

T.C.

**MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**A.GIDDENS SOSYOLOJİSİNDE GÜNDELİK HAYATIN
İNŞASI**

Merve YANARDAĞ

Mardin 2023

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**A. GIDDENS SOSYOLOJİSİNDE GÜNDELİK HAYATIN
İNŞASI**

Merve YANARDAĞ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İbrahim YÜCEDAĞ

Mardin 2023

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı 19761003 numaralı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Merve Yanardağ'ın hazırladığı “**A.Giddens Sosyolojisinde Gündelik Hayatın İnşası**” başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 05/05/2023 Cuma günü saat 10:00’da yapılmış, tezin onayına oybirliğiyle karar verilmiştir.

Danışman

Doç. Dr. İbrahim YÜCEDAĞ

Üye

Doç. Dr. Devrim ERTÜRK

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Adnan ÇETİN

Üye

Doç. Dr. Nazife Gürhan

Üye

Doç. Dr. Fatih Güloğlu

ONAY

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu’nun..... Tarih ve
..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tez çalışmasının hazırlık, bilgi, belge, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarda bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun davrandığımı,
- Tez aşamasında kullanılan tüm eserlere eksiksiz atıf yaptığımı ve kullanılan tüm eserlere kaynaklar/kaynakçada yer verdiğimi,
- Tez çalışmasının özgün olduğunu,
- Tez çalışmasının Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabullendiğimi bildiririm.

Merve Yanardağ

../../2023

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

A.Giddens Sosyolojisinde Gündelik Hayatın İnşası

Merve YANARDAĞ

Mardin Artuklu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

2023: 121 Sayfa

Sosyoloji geleneğinin yenilikçi ve özgün teorisyenlerinden A.Giddens, sosyoloji bilimine önemli katkılar sunmuştur. Klasik ve çağdaş teorisyenlerin eksik bıraktığı ve görmezden geldiği noktalara sentezci, analitik ve uzlaşımçı bir bakış açısıyla yaklaşan Giddens, başta toplum analizi ve toplumsal dönüşümlere katkısı bağlamında teorisinin ana hatlarını oluşturmuştur. Bu oluşumun devamında, pozitivist-hermeneutik açılımları, yapı-fail ikilemi ve yapılaşma teorisi önemli katkılar sağlamıştır. Sosyoloji disiplinin bir alt dalı olan gündelik hayat sosyolojisi, Giddens’da gündelik hayat sosyolojisinin gerçekliği ve bu gerçekliğin modernlik algısıyla ilişkiselliği, çalışmanın ana çerçevesini oluşturmaktadır. Son olarak gündelik hayat sosyolojisinde yapı-eylemin yerleşkesi ve kazanımları çalışmanın anlam ve bütünlüğüne uygun olarak tartışılmıştır. Bu çalışmada, Giddens teorisinin ana hatları ve gündelik hayat sosyolojisinin inşası, gündelik hayat sosyolojisinin kavramsal temelleri kapsamında anlamlandırılarak sosyolojik bir okumaya tabii tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yapılaşma Teorisi, Yapı-fail, Eylem, Pozitivizm, Hermeneutik, Gündelik Hayat Sosyolojisi.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Construction of Everyday Life in A.Giddens Sociology

Merve YANARDAĞ

MARDIN ARTUKLU UNIVERSITY

Postgraduate Education Institute

Department of Sociology

2023: 121 Page

A. Giddens, one of the innovative and original theorists of the sociological tradition, made important contributions to the science of sociology. Giddens, who approached the points that classical and contemporary theorists missed and ignored with a synthesizing, analytical and conventional perspective, formed the main lines of his theory, primarily in the context of social analysis and his contribution to social transformations. In the continuation of this formation, positivist-hermeneutic expansions, structure-agent dichotomy and structuration theory made important contributions. The sociology of daily life, which is a sub-branch of the sociology discipline, the reality of daily life sociology in Giddens and the relation of this reality with the perception of modernity constitute the main frame of the study. Finally, the settlement and achievements of structure-action in the sociology of daily life are discussed in accordance with the meaning and integrity of the study. In this study, the main lines of Giddens theory and the construction of the sociology of everyday life were interpreted within the context of the conceptual foundations of the sociology of daily life and subjected to a sociological reading.

Keywords: Construction theory, Structure-agent, Action, Positivism, Hermeneutics, Sociology of Everyday Life.

ÖN SÖZ

Sosyoloji bilimine, yeni ve özgün bir soluk kazandırmak isteyen A.Giddens, oldukça üretken bir teorisyendir. Teorisinin ana temasına sentezci bir yaklaşım yerleştiren Giddens'ı, bu noktada anlamak ve anlamlandırmaya çalışmak önemlidir. 20. yy. ortalarında sosyoloji biliminin, bir alt dalı olan gündelik hayat sosyolojisi, araştırılmaya ve incelenmeye değer görülmüştür. Gündelik hayatın, üretken, yeniliğe açık olması, Giddens teorisinin çoklu ve sentezci yapısını bu paydada değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Çalışmada, A.Giddens sosyolojisinin gündelik hayatta inşası, gündelik hayat sosyolojisi ve Giddens'ın teorisinin paydaş noktaları dikkate alarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın danışmanlığını tüm süreç boyunca büyük bir özenle üstlenen, eleştiri ve önerileriyle çalışmamın oluşumuna katkı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. İbrahim YÜCEDAĞ'a yürekten teşekkürlerimi sunarım. Bununla birlikte her daim desteklerini esirgemeyerek yanımda olan çok kıymetli Ailem'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Merve YANARDAĞ

Mardin, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii

1.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU	9
ARAŞTIRMANIN AMACI	10
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	11
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13

2.BÖLÜM

GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ VE KAVRAMSAL TEMELLERİ.....	15
2.1. Gündelik Hayat Sosyolojisi.....	15
2.1.1. Sembolik Etkileşimcilik	32
2.1.2. Fenomenolojik Yaklaşım	38
2.1.3. Etnometodolojik Yaklaşım.....	43

3.BÖLÜM

A.GIDDENS VE YAPILAŞMA TEORİSİNDE GÜNDELİK HAYAT	48
3.1. Giddens'ın Toplum Teorisi ve Toplumsal Dönüşümlere Katkısı.....	48
3.2. Yapılaşma Teorisi: Yapı-Fail İkilemi	60
3.3. Giddens Teorisinde Yöntem: Pozitivizm- Hermeneutik Açılımları.....	70
3.4. Giddens'ın Modernite Anlayışı ve Gündelik Hayat Sosyolojisi.....	77
3.4.1. Yapı-Birey Dikotomisinde Gündelik Hayat Sosyolojisi	93
3.4.1.1. Gündelik Hayatın Yapısal Argümanları.....	98
3.4.1.2. Gündelik Hayatın Eylemsel Varlığı	100
SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	116
ÖZGEÇMİŞ	121

GİRİŞ

Gündelik hayat sosyolojisi, sosyoloji biliminin alt dallarından biri olarak var olmuş ancak yeteri ilgiyi görememiş bir alandır. Gündelik hayat sosyolojisi alanı, içerisinde her türlü oluşuma imkân tanımış, gündelik hayatın toplumsala etkisini görünür kılmıştır. Esasında gündelik hayatta sıradan insanlar ve bunun yanında yapılar vardır. Bahsi geçen sıradan insanlar gündelik hayat alanında düzenli olarak rutinleşmiş eylemlerde bulunurlar ve bu eylemleri pratikleştirerek yeniden üretirler. “Gündelik hayat dediğimizde çoğunlukla sosyal evrendeki bireylerin 24 saat içerisinde yer tutan barınma, yeme-içme, giyinme, uyuma, gezintiye çıkma gibi günlük rutin içerisindeki faaliyetleri anlaşılmaktadır” (Kırış, 2019, s.134).

Gündelik hayatta insanların edimimleri ve alışkanlıkları yeniden üretim aşamasına olanak sağlamaktadır. Gündelik hayattaki birey üretim ve yeniden üretimini gerçekleştirirken, yapı, bireye kurallar koyan bir oluşumdur. Bu bağlamda gündelik hayat sosyolojisi, bireylerin, insanların, faillerin, aktörlerin gündelik alandaki eylemi gerçekleştirme ve pratiklerinin oluşumuna mekân sağlayan bir disiplindir. Sıradan bireyin, sıradan eylemleriyle oluşmuş özünde görünür ve bilindik olduğu gerekçesiyle, gündelik hayat araştırılmaya ve incelenmeye değer görülmemiştir. Ancak bahsedilen görünür ve bilindik olanın altında aslında görünür olmayan ve bilinmeyen gerçeklikler vardır. Bu gerçekliklerin çözümlenmesi ise gündelik hayat sosyolojisinin keşfine dayanmaktadır. Gündelik hayat içerisinde bilindik olan ve olmayan tüm yaşamsal faaliyetler yer almaktadır (Balta, 2020, ss.53-56). Gündelik hayatta bireyin eylemleri aynı zamanda toplumsal hayata da etkide bulunmaktadır. Bireyin eylemleri bu noktada düşünürler tarafından çeşitli incelemelere tabii tutulmuş ve bu incelemeler bilimsel yöntemlerle açıklanmak istenmiştir. Öte yandan birey ve bireyin düşünürleri bir kesim düşünür tarafından dikkate dahi alınmamıştır. Ana akım gelenek olan klasik sosyoloji, işlevselci ve yapısalcı sosyoloji, bireyin toplum nezdinde ciddi bir öneme ve belirleyiciliğe sahip olmadığı görüşündedir.

Sosyoloji bilimi, kendi içerisinde, çeşitli ikilik/dikotomik kavramların yarattığı kargaşa ve çatışmaları bulundurmaktadır. Bunlar kısaca, makro-mikro, pozitivist-hermeneutik, özne-nesne, yapı-fail gibi ikiliklerdir. Sosyoloji geleneği, toplumsal birlik ve düzen adı altında bu ikilikleri aşma girişimindedir. Bu ikilikleri aşma girişiminin önemli destekleyicilerinden biri de Giddens ve onun yapılaşma teorisidir. Sosyolojinin tarihi yeni, geçmişî eski bir bilim olması sebebiyle, bu alandaki ikilikler de aynı oranda eskiye dayanmaktadır. Bahsi geçen, geçmişten beri var olmuş ikilik, kuşkusuz yapı-birey ikiliğidir. Yapısalcı teorisyenlerin, makro ölçekli unsurları öncelemelerine karşılık, mikro gelenek savunucularının birey ve bireyin davranışlarına değer biçmesi, yapı-birey ikiliğinin sürekli olarak devam etmesine ve toplumsal hayattaki çatışma halinin oluşumuna neden olmuştur. Yapısal unsurları önceleyen düşünürler, toplumun yapı ve kurum temelinde oluştuğunu ve bu oluşumun geçmişe dayanarak sürekli olarak bir devamlılığa sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada, bireyin toplumsal hayatın var oluşunda, belirli bir etkiye sahip olmadığını öne süren, işlevselci teori, bireyin ancak yapının ona yüklediği görev ve sorumluluklarla toplumsal hayatta bir gerçeklik kazanacağını ileri sürmektedir. Ayrıca yapısalcı teorisinin düşünürleri, bireyin us sahibi olarak bilinçli davranışlara sahip olmadığını ve bilinçli davranışlar sergileyemeyeceğini, sadece yapının onlara biçtiği rolleri yerine getirmekle görevli olduklarını belirtmektedirler. Bu bağlamda yapısalcı teori gibi makro ölçekli teoriler bireyi ihmal etmişlerdir. Yapı ve birey arasında ikilik oluşturarak, aynı zamanda bu ikiliğe çatışmacı bir üslup katarak, kaotik bir atmosfer yaratmak yerine, uzlaşımçı bir tavırla bu ikiliğin aşılması gerektiğini ifade eden teorisyenler de ortaya çıkmıştır. Bu teorisyenlere göre, yapı ve birey arasında ilişkisellik bulunduğundan, devamlı olarak birbirlerini etkilemektedir. Onlar, yapı ve bireyden biri olmazsa, diğerinin toplumsal gerçekliği açıklamakta yetersiz kalacağı görüşündedirler. Yapı, toplumsal hayatta bireye alan oluşturmakta ve bireyin eylemlerini gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadır. Birey ise, toplumsal hayatta devamlı olarak sosyal pratiklerini üretip, yeniden üreterek yapıyla iletişim halindedir. Bu üretim ve yeniden üretim, yapının üretimine de imkân sağlamaktadır. Yapı ve bireyin karşılıklı etkileşim gerektiren ilişkiselliği ve bu ilişkiselliği ikilik olarak görmekten ziyade, aşma gayretinde bulunma girişimi, gündelik hayat alanında gerçekleşebilecektir.

Gündelik hayat alanı, içerisinde hem yapıyı hem de bireyi barındırmaktadır. Bu yüzden yapı-birey ikiliği, gündelik hayat alanında incelenmeli, araştırılmalı ve anlamlandırılmalıdır. Ancak ikilikleri aşmaya dayalı toplumsal çözümleme, aynı zamanda gündelik hayat alanının varlığının kabulüyle başlayacaktır. Yapı ve birey ikiliğinin, aşılması gerektiğini düşünen çağdaş teorisyenler, bu bağlamda gündelik hayat alanının araştırılmaya değer görülmesi kanısındadırlar. Gündelik hayat özü itibariyle bir gerçeklik barındırmaktadır ve bu gerçek araştırılıp, incelendiği takdirde yapı ve bireyin buradaki konumları ortaya konulacaktır. Yapı ve birey ikiliğini aşma gayretini gösteren düşünürler, bu ikiliğin tüm yönleriyle gündelik hayat alanında açıklanması ve anlam kazanması gerektiği görüşündedir. Sosyoloji bilimi, epistemolojik duraklarla var olanın ne olduğunu ve ontolojik olanla asıl var olma serüvenini değişim ve dönüşümlerle gündelik hayat alanında irdelemiştir. “Sosyoloji, 19. yüzyılın sonlarında kurumsal bir temel edinmesinden itibaren, paradigma ve perspektifleri açısından büyük değişimlere maruz kalmıştır”(Turner, 2014, s.87).

Giddens teorisinin gündelik hayat sosyolojinde inşası bu noktada başlamıştır. Giddens, gündelik hayat işaretlerinde birey ve yapıya eşit mesafeli bir duruşla, ayrıştırıcı bir üsluptan ziyade yapı-birey ikileminde nedensel değerlendirmelerde bulunmuştur. Giddens, teorisinin özünde, birleştirici ve uzlaşımçı bir yaklaşım hâkimdir. Toplumsal düzen sağlayıcı ve toplumsal olanı inceleme nesnesi olarak saymış sosyoloji bilimi, Giddens’a göre eksik içerimlere sahiptir ve bu nedenle yeni bir teori formüle etmek gerekmektedir. Bu teori yapılaşma teorisidir. Yapılaşma teorisi sosyal teorisinin yeniden inşası temelinde radikal değişim ve dönüşümler çerçevesinde oluşturulmuştur (Giddens, 1992, ss.49-50). Öte yandan yapı ve birey ikiliğinin aşılması, kapitalizm, küreselleşme, modernizm gibi toplumsal dönüşümlerin yeniden ele alınması, gündelik hayat alanındaki yapı-birey ikiliği ve modernlik gerçekliği Giddens teorisinin ana perspektifini meydana getirmiştir. Gündelik hayatın, salt bireyci anlayışın ötesinde sosyolojik sentezler içeren çok boyutlu halinin detaylandırılması düşüncesi, Giddens’ın gündelik hayat sosyolojine bakışını temellendirmiş ve yapılaşma teorisinin mihenk taşlarını oluşturmuştur. Giddens, yapılaşma teorisiyle sosyolojinin problem ve yöntemini tekrar ele alarak klasik ve çağdaş görüşlerin farklı perspektifinde toplumsala bakmayı hedeflemiştir. Giddens, klasik gelenek savunucularının eksik çıkarımlarda bulunduklarını ileri sürmüştür (Kennet ve Tucker, 1998, s. 20).

Bu noktada sosyolojinin temel sorunsalı ve uygulanacak yeni metod çalışmaları aynı zamanda daha yeni ve geçerli analizler ortaya koymayı mümkün kılacaktır. “Doğal dünyayı algılama teorileri söz konusu olduğunda, geleneksel olarak, birbirine zıt iki teoriden söz edilir: algının yapısını gerçekliğe borçlu olduğunu savunan ampirist teori ve nesnelerin ancak ve ancak bir inşa faaliyeti sonucunda algılandığını savunan inşacı teoriler” (Bourdieu, 2016, s. 105). Bu bağlamda 19.yy ve sonraki yüzyılı içine alan çalkantılı dönemleri kendi kuramında ele almak Giddens teorisinin amaçları arasındadır. Sosyoloji, onu belirsizleştiren en başta makro-mikro, yapı-fail ikiliğinden ayrıştırılmalıdır. Yapı-fail ikiliğinde, yapı merkezli teoriler makro tasviriyle yapının öncülüğünü ele almış ve fail merkezli teorilerin mikro tasvirine karşı ihmalkâr davranmıştır. Aynı şekilde fail merkezli teorilerde, yapı merkezli teorilere karşı kendi yaklaşımını öncelemiştir. Her iki görüşün ortak paydada buluşamaması benlik, etkileşim, bireysel davranış, kurum, sistem vb. gibi kavramların tam olarak anlaşılmamasına sebep olmuştur.

Giddens özgün teorik anlayışıyla bu ikili karşıtlıklara sentezci ve kuşatıcı bir görüş olarak yapılaşma teorisini ortaya koymuştur. Çünkü “Toplumlarımızı dönüştüren yeni gelişmeleri anlamak için yeni kuramlar geliştirmeye ihtiyacımız var” (Giddens, 2012b, s. 161). Bu açıdan, “Giddens, sosyolojik teorilerde hâkim olan iki farklı bakış açısını (yapı-fail), inşa ettiği kavram örgüsüyle yeniden formüle eder” (Esgin, 2020b, s. 379). Ona göre, fail ve yapı en başta iki farklı tanımlama olarak ele alınmalıdır. Ancak bu tanımlamalar birbirinden uzakta kendi öz benliğine sıkışmış, kendi gerçekliklerine dayanmış iki farklı görüş yerine iki ayrı /fakat aynı öneme sahip karakterler olarak tasvir edilmelidir. Birbirinden ayrı sayılmamaları, hatta birbirlerini aynı oranda etkilemeleri gerekirken, aynı olmayan görüşlere öncelik vermeleri bu ikilinin karşıtlığına neden olmuştur. Bu karşıtlık gündelik hayatın içinde vuku bularak, toplumsal hayatı anlaşılması güç hale getirmiştir. Yapı merkezli teori, yapısal-işlevselci görüşüyle, sosyal hayatın yapı odaklı olduğunu ve yapının bireyin davranışlarını belirleyerek, aynı zamanda şekillendirebilme kabiliyeti olduğunu ileri sürmektedir. Fail merkezli teorilerde ise, bireyin davranış ve etkileşimlerinin birleşimiyle sosyal hayatın oluşacağı görüşü hâkimdir. Bu bilgiler ışığında, Giddens’ın yapı ve fail kavramlarına eşit mesafede bir duruş sergilediği söylenebilir. Onun teorisine göre, fail kavramsalı doğru ve en geçerli haliyle ifade edilmeli, tüm yönleriyle ele alınmalıdır.

Öte yandan yapı, sonsuz bir kavramdır ve yok sayılıp görmezden gelinmesi olanaksızdır. Giddens’a göre, sosyoloji geleneğinin kurucuları arasında olan Durkheim, Marx ve Weber kendi problematiklerini teorik yorumlarla ele aldıklarında, bazı eksik tahlillerde bulunmuşlardır. Burada yapının belirleyici ve etkileyici bir bütün olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Durkheim, toplumsal olguları açıklarken yapının kuşatıcı özelliğinden sıkça bahsetmiştir. Durkheim, *sosyal olgular* kavramını öne sürerek sosyolojinin bu temelde açıklanmasını ve toplumsal nesnelerin “şeyler” olarak düşünülmesi gerektiği görüşündedir. Burada “sosyolojinin amacı doğa bilimlerindeki yasalarla aynı nesnel statüye sahip ilkeler formüle etmektir” (Giddens, 2020b, s. 169). Comte ve Durkheim gibi doğa bilimlerini özümseyen kuramcılar sosyolojinin bu bağlamda açıklanması gerektiğini düşünmüşlerdir. “Comte, tıpkı doğa biliminin fiziksel dünyanın işleyişini açıklamasına benzer biçimde toplumsal dünyanın yasalarını açıklayabilecek bir toplum bilimi yaratmaya çalışıyordu” (Giddens, 2012b, s. 45). Giddens, bu görüşe karşıdır. Ona göre, insanlar ve mevcut faaliyetleri doğadaki diğer nesnelerden farklıdır ve aynı paydada yer almaları mümkün değildir. Bu nedenle sosyolojideki doğa bilimlerini içselleştiren görüş reddedilmelidir. Giddens için, insan davranışları hakkında önceden tahminde bulunmak ve bu davranışları belirlemek olanaklı değildir. Dolayısıyla niyet, amaç ve kapsam bağlamında değişkenlik gösterecek birey davranışları, doğa bilimlerinin yansıması dışında bir anlam içermektedir (Layder, 2014, ss.185-186). Ancak bireyin konumu bu noktada yapı tarafından baskı altında kalmaktan kurtulamamıştır. Burada bireyin genel geçer özellikleri ve toplumla ilişkiselliği edilgen bir perspektifle ele alınmaktadır.

Marx, insanların temelde üretken olduklarına inandı; yani, insanlar, hayatlarını sürdürmek için doğanın içinde ve doğayla birlikte çalışmaya gereksinim duyar. Onlar, böyle yaparak, yiyecek, giyecek, araçlar, barınak ve yaşamalarına olanak sağlayan başka gereksinimleri üretirler. Onların üretkenliği, temel yaratıcı dürtülerini ortaya koydukları mükemmel bir doğal biçimdir. Üstelik bu dürtüler, başka insanlarla birlikte ortaya konulur; başka bir ifadeyle, insanlar doğaları açısından toplumsaldır. Onlar, hayatta kalmak için gereksinim duydukları şeyleri üretmek için bir arada çalışmaya gereksinim duyarlar (Ritzer, 2013, s. 22).

Aynı şekilde Marx, kapitalizm eleştirilerinde ve tarihsel materyalizm atıflarında yapıyı önelemekten geri durmamıştır. “Marx’ın görüşünün temeli, ekonomik bir girişim olarak kapitalizmin kökenlerinin sanayi devriminin çok öncesinde oluştuğu ve aslında, sanayileşmenin ortaya çıkmasını harekete geçiren unsur sağladığı varsayımıdır” (Giddens, 2012a, s. 41). Öte yandan, Giddens klasik teorisyenlere karşı eleştirel bir tutum sergilerken aynı zamanda onların görüşlerinden etkilenecek, bu görüş ve fikirleri başka bir boyuta evirmek istemiştir. Bu noktada öncelikle Durkheim’e karşı eleştirel bir tutum sergileyen Giddens, Durkheim’in gündelik hayatı ve bu alandaki sosyal pratikleri göz ardı etmesini, eksik bir çıkarım olarak görmüştür. Bu bağlamda sosyolojik teoriye yöntem, olarak kavramsallaştırdığı, *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları* adlı kitabını ele alan Giddens, pratik problemleri gündelik hayatın temel gerçekliği sayarak, bu kavramlardan uzak bir sosyoloji anlayışını reddetmiştir (Giddens, 2003, ss. 3-4).

Giddens için, sosyal teori, aktörün eylemsel varlığı ve dil aracılığıyla düşünömsel bir gerçekliği oluşturmayı hedeflemelidir. Buradaki eylemin davranış sentezi rasyonelleştirilmiştir. Giddens’in yeni kurallar olarak ifade ettiğı bu anlayış, sosyal teoride göz ardı edilmiş alanlar üzerine yoğunlaşmıştır. Mutlak ve muğlak bir gerçeklik dışında anlamlandırılması gereken sosyal teori anlayışı, eylem ve onun varlığıyla ilgili içerimlere de sahiptir (Giddens, 2003, ss. 8-9). Diğer yandan, Marx’ın görüşlerinden etkilenen Giddens, Marks’ın doğanın emek aracılığıyla evreni şekillendiren ve dönüştüren bir mekanizma yarattığı görüşüne katılmıştır. Giddens, burada doğayı insan için önemli bir unsur olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla Giddens’in teorisindeki ontolojik yanında Marks’tan etkilendiğini söylemek mümkündür. Marks’ın failin eylemi yaratma ve dönüştürme gücüne dayandığı emek kavramsallığı Giddens için, dikkat çekicidir (Giddens, 2003, ss. 147-148). Weber’in eylemin gerçekliğine yaptığı vurguyu onaylayan Giddens, Weber’i eylemin niyetini ve toplumsal ilişkiselliğe dayandırması noktasında eleştirmiştir. Giddens için eylem niyet kavramsalıyla açıklanamalıdır. Eylemin içgüdüsel bir etkiyle değil, toplumda yaratacağı etki üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir (Giddens, 2003, ss. 167-168). Bu bilgiler eşliğinde kendi özgün teorisi oluşturmaya gayret eden Giddens, klasik ve çağdaş geleneklerin iyi okunması ve bilinmesi kanaatindedir.

Giddens için, sosyal teorinin anlaşılması onun tüm yönleriyle ele alınmasıyla gerçekleşecektir. Bu bakış açısıyla Giddens'in başta klasik teorisyenlerin sınırlı ve ihmal edilmiş sosyoloji anlayışlarını eleştirmesi ve hatta bu anlayışlardan etkilendiğinden söz etmek mümkündür. Öncelikli olarak sınırlılıkları aşma güdüsünde hareket eden Giddens için, hâkim sosyolojinin yapıyı önceleyen tavrı, sosyal teorinin revize edilmesi gerektiği hissiyatını oluşturmuştur. Böylece oluşacak yeni formülasyon, sosyolojideki ikilikleri açacak ve toplumsal düzeni sağlayacaktır. Giddens, sosyolojisinde gündelik hayatın inşası bu bilgiler ışında önem arz etmektedir. Gündelik hayat sosyolojinin varlığı birçok alanı içerisinde barındırmaktadır. Sosyoloji biliminin geçmişten bugüne kazandığı edinimler, geçirdiği değişim ve dönüşümler, toplumsalı anlamlandırma gayreti onun inceleme nesneleri arasındadır. Toplumsal gerçekliği belirli bir düzen ve nizama tabii tutmak, onun çatışma ve değişme içerimlerinden ayırtırmakla mümkündür. Toplumsal olanı inceleme konusu seçen sosyoloji biliminde, ikilikler ve bölünmüşlükler toplumsal düzenin oluşmasına engel olmaktadır.

Çalışma, gündelik hayat sosyolojisinde yapı-birey ikiliğini aşmaya gayret eden Giddens'in teorisini anlama çabasına sahiptir. Dolayısıyla gündelik hayat sosyolojisinde, Giddens nezdinde yapı-birey ikiliğini aşma girişimi bu konuda araştırma yapmak isteyenlere yardımcı olacaktır. Çalışmamız, giriş bölümüyle birlikte üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, gündelik hayat sosyolojisi, Giddens teorisıyla ilişkiselliği kapsamında vurgulanmaya çalışılmış, gündelik hayatı bilim yapma çabasının gerekliliği ve gerekçeleri tüm yönleriyle ortaya konulmak istemiştir. Birinci bölümde çalışmamızın konusu, önemi, problemi ve yöntemi gibi metodolojik konular tartışılmış, çalışma konumuzun bütünlük ve esasları çerçevesinde toplumsal düzen ve gerçekliğe ilişkin açıklamalarla çalışmamızın ana perspektifi oluşturulmak istenmiştir. Ayrıca çalışmamız, tam anlamıyla teorik bir çalışma olduğundan, literatür taramasıyla şekillenmiş ve oluşturulmuştur. İkinci bölüm ise, gündelik hayat sosyolojisi ve kavramsal temelleri başlığı altında ele alınmıştır. Öncelikle gündelik hayat sosyolojinin ne olduğu, sosyoloji biliminin, gündelik hayat sosyolojini göz ardı etme sorunsalı, gündelik hayat sosyolojisinin yazılı basımına katkı sunan, başta Lefebvre'ye ait görüşler, gündelik hayat sosyolojisinin amaç, kapsam ve gerekçeleriyle açıklanmıştır.

Daha sonra gündelik hayat sosyolojisinin oluşumuna katkı sağlayan sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji ve etnometodolojik yaklaşımlar üç ayrı alt başlık altında, gündelik hayat alanının kavramsal temelleri dâhilinde açıklanmaya çalışılmıştır. Gündelik hayat sosyolojisiyle doğrudan bağlantısı olduğu düşünülen, sembolik etkileşimcilik, temsilcisi, G. H. Mead, dramaturji kuramıyla E. Goffman, fenomenolojik kuramın temsilcileriyle Husserl ve Schutz, birey ve bireye ait olan davranış ve faaliyetleri incelemiştir. Daha sonra etnometodolojik yaklaşımıyla H. Garfinkel, birey temelli teorisiyle, hâkim sosyoloji geleneğine karşı bir tavır sergilemektedir. Üçüncü bölüm, aynı zamanda çalışmamızın ana bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde, Giddens teorisinin ana hatları, Giddens ve yapılaşma teorisinde gündelik hayat başlığı altında açıklanmıştır. Giddens'ın toplum tasviri ve toplumsal çözümlemeleri olan kapitalizm, küreselleşme, yapılanma ve modernite kapsamında ortaya konulmuş, pozitivism-hermeneutik, yapının ikiliği, yapılaşma teorisi, gündelik hayat sosyolojisinin modernlik açılımıyla ilişkiselliği ve yapı-eylem ikilisinin gündelik hayattaki yapısal ve eylemsel gerçekliği çalışmanın anlam ve bütünlüğü esasında açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak sonuç bölümünde ise, çalışmamızın bütün bölümleri, sosyolojik bilginin getirileri çerçevesinde ve araştırma konumuz dâhilinde tartışılmıştır.

1.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU

İnsan toplumlarını araştırma, anlamlandırma ve inceleme nesnesi saymış; sosyoloji bilimi, çalışma konusunu bulunduğu dönemin çalkantılı zamanlarıyla eşleştirmiş ve özellikle işlevselci teori üzerinden bir gelenek yaratmıştır. Başta Fransız ihtilali ve sanayi devrimi olmak üzere, toplumu ilgilendiren önemli olay ve durumların, değişim, dönüşüm ve yeniden üretimini bilimsel bir yöntemle inceleyen sosyoloji biliminin geçmişten bu yana en büyük sorunsalı, ikilikleri aşarak ve toplumsal düzeni sağlayarak kaotik ve risk unsurlarını en aza indirmektedir. Bahsi geçen ikilikler en başta yapı ve birey olmak üzere, makro-mikro, özne-nesne ve pozitivist-hermeneutik gibi ikiliklerdir. Toplumsal düzeni sağlamak adına toplumsal teorilerde özne gerçekliği, ortaya koyarak bu gerçekliği klasik teorilerin ötesinde çağdaş teoriye taşımak zamanla mümkün olmuştur. Ana akım sosyoloji, başka bir ifadeyle hâkim sosyoloji geleneği, yapı ve kurumun önceliğini ele alarak birey ve bireyin faaliyetlerini kimi zaman göz ardı ederek, ihmal etmişlerdir. Doğa bilimleri ve pozitivism temelinde toplumsal çözümlemeyi ele alan hâkim sosyoloji, yapı ve birey ikiliğinin oluşmasına da kaynaklık etmiştir. Yapı-birey ikiliği aynı zamanda iki farklı görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar; makro temelli yapı odaklı teoriler ve mikro temelli fail/birey odaklı teorilerdir. Makro temelli yapı odaklı teoriler, ana akım sosyolojinin bilgisini ön plana alarak yapının varlığının önemi nezdinde bireye karşı dışsal ve kuşatıcı bir güç öne sürmektedir. Bu anlayışa göre, birey ya da fail bilinç sahibi değildir ve yapı tarafından görev ve sorumluluklarının bildirilmesine ihtiyacı vardır. Aynı şekilde mikro temelli fail odaklı teoriler, bireyin toplumsal hayattaki varlığı ve sosyal faaliyetleriyle oluşacak toplumsal düzene katkısı bakımından önemli olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlayışa göre yapı ideoloji üreterek birey üzerinde toplumsal bir baskı yaratmaktadır. Bu bilgiler eşliğinde toplumsal hayata karşı farklı görüşlerin ifade edildiği görülmektedir.

Bahsi geçen ikilikler aynı zamanda toplumsal hayatta karmaşık, çetrefilli ve kaotik bir hal yaratmaktadır. Dolayısıyla bu ikilikleri aşmak, toplumsal düzenin gerçekliği açısından önemlidir. Tezin konusu A. Giddens sosyolojisinin, başta yapı-birey düalizminin aşılma girişi ve yapılaşma teorisinin ortaya çıkma gereksinimiyle, pozitivist-hermeneutik ayrımı ve modernlik açılımının, gündelik hayat alanında inşasının, gündelik hayat sosyolojisindeki gerçekliği ve kavramsal temelleriyle anlamlandırmaktır. A. Giddens'in kuramında önemli bir yer tutan yapılaşma teorisinin, gündelik hayat alanındaki izleri, çalışmamızın esas noktası olarak, aynı zamanda gündelik hayat sosyolojisinin sosyoloji geleneğine katkısını ve kuramsal çerçevesi yapı-birey ikiliğinin aşılması güdüsüyle açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyoloji biliminin alt disiplinlerinden olan gündelik hayat sosyolojisi, günümüzde de geri planda bırakılmıştır. Bu nedenle ülkemizde gündelik hayat sosyolojisi hakkında incelenmiş ve araştırılmış çalışmalar azdır. Dolayısıyla gündelik hayat sosyolojisi ve Giddens sosyolojisinin gündelik hayattaki inşasının nasıl ele alınması açısından araştırmanın faydalı ve önemli olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın içerisinde Giddens'in toplum tasviri ele alınırken, aynı zamanda gündelik hayat sosyolojisi bilinçli ve us sahibi bireyin, fail rolünü ön plana alarak, yapısalcı teoriye karşı bir duruş sergilemiş ve makro-mikro ikiliğinin aşılma gerekçesine ilham kaynağı olmasının üzerinde durulmuştur. Araştırma, özü itibarıyla yapı-birey ikiliğini aşmaya girişiminde bulunan Giddens sosyolojisinin, gündelik hayat alanıyla ilişkisinin, hem Giddens teorisinin kuramsal çerçevesinin hem de gündelik hayat sosyolojisini oluşturan kavramsal temellerini, Giddens okuması olarak sunmaya gayret etmiş ve bu alan üzerinde çalışma yapacak araştırmacılara yardımcı olmaya çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Sosyolojik gerçeklik, toplumsal olanı inceleme alanına alırken, sosyolojik özneye de gerekli önemi vermek istemiştir. Toplum bir arada yaşayan insan toplulukları manası taşıırken, sosyolojik özne ona yön vermekte ve anlam katmaktadır. Ancak sosyolojik öznenin bu belirleyici tutumu, toplumsal yapı ve kurumlar tarafından bastırılmıştır. Bu bakımdan sosyolojik özne, değişen, dönüşen ve yeniden üretilen toplumsal dünyada revize edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Yani sosyolojik özne, toplumsal gerçeklik içinde kendini gerçekleştirmek ve anlam bulmak istemiştir.

Bu noktada toplumsal gerçekliği açıklamak adına çeşitli teoriler formüle edilmiş ve geliştirilmiştir. Burada toplumsal yapı ve toplumsal özne zıt yönlü bir ikilik yerine ayrı ayrı değerlendirilmeli ve birbirlerini tamamlayıcı parçalara sahip olduğu düşünülmelidir. Bu çalışma, sosyolojik düşünceye Giddens kuramı hakkında bilgi kaynağı oluştururken, aynı zamanda gündelik hayat sosyolojisinin kavramsal temelleri olarak görülen, sembolik etkileşim, fenomenoloji, ve etnometodoloji alt başlıklarıyla çalışmanın seyrine yön vermektedir. Bu bilgiler eşliğinde, tezin asıl amacı, Giddens teorisinin ve modernlik algısının sosyolojik düşünceye katkısı ve yapı-birey dikotomisinin, Giddens'in kendi kuramıyla aşmaya çalışması ve aşma girişiminin gündelik hayat sosyolojisiyle ilişkisi üzerinedir. Bu ilişkisellik, modern gündelik yaşamın getirileri kapsamında risk toplumu analiziyle gerçekleşecektir. Burada yapı-birey ikiliğinin birbiri için tamamlayıcı ve geliştirici bir bütünü oluşturduğu ve bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi yer almaktadır. Bu açıdan çalışmamızda Giddens'in sentezci ve uzlaşımçı teorisinin yeni ve özgün içerimlere sahip olması ve aynı zamanda bu teorik çerçevenin gündelik hayat alanında ortaya konularak tüm gerçekliğiyle incelenmesinin olanaklı olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Geçmişten bugüne, tarihsel süreçte gerçekleşen olaylar, yaşanan kaotik ve çatışma durumları beraberinde oluşan risk unsurları içinde bulunduğu dönemi yeniden anlamlandırmak ve toplumsal düzeni sağlamak adına düşünürlere ilham kaynağı olmuş ve sosyoloji biliminin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu bakımdan, toplumsal hayata yüklenen her anlamın, yine toplumsal hayattaki herhangi bir ihtiyaç ya da eksikliğe bir karşılık olarak ortaya atıldığını ifade edebiliriz. Bu bağlamda düşünürlere tarafından ortaya atılan, sosyolojik bilginin üretimi ve yayılımı farklı yaklaşım ve anlayışların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mesela ana akım sosyoloji düşünürleri toplumsal hayatı açıklarken yapıyı ve bireyi iki ayrı kısma ayırmıştır. Yaptığı bu ayırımı ise, bireyi geri planda bırakarak yapıyı merkeze almıştır. Dahası, doğa bilimlerine karşı bir aidiyet oluşturarak, pozitivistik dayalı bir anlayışı benimsemiştir.

Ancak geleneksel teorinin yanı sıra gelişen ve değişen dünya sistemleriyle küreselleşme ve devamında meydana gelen modernleşme ve post modernleşmeyle, kapitalizm ve güç ilişkileri yayılımıyla yeni bir toplum analizine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda ortaya çıkan çağdaş teorisyenlerden biri Giddens'dır. Giddens, sosyolojik tahlilde yeni bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir. Teknolojik gelişmeler, küreselleşme, kapitalizm ve modernite gibi olgular, sadece yapıyı değil, bireyi de ilgilendirmektedir. Bu açıdan yapı ve bireyin ortak paydada buluşarak, birbirini hem etkileyen hem de birbirinden etkilenen iki ayrı gerçeklik olarak, ilişkisel bir bütünlükle ele alınması gerekmektedir. Toplumsal hayatın anlaşılması ve bir düzene tabii tutulması geçmişten bugüne sosyal teorinin tartışılacağı konularından olmuştur. Bu tartışmaya sebep olan şüphesiz sosyoloji geleneği içinde konumlanmış olan ikilikleridir. Toplumu anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken, makro ve mikro ikiliğinin aynı zamanda kuramsal ve bireysel ikilemi oluşturduğu görülmektedir. Yapısal unsurlar bireyi dışarda tutarken, onu toplumun geçerli ve yetkili bir gerçekliği olarak görmemişleridir. Yapısal-işlevselci anlayış makro perspektife dayalı bir toplumsal çözümleme yaratırken, klasik geleneğin kurucu teorisyenleri, norm ve değerleri içselleştirerek bireyin toplumsal hayatta ancak bu sayede görünür kılınacağına işaret etmektedir. Mikro ve bireyci anlayışı ortak paydasına alan görüş ise, toplumsal olanın anlaşılabilirliğinin, bireyin eylemlerinin toplumsal faaliyetlerle bağlantısı dâhilinde ifade edilebileceğini savunmaktadır. Buradaki birey esasında fail olarak adlandırılmaktadır. Fail ise, toplumsal hayatı anlamlandıran, değiştiren, dönüştüren ve yeniden tanımlayan aktif bir unsurdur. Dahası sembolik etkileşim, etnometodoloji, fenomenoloji ve dramaturji gibi yaklaşımlar gündelik hayatta failin toplumsal hayat üzerindeki etkilerine ilişkisel bir ağ oluşturmuşlardır. Giddens bahsedilen makro ve mikro ayrımının temsilcisi konumunda olan yapı ve birey ikiliğini aşmaya çalışan ayrıca yeni ve uzlaşımcı bir teori geliştirerek, buna yapılaşma teorisi adını veren çağdaş bir teorisyendir. Bu araştırma, toplumsal yapıyı koruyarak değer yükleyen ve aynı zamanda birey ya da başka bir ifadeyle toplumsal hayatın aktif öznesi olan failin, sentezci ve uzlaşımcı bir kuramla ortaya konulması gerekliliği ve bu gereksinimin ise gündelik hayat alanında açıkça sergilenip inşa edilmesini, Giddens'ın epistemolojisi ve metodolojisi ele alınarak, uzlaşımcı ve sentezci bir düşünce analizi ortaya koyarak ele alınmasını temel almaktadır. Bu çalışmada seçilen konu, özellikle sosyal teoriye olacak katkısı dolayında önemli görülmektedir.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Sosyolojik bilginin var olma serüveni, insanoğlunun toplumsal hayatta insan toplulukları haline gelmesiyle başlamıştır. Her toplumsal sistem kendi içerisinde çeşitli varyasyonlara sahip olmuştur. Yaşanılan dönem ve o döneme ait özellikler, aynı zamanda geçmişten gelen tarihi ve kültürel değerler toplumu oluşturan ve onu belirleyen mihenk taşlarını oluşturmaktadır. Toplumsal hayata dair tüm ihtiyaç ve gereklikler toplumu araştırma konusu sayan sosyal düşünürleri cevap arayışına yöneltmektedir. Sosyoloji geleneğinin başta klasik ve çağdaş dönemleri ve bu dönemlere ait kuramcılar gerek toplum, gerekse birey hakkında farklı görüşlere ve varsayımlara sahip olmuşlardır. Bu düşünürlerle ait teorik bilgiler ise, sosyolojik düşüncenin temel çerçevesini oluşturmaktadır. Sosyoloji biliminin, birbirinden farklı yaklaşımları benimseyen teorisyenleri ve bu teorisyenlere ait kuramlar, toplumsal hayatın anlamlandırılma gayretinde ikiliklerin oluşmasına ve bu anlamlandırmaya dair güçlük, çatışma ve kargaşa ortamlarının yaşanmasına neden olmuştur. Bu karışıklığı/ikiliği aşma içgüdüleriyle hareket etmiş çağdaş kuramcı Giddens ve onu teorisinin gündelik hayat alanındaki gerçekliğini ortaya koymak, gündelik hayatın yapısal ve eylemsel kollarına dikkat çekmektedir. Yapı ve failin ortak çabasının ürünü olarak, Giddens sosyolojisinde toplumsal hayata dair argümanlar toplumu açıklamak ve analiz etmek adına önem teşkil etmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bilim belirli bir araştırma sürecine tabii olmuş, deney ve çeşitli yöntemlerle gerçekliği ortaya koymayı hedef saymış, aksi ispat edilene kadar varlığı onaylanmış, bilgiyi geçerli saymış bir disiplindir. Sosyolojinin ana akım görüşlerinin dayandığı doğa bilimleri ve hemen akabinde yer alan sosyal bilimler bu bağlamda bilgi edinme süreçlerini çeşitli yöntemlere dayandırmıştır. Doğa bilimleri, dış dünyaya karşı net ve açıklayıcı bilgi sunmayı olanaklı kılacağını ifade etmekte ve bu bağlamda açıklayıcı bilgi edinimleriyle toplumsal düzen sağlayıcıları olarak deneye dayalı olgulara dayanmaktadır. Doğa bilimcileri akıl yürütme yoluyla edinilen bilgilerin nesnel içerimlere sahip olmadığı iddia etmişlerdir.

Onlara göre, toplumsala yön veren bilim, tarafsız, nesnel ve deneye dayalı olmalıdır. Öte yandan doğa bilimcileri insana yönelik dışlayıcı tavır ve tutumundan ötürü felsefeciler tarafından eleştirilmiştir. Zira felsefe disiplini, insana ve insanın özgür ruhuna, düşünce gücüne vb. oldukça önem vermektedir. Ancak pozitivistler rasyonel görüşleri tekelinde bulundurmasını öne sürerek doğa bilimcilerinin yöntemlerini onaylamış ve doğrulamıştır. Daha sonra sosyal bilimciler toplumsal hayatın gerçekliğini kaydetmek üzere doğa bilimcileri perspektifinden ilerlemişlerdir. Bu çalışma, nitel bir araştırma olarak, örnekleme A. Giddens'ın sosyolojisi ve sosyoloji biliminin bir alt disiplini olan gündelik hayat sosyolojisi literatürüne uzanmaktadır. Örneklemin genel çerçevesini bahsi geçen konulara ait teorik çalışmalar oluşturacaktır. Bu çalışmayı özgün kılan detay ise, henüz yeni yeni sosyoloji geleneğinde adından söz ettiren gündelik hayat sosyolojisinin Giddens teorisiyle ilişkiselliği ve Giddens sosyolojisinde gündelik hayatın izlerinin analiz edilecek olmasıdır. Çalışma, teorik bir araştırma olarak, literatür taraması çerçevesinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Araştırma konusuyla ilgili kaynaklar, belirli bir literatür çalışmasına tabii tutularak bir araya getirilirmiş ve çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Öncelikli olarak gündelik hayat sosyolojisini ilgilendiren kaynaklar ve Giddens sosyolojisini genel hatlarıyla içeren yapıtlar ve ek kaynaklar perspektifinde çalışma analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın problemini ise, gündelik hayat sosyolojinin geride kalmış gerçekliği, yapı ve birey ikiliğinin aşılma girişimi ve bu konuları araştırma konusu saymış düşünürlerle ait farklı yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Tezin ana kahramanı A. Giddens ve onun sosyolojisine olan teorik yaklaşım, gündelik hayat sosyolojinin kavramsal boyutuyla yorumlanarak aktarılmaya çalışılmıştır. Dahası yapı ve birey dikotomisinin geçmişten bugüne aşılma çabası ve bu dikotominin yol açtığı çatışma ortamları, gündelik hayat alanı içerisinde açıklanarak, toplumsal hayat, modernite ve onun bağdaşıkları arasında küreselleşme, kapitalizm ve yapılanma teorisiyle çalışma esasında analiz edilmeye çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ VE KAVRAMSAL TEMELLERİ

2.1. Gündelik Hayat Sosyolojisi

İnsan topluluklarını araştırma nesnesi sayan sosyoloji bilimi, toplumsal ilgilendiren her meseleyi araştırmış ve anlamlandırmıştır. “Sosyoloji, insanın toplum yaşamının, insan grupları ile toplumlarının bilimsel incelemesidir”(Giddens, 2012b, s. 38). Ancak sosyolojinin bir alt disiplini olan gündelik hayat alanı ve sosyolojisi, onun uzun süre göz ardı ettiği bir alan olmaktan kurtulamamıştır. Bu durum, öncelikle gündelik hayat alanının çetrefilli ve araştırılmaya değer görülmemesinden kaynaklanmıştır. Bu bağlamda gündelik hayatın, karmaşık ve üzerinde çalışılmaya değer görülmeyen yanları olduğu iddiası, ilk etapta düşünürlerin temel yargısıyken, 19. yy sonlarına doğru bu düşünce giderek zayıflamıştır. Gündelik hayat varlığını onaylayan ve onaylamayan kişileri bir araya getirir (Lefebvre, 2007, s. 109). Toplumun varlığı, etken ve edilgen konumları, yapı ve bireyin karşı konulmaz etkinliği, üreten ve yeniden üreten toplumlar, kurallar ve kaynaklar, sistem ve zaman uzamları tüm cevaplarıyla gündelik hayatın içinde ve akışında yer almaktadır. Aynı zamanda gündelik hayat, aile, birey, toplum, işçi sınıfı, üretim araçlarına sahip olanlar ve olmayanları, burjuvaziye güç ilişkileriyle, yapı ve özelliklerini de dönüştüren, aracı bir kuvvet konumundadır. Bu doğrultuda devreye girecek olan toplum bilimi, kendi içinde birçok kavramın içselleştirilmesiyle donatılmış soyut ve somut tasvirleri nitelendirerek, insan topluluklarını anlamayı ve anlamlandırmayı görev edinmiştir. “Doğal ki, her sosyolojik kuram, olası bütün insan toplumlarına ait özellikleri açıklamak gibi bir göreve sahiptir” (Elias, 2004, s. 17). Bu bilgiler eşliğinde, gündelik hayat sosyolojisi, sosyoloji disiplinin bir alt dalı olarak esasında geçmişten bu yana var olmuştur. Çünkü bir araya gelen insan gruplarının, toplumları oluşturması eskiye dayanmaktadır. Dahası gündelik hayat, topluluk ve grup gibi belirli sistemler içerisinde yer edinmiş bir alandır.

Ancak bu alanı araştırmaya değer görerek, aynı şekilde incelenmesi gereken bir alan olduğunu kabul etmek zaman almıştır. Bu alanda insanlar birbirleriyle olan ilişkiden hem beslenmiş hem de bu ilişkiden faydalanarak pratikler üretmişlerdir. Bahsi geçen pratikler, aynı zamanda gündelik hayatın içinde var olmuş şeylerdir. Gündelik yaşam varlığı itibariyle, öncesinde de başkaları tarafından deneyimlenmiş düzenlenmiş ve pratikleşmiş bir alan olarak kişiler arasındaki bir dünyayı ifade etmektedir (Schutz, 2018, s. 85). Gündelik ifadesi, sürekli olarak yapılan ve çoğunlukla spontane gelişen şeyler manasını taşımaktadır. Bu gündelik şeyler, her gün yeniden üretilerek ve pratik edinimler kazanmaktadır. Asırlardır devam eden ve insan varlığının korunmasına yardımcı olan günlük pratikler, yeme ve içme, barınma ve güvenlik alanlarını oluşturmaktadır. Dahası, cinsellik, aile, ekonomi, siyaset gibi birçok alan günlük pratikler içinde yer almaktadır. Siyaset, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme gerçekliklerine bağlı olarak ivme kazanmış bir alan haline gelmiştir. Bilimin gelişmesiyle birlikte bireysel kazanımlar artarak, farklı fikir ve düşünceye bağlı olarak ideolojik gelişmeler yaşanmıştır. Modern toplumsal hayatta, politik işleyiş, mevcut durum ve şartlara göre, küreselleşmeye bağlı olarak gerçekleşen, değişim ve gelişimlerle birlikte güncel değerlendirmelere ihtiyaç duymaktadır. Burada siyasi yöneticilik devlet nezdinde ilerlemektedir. Bu noktada toplumun çıkarlarını baz almak nihai hedef olarak ifade edilmektedir (Giddens, 2012a, ss. 48-49).

Bu bilgilerin devamında, siyasi gerçeklik, her ne kadar çatışma ve sınıf ayrımlarına yol açacak potansiyeli barındırsa da modern demokratik devlet anlayışı ve bürokratik yönelim bu alanın varlık esaslarına önem vererek, gündelik hayat alanındaki varlığını ortaya koymaktadır (Giddens, 2012a, ss. 82-83). Bu bilgilere ek olarak, yine aile kurumunun varlığı ve edinimleri, ekonomik faaliyetlerin mikro ve makro yayılımı, gündelik hayatta bireyin yaşamını şekillendiren temel ihtiyaçlar ve daha birçok unsur gündelik hayat alanında yer almaktadır. Dolayısıyla, siyaset ve ekonominin doğrudan ya da dolaylı olarak, bağlantılı olduğu ifade edilmektedir. Gündelik hayat sosyolojisi, toplumsalı ilgilendiren ideolojileri içererek, metodolojik bir düzen çerçevesinde oluşmuştur. “Gündelik hayat nedir ki? Ekonomik, psikolojik veya sosyolojiktir, özel yöntemler ve yollarla kavranması gereken özel nesneler ve alanlardır.

Beslenmedir, giyinmedir, eşyadır, evdir, barınmadır, komşuluktur, çevredir. İsterseniz bunu 'maddi kültür' olarak adlandırın, fakat birbirine karıştırmayın, hepsini aynı kefeye koymayın” (Lefebvre, 2007, s. 32). İnsanlığın varlığıyla başlayan gündelik hayat, kavram olarak eski ancak analiz edilme takvimi olarak yeni oluşumlarla gündeme gelmeyi başarmıştır. İnsan, doğaya hükmetme ve öz dünyasını yaratma gayreti süresince öz varlığı için yeni bir doğa yaratır (Lefebvre, 2012, s. 173). Öte yandan, siyasi ve ideolojik her oluşum, toplumsal cinsiyet tanımlamaları, öteki kavramları, vb. gündelik hayat sosyolojisinin eylemsel paradigmasında yer almış ve tüm bunlar gündelik olanı bilimsel çerçevede ele almayı zorunlu kılarak bireye önemli roller atfetmiştir. Gündelik kavramı, sürekli tekrarlama ve benzer işlevlere sahip olma anlamına gelse de bireyin tüm yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir alana dönüşmüştür. Ayrıca gündelik hayat alanında bulunan bu pratikler üretilerek, tekrar üretilmektedir. Sürekli olarak gündelik hayatta pratik üretip ve tekrar üreterek bunu rutin hale getiren birey için, uyanmak, yemek yemek, çalışmak, uyumak gibi şeyler devamlılığı olan, gündelik hayatın aşına olunan ve bilinen gerçeklikleridir. Bu ve benzeri geçerlilikler, gündelik hayatın sıradan, basit ve gelişigüzel içerimlere sahip olduğunu belirtmektedir.

Aşına olunan bir örtü ya da maskeyle kaplıdır. Bu bilinen gerçeklik, aşına olunduğu için önemsenmemektedir. Oysa bilinenin alıntında bilinmeyenler de olabilir. Bu noktada bir açılım yapan Hegel, “Aşinalık bu yüzden bilinir değildir” der (Lefebvre, 2010, s. 137). Bu bakımdan sosyolojik çerçevenin, (bilindik olma) gerekçesiyle gündelik hayat alanını ihmal ettiği gerçeği bir kez daha dikkat çekmektedir. Bu anlayışa göre, sıradan olan, aynı zamanda bilindik olandır ve incelenmeye ihtiyacı yoktur. Ancak gündelik hayatın tek gerçekliği aşına olunan değil, aynı zamanda bilinmeyen ve görülmeyene dair bir gerçekliktir. Dolayısıyla görünen şeylerin ardında bir de görünmeyenler vardır. Yani bilinenin altında bilinmezin olduğu düşüncesi, bu alanı araştırma konusu yapmaya değerdir. Dahası gündelik hayatın yalnızca müphem ve açık değil aynı zamanda öznel ve sosyal olduğu aşikârdır. Karmaşık, belirsiz ve gizli olan gündelik hayat aynı anda açık seçik de olabilmektedir. Bu noktada düşünürlerin gündelik hayata dair tüm gerçeklikleri ele alarak, kapsamlı analizlerle hakikati ortaya koyması önemlidir.

İnsanlığın varlığıyla başlayan gündelik hayat, kavram olarak eski ancak analiz edilme takvimi olarak yeni gündeme gelmiştir. İnsan, doğaya hükmetme ve öz dünyasını yaratma gayreti süresince öz varlığı için yeni bir doğa yaratır (Lefebvre, 2012, s. 173). Gündelik kavramı, sürekli tekrarlama ve benzer işlevlere sahip olma anlamına gelse de bireyin tüm yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir alana dönüşmüştür. Gündelik hayat, tüm varyasyonları, dinamikleri, etkileşimleri, karmaşık ve çatışma içerikli yönelimleri dâhilinde anlam, amaç ve nedensellik yüklüdür. “Gündelik hayatı kendimize mesken tutmaya devam ediyoruz; burası rutin praksisin vuku bulduğu ve somut bedensel ve öznelerarası ihtiyaçların oluşturulduğu ve karşılandığı yerdir” (Gardiner, 2016, ss. 27-28). Bireysel etkileşimler ve yeniden üretim, toplumsal düzene katkı sunan sosyal pratikler çerçevesinde anlamlandırılmıştır. Bu sayede, gündelik hayata dair bilinmezler ortadan kalkacak ve hatta bilinenin ardındaki bilinmez bile çözülebilecektir. Başka bir ifadeyle, gündelik hayat, rutin fakat sabit olmayan, sosyal pratikler ve ayinlerin ahenkli uyumuyla var olmuş bir sistemsel ağ bütünüdür.

Bu bütün kendi içerisinde bir silsile halindedir. İnsanlığın varlığına hizmet eden her unsuru burada depolar, değiştirir, dönüştürür ve yeniden üretir. Bireyin bütün yaşamsal ihtiyaçları, kendini gerçekleştirmek adına edindiği tüm deneyimler, kolektif yaşamın tüm gereklilikleri, tüm ekonomik varyasyonlar, politik ve teknolojik gerçeklikler gündelik hayatın içinde üretilmiş ve yeniden üretilmiştir. Bu bağlamda devreye giren rutin kavramı, bireylerin gündelik hayat alanında eylem, etkileşim ve iletişimlerinin devamlı olarak tekrarlanması manasına gelmektedir. Gündelik hayattaki sıradan insanlar tarafından gerçekleşen rutinleşme hali, bir şeyin öğrenilmiş, tecrübe edilmiş ve bilindik olarak tekrarlanmasını ifade etmektedir (Giddens, 2013, s. 112). İnsanlar bu yineleme halini çoğunlukla severler. Çünkü bilindik olanı tekrar ve tekrar devam ettirmek onlara belirsizlik, kaygı ve gerilim hali yaratmayarak aksine onları güvende hissettirir. Rutin aynı zamanda düzenli, sürekli ve aynı olandır. Rutinleşme, gündelik hayatta, toplumsal bir gerçeklik olarak temelleşmiş bir kavramdır (Giddens, 1999a, s. 26). Öte yandan insanlar değişime kapalıdır ve bu duruma eleştirel bir yaklaşım geliştirirler. Belirli rutinleri ve temel gerçeklikleri dışında değişime karşı ürkek davranan ve güvenli ortamında, toplumsal düzeni elde etmeyi isteyen birey, rutinine bağlıdır ve ondan kolay kolay kopmak istememektedir.

Bahsi geçen yineleme hali bireyin daha evvel zihninde olan, bilgiler neticesinde gerçekleşmektedir. Zihinde toplanan bu bilgiler, toplumsal hayattaki düzende bireyi harekete geçiren bir unsurdur. Bu bağlamda toplumsal hayatın yazılı olmayan kuralları, sözlü ve önceden öğrenilmiş edinimler, toplumsal yaşamda bireyin eyleme geçişine yardımcı olmaktadır. Gündelik hayat, insanların birbiriyle olan etkileşim ve iletişimleriyle toplumun sosyal inşası kavramlarının temelleştirilmesine olanak sağlamış bir mekândır. Toplumsal yaşam içerisinde gerçekleşen iletişim ve buna bağlı olarak gelişen bireyler arası etkileşim toplumsal hayatın çözümlenmesinde etkili olmuş kavramlar olarak yer almaktadır (Giddens, 1999a, s. 357). Kendisine yapıcı özne olarak, fail kavramını seçen gündelik hayat, gündelik ve yeniden üretim tanımlamalarıyla da kendinden söz ettirmeyi başarmıştır.

Çağdaş sosyoloji kuramcılarının ilgi odağı olmayı başaran gündelik hayat, bu sayede çetrefilli içeriğini tüm gerçekliğiyle gözler önüne sermiştir. Bu bağlamda insan topluluklarının her türlü faaliyetini barındıran gündelik alan, aynı zamanda insan toplulukları tarafından var olmuş ve yine insan toplulukları tarafından şekillendirilmiştir. İnsan, varlığının ihtiyaçlarını, ve çok sayıdaki arzu temellerini, biyolojik yaşamda, içgüdülerde bulur; toplumsal yaşam sonradan onları dönüştürür, bu biyolojik içeriğe yeni bir biçim verir. İhtiyaçlar bir yanıyla toplumsal olarak giderilir, diğer yanıyla toplumsal tarih boyunca hem içerikleri hem de biçimleri bakımından dönüşürler (Lefebvre, 2012, s. 167). Gündelik hayat alanını, gündelik hayatın bilgisi olan *sağduyu bilgisi* ile biçimlendiren yine insan topluluklarıdır. Başkalarıyla bir arada yaşamak için birçok bilgiye gereksinim duyarız ve sağduyu bu bilginin ismidir (Bauman, 1999, s. 19). Gündelik hayat aktif bir alandır. Bu alanın bilgisi olan sağduyu bilgisi, fail tarafından üretilir ve tekrar üretilir. Gündelik hayatın aktif bireyi olan failin tüm eylemleri, gündelik hayatın içinde yer almaktadır. Bu eylemler, kimi zaman farklılaşır kimi zaman ise aynı kalır. İnsanlığın varlığından önce var olmuş dünya, sadece fiziksel değil aynı zamanda sosyokültürel bir alana imkân tanımış bir dünyadır (Schutz, 2018, s. 93). Bu noktada gündelik hayat alanı, toplumsal alandaki sosyal dinamikleri görünür kılarak, toplumsal hayatı, alışkanlıklar, yönelimler, deneyimler vb. unsurlarla çerçevelenmiştir. Bu sayede gündelik hayat toplumun kilometre taşlarını simgeleyen toplumsal olguların, nesnel izlerinden oluşmaktadır.

Toplumsal olgular, incelenmeye ve anlamlandırılmaya değer olan gündelik hayat sosyolojisinin, eleştirel payesinde yer almaktadır. Sonuç olarak, toplumsal olgular içselleşmiştir ve benliğin “ayrılmaz bir parçası”na dönüşerek bireyleri “içeriden” yönetmektedir” (Swingewood, 1998, s. 126). Dahası bir araya gelen insan topluluklarını araştırma nesnesi sayan sosyoloji bilimi, gündelik hayatın bilimsel sentezini konu edinmiştir. Toplumun tam ortasında apaçık duran ve hala gizemini koruyarak, gerçekliklerle dolu olan gündelik hayat, zamanla kendi içinde daha önemli bir konu haline almaktadır (Lefebvre, 2013, s. 10). İnsanlara ait pratiklerin, etkileşimlerin ve iletişimlerin ortak paydası olan gündelik hayat, aynı zamanda bireyin doğumdan ölüme kadar tüm gerçekliklerini, toplumsal davranış ve düzen sağlayıcı konumlarını, kısaca insanlığa dair tüm yaşamsal faaliyetleri kapsamaktadır. Fail, gündelik hayatın aktif öznesi olarak, istikrarlı, durağan, pasif nitelendirmelerine karşı bir duruş sergilemektedir. “Aktif insan, gerek etrafındaki gerek kendi içindeki doğayı değiştirir. Doğa üzerinde eylemde bulunarak kendi doğasını yaratır” (Lefebvre, 2006, s. 84).

Gündelik hayata dair tüm gerçeklikler, fail tarafından deneyimlenmektedir. Bu açıdan gündelik hayat, heterojen, ayırık, savruk, parçalı, anlaşılması güç ve kargaşa ifadelerini ters düz eden bir alan olarak, anlamlandırılmaya değerdir. Öte yandan, sosyoloji geleneğinin, toplumun bileşenlerini, yapılar ve kurumlar olarak incelemesi, gündelik hayatın rutin, etkileşim, duygu, iletişim, sosyal pratikler gibi olguların ihmal edilerek incelenmeye değer görülmemesine neden olmuştur. Ancak ilerleyen dönemlerde modernleşme, kapitalizm, küreselleşme, eşitsizlik, göç ve etnisite sorunsalları, çevresel faktörler gibi oluşumlar ve bu oluşumların gündelik hayatın akışında yer alması dolayısıyla gündelik hayatın araştırılması gerekliliği anlaşılmıştır. Bu açıdan gündelik hayat nezdinde yapılan çalışmalar çoğunlukla bireylerin etkileşimleri kapsamında oluşturdukları günlük pratikleri neticesinde gerçekleşmektedir. “Toplumsal ilişki, herkesin davranışının anlamı başkasının tutumu ile ilgili olduğunda ortaya çıkar; öyle ki davranışlar karşılıklı olarak birbirlerine yöneliktir” (Aron, 2010, s. 389). Bireylerin oluşturduğu bu etkileşim ağları, aynı zamanda eyleme geçişlerini meydana getirmektedir.

Gündelik hayatın içindeki her mesele kendi için önemlidir ve ayrı ayrı değerlendirmeye tabii tutulmalıdır. Bu esnada görünen ve görünmeyen aşına olunan ve olmayan ayrımlarını maksatlı gruplandırmalara ayırmak son derece önemlidir. “Gündelik durumlarda amaçlar edinen ve bu amaçlarını gerçekleştirebilecek uygun araçları bulmaya çalışan kişi gerçekte sadece alışkanlıklarıyla hareket eder” (Collins, 2015, s. 265). Bu noktada toplumsal hayattaki alışkanlıklar ve rutin davranışları görünür kılmak, gündelik hayatın aşına olan yani bilinen yüzüne karşı, bilinmeyen taraflarını ortaya koymak, gündelik hayat sosyolojinin asıl meselelerinden biri haline gelmiştir. Gündelik hayat sosyolojisi, gündelik hayatın bilinen yönlerine yeni yorumlar katarak, onu yeniden keşfeden ve bu yorumlarla gündelik hayatı değiştiren, dönüştüren ve yeniden üreten bir alan haline gelmesine olanak sağlanmıştır. Doğal olarak bilindik olanı yeniden ortaya koymak gündelik hayat sosyolojinin ana teması olarak değerlendirilmektedir. Bilindik olanın araştırmaya değer görülmemesi görüşüne karşılık, gündelik hayat sosyolojisi, aynı zamanda ana akım sosyoloji geleneklerine karşı eleştirel bir yaklaşım sergileyerek, gündelik hayatın oluşumuna katkı sunan sosyal olguları değerlendirmiştir. “Canlı olan şey, kişinin yaşayan niteliğiyle kendisini dışarıdan kavrayabileceği türde bir şey değildir. Aksine, hayatı kavramanın yegâne yolu, onun içine nüfuz ederek bilincine varmaktır” (Gadamer, 2008, s. 351).

Gündelik hayatın revize edilmesi ve dönüştürülmesi aynı zamanda toplumu dönüştürmek manasını taşımaktadır. Ancak bu sayede gündelik hayata olan ilgi artacak ve gündelik hayatın bayağı olduğu düşüncesi geri planda kalacaktır. “Gündeliklik sadece bir kavram olmakla kalmaz, bu kavram "toplum"u anlamak için bir ipucu olarak da alınabilir”(Lefebvre, 2007, s. 40). Gündelik hayat sosyolojisi ve eleştirisi adına yapılacak çalışmaların tahlilinde, değinilmesi gereken ilk isimlerinden biri, Henri Lefebvre’dir. Zaman ve mekân, yaşanmışlık, doğanın sahiplenerek içselleştirilmesi, modern hayat ve getirileri, bireysel ve gruplar arası ilişkiler gündelik hayat alanında varlığını koruyarak gerçekleşmektedir. Zaman ve mekân paydasında yer alan yapı ve fail ilişkisi yapının, sistem olarak da anlamlandırılmasına olanak sağlamıştır. “Zamanın doğurduğu mekân daima edimseldir, senkroniktir ve bir bütün olarak verilmiştir; iç bağ ve bağlantılar, unsurları birbirine bağlar, bunlar zamanın ürünüdür”(Lefebvre, 2014, s. 133).

Toplumsal alana mekân işlevi veren gündelik hayatın görünür halidir. Lefebvre'ye göre, "Toplumsal gerçeklik içinde, biçimlerin kendiliklerinden bir varlığı ve etkinliği vardır" (Lefebvre, 2013, s. 111). Sadece sosyal anlamda değil aynı zamanda psikolojik ve fizyolojik birçok gerçeklik gündelik hayat alanında bulunmaktadır. Ayrıca kamusal ve özel alanlara ait kabuller, değişim ve dönüşümler geçirerek, gündelik hayat alanında revize edilebilmektedir. "Gündelik hayatın içindeki ilişkiler, politikanın ve ekonominin içindeki ilişkiler gibi, birbirine bağladıkları terimleri ortaya koyar, bunları ilan ederler" (Lefebvre, 2015, s. 170). Yüzyıllardır aynı toprağı paylaşan insanoğlu, çeşitli değişim ve dönüşümlerle evrilmiştir. Bu değişim ve dönüşümler kendi içerisinde kuralları, gelenekleri ve görenekleri nihai olarak bir kültürü oluşturmuştur. Toplum istikrarlı ve durağan değil aksine dinamik ve akışkandır. Bu sebeple karmaşık ve çok yönlüdür. Dolayısıyla tek bir yöntem ya da tekdüze bir yaklaşımla analiz edilmesi oldukça güçtür. Toplumsal hayat, sosyal faaliyetlerin gerçekleştiği faal bir alandır. Bu alan ana akım sosyolojiye göre, insan davranışlarına yön veren bir alan iken, eleştirel sosyolojiye göre, insan davranış ve eylemleri bu alanı oluşturmaktadır. Aksine toplum, geleneklerine bağlı ve bulunduğu her konumda geleneksel değerlerini peşi sıra taşıyan ve ancak bu sayede varlığını koruyan bir mekanizmadır. "Gündelik hayatta söylenmeyi söylenenden, bilinç-dışı olanı bilinçliden, bilinmeyi bilinenden ayırt etmek gerektiğinde, kısacası gündelik hayat söyleminin içerdiği şeyi ortaya çıkarmak gerektiğinde, söylemin içinde mevcut olandan farklı bir söz dağarcığı, bir cümle bilgisi, bir paradigma icat etmek gerekmez" (Lefebvre, 2015, s. 27).

Fransız sosyolog Henri Lefebvre için, gündelik hayat, modernliğin bir oluşumu olarak ortaya konulmuş gerçeklikleri içermektedir. "Gündeliklik ve modernlik, karşılıklı olarak birbirini belirtir ve gizler, meşrulaştırır ve telafi eder" (Lefebvre, 2007, s. 36). Aynı zamanda entelektüel ve felsefeci olan Lefebvre, gündelik hayata eleştirel yaklaşmıştır. "Sosyolojik araştırma olarak gündelik hayat eleştirisi, ampirik gerçeği toplumsal ve rasyonel genel çerçeveler içine sokmak için kimi hudutları vurgulamak ve belirtmekle yetinmez; gündelik hayatı dönüştürmek için nereye ve neyin üzerine eğilmek gerektiğiyle ilgilenir" (Lefebvre, 2013, s. 141). Bu bağlamda gündelik hayatı analiz etmek ve ona eleştirel yaklaşmak, bireylerin etkileşim alanlarını belirlemek açısından önemlidir.

Gündelik hayat hem sosyal hem de kültürel bir alandır. Lefebvre ise, bu alanı bir metafor olarak tanımlayarak, Marksist teori kapsamında çeşitli analizlerde bulunmuştur. Lefebvre'ye göre, gündelik hayat incelenmesi ve araştırılması gereken bir oluşumdur. Marksist yönelimle yabancılaşma kavramı üzerinden analizde bulunan Lefebvre, gündelik hayatı simgeler, semboller, ritüeller, etkileşimler ve tekrarı olan gerçeklikler olarak konumlandırmıştır. Marksizm, proletarya bilimi olarak değerlendirildiğinde, insana ait pratikler, edinimler ve gerçeklikleri kapsar. Proletaryanın bilimi, örtülmüş gerçekleri aydınlatacaktır. Bu açıdan Marksizm'in gündelik hayatın analizindeki yeri önemlidir. Çünkü gündelik hayatın analizi aynı zamanda insanın, sınıfın, toplumun bir başka değişle proletaryanın analizidir. Buradaki analiz elbette eleştirel bir analizdir (Lefebvre, 2010, ss. 152-153). Lefebvre'ye göre, gündelik hayat bireye dayatılmış ve önceden belirlenmişliklerle doludur. Burada bireyin bu programlanmış ve belirlenmiş ön kabulleri tüketmesi beklenmektedir. Birey bu kısımda bir ihtiyaç nesnesi olarak gördüğü, programlanmış gerçekliği tüketmek ve buna ihtiyacı olduğunu içselleştirmekle dikte edilmektedir. Birey, gündelik hayatın merkezinde ve gündelik yaşam vasıtasıyla eksiksiz hale gelir (Lefebvre, 2012, s. 168). Lefebvre için, gündelik hayat kapitalizmin getirilerinden biri olan modernlik ve tüketim olgusuyla bireye dayatılmış, önceden tasarlanmış gerçeklikler içermektedir.

Kapitalizm, bu noktada çıkarlarına uygun davranmakta ustadır ve birey üzerinde belirleyici bir etki yaratmaktadır. “Kapitalizm, tarihteki öteki geçmiş ekonomik sistemlerden kökten biçimde ayrılan, geniş bir tüketici kitlesine satılan mal ve hizmetlerin üretiminin sözkonusu olduğu bir düzendir” (Giddens, 2012b, s. 50). Modern dünyanın getirilerinden biri olan kapitalist sistem, toplumsal hayatta ve gündelik alanda birçok kavram sorunsalına neden olmuştur. Kavramların, içini boşaltarak onları yeniden kurgulayan bu sistem aynı zamanda kendi ideolojisi üzerinden bir hegomanya kurmak istemektedir. Birey, burada mikro yaklaşım esasında, toplumsal hayat içerisinde derinlemesine bir kabul gayesi sarf ederek, bilgisini ve varlığını ortaya koymak istemiştir. Bu kabul evresinde insanlığın geçirdiği tüm aşamalara görgü tanıklığı yapan, hiç şüphesiz gündelik hayat ve onun gerçekliğidir. “Gündelik hayat, tüm insan eylemleriyle derinden ilişkilidir ve onları farklılıkları ve çatışmaları ile birlikte kapsar; bağları ve ortak zemini onların birleşme yeridir” (Esgin, 2020, s. 19).

Öte yandan, başta kapitalizm, teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin, oluşumuna katkı sunduğu modern gündelik hayattaki modern özne, değişim, gelişim ve dönüşüm becerilerini gündelik hayatta ortaya koymaktadır. Fakat gündelik hayat yalnızca modern öznenin değil aynı zamanda hukuk, devlet, kültür, sağlık, aile ve ekonomi gibi çeşitli kurumlar ve kurumlar arası ilişkilerinde değişim, dönüşüm ve revize edici gücünden de beslenmiştir. Dolayısıyla gündelik hayat, yapı ve bireyin özverili ve uyumlu ilişkisine olanak sağlayan bir alandır. Lefebvre'ye göre, bu uyumluluk hali toplumsal düzenin sağlanmasına imkân verecektir. Günlük hayatımız; alışkanlıklar, yönelimler, deneyimler gibi unsurlara çerçevelenmiştir. Böylece toplum, gündelik hayat alanında şehirleşmeyi oluşturmuştur. “Tepeden kurallar koyan kurumların yönettiği, çok sayıda kısıtlamanın sağlamlaştırdığı ve düzenlediği gündelik hayat şehir düzeyinde oluşur” (Lefebvre, 2018, s. 112). Gündelik hayatın şehirleşmiş konumu, belirli kısıtlamalar ve kısıtlamalarla çevrilidir. Öte yandan toplumsal alana mekân işlevi veren yine gündelik hayatın, görünür halidir.

Toplumu ilgilendiren birçok gerçekliği barındıran gündelik hayat, küreselleşme, modernizm, postmodernizm, feminizm, kitle iletişim araçları, sanal dünya, medyatik unsurlar vb. barındırmaktadır. Ancak bu alanın keşfi için, teorik söylemlerin yanı sıra, pratiğin, yani alanın da incelenmesi ve araştırılması gerekmektedir. Bununla birlikte gündelik hayat alanının anlaşılması bireyin toplumsal alandaki işleviyle bağlantılıdır. Gündelik hayatın keşfinde bireysel faktörler ve bu faktörlerin gerçekleştiği bazı eylemler önem teşkil etmektedir. Burada bireyin varlığı ve eylem gücü yer almaktadır (Giddens, 1999a, s. 25). Bireyin eylem hareketliliği içinde bulunduğu zaman, şartlar ve konuma göre değişkenlik göstermektedir. Bu noktada evrensel bir değişim tanımından söz etmek mümkündür. Bu noktada, sanayi devrimiyle birlikte süratle gelişen teknoloji ve kentleşme süreci aynı zamanda değişim olgusunu da beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu değişim olgusu, gündelik hayat alanında vuku bulmuştur. Burada eylem gücünü elinde bulunduran birey aktif ve bilgi sahibidir. Bu bilgiyi sağduyu bilgisi oluşturmaktadır. Bu bağlamda, gündelik hayatın, sağduyu bilgisinin ötesinde analitik yöntemlerle anlamlandırılması ve analiz edilmesi gerekmektedir. Sağduyu, toplumsal hayatı oluşturan bireyler arasında gerçekleşmiş bir eylem bilgisi olarak ifade edilmektedir (Giddens, 2020, s. 269).

Gündelik hayatta insanlar bilinçli edinilmiş pratikleri sayesinde etkileşime girerler. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu, gündelik hayat alanını yani bu kavramı kastederken, toplumsal oyun alanından söz etmiştir. Ona göre, sosyolojinin gizlerinden biri, genel sorunsallar karşısında ortaya konulacak ampirik nesnelerin bulunması ve ortaya konulmasıdır (Bourdieu, 2016, s. 62). Bu bilimsellik çabasına karşı formüle edilmiş bir şeyi meydana getirmek önemlidir. Bourdieu'ya göre, “bilim de zaten bir şeyi, o konuda yapılabileceklerin o an için yapılabilenlerle sınırlı olduğunu bilerek ve bunu söyleyerek, yani yapılan şeyin geçerlilik sınırlarını dile getirmek suretiyle yapmaktan ibarettir” (Bourdieu, 2016, s.66). Dolayısıyla insanlar tüm yaşamları boyunca edindikleri deneyimler, ürettikleri ve yeniden ürettikleri pratikler ve karşılıklı etkileşimleri gündelik hayat alanında gerçekleştirmiştir. Bourdieu, bu alanı bir oyun alanı olarak nitelendirmektedir. Gündelik hayat hem bir kavram hem de alan olarak, ilgili düşünürlere farklı çerçevelerde gözlem yapma olanağı sağlamıştır. Sosyoloji, gündelik hayat alanını toplumsal faaliyetlerin yapıcı öznesi değil, önceden belirlenmiş bir sonucu olarak görmüştür. Bu doğrultuda gündelik hayat alanının diğer disiplinlerdeki rolünü de değerlendirmeye ihtiyaç vardır. “Gündelik hayat kavramı, derinleşmek için uygun olanı ve ona geri geleni her yanıyla kavrar” (Lefebvre, 2015, s. 171).

Modern sosyal dönemin başlangıcı itibariyle aynileşme yani tek tip olma hali popülerliğini ortaya koymuştur. Bu bilgiler ışığında, modernleşmenin alt yapısını oluşturan, küreselleşme ya da başka bir ifadeyle globalleşme ve evrensel hale gelme toplum içindeki her alana benzer özellikler kazandırmaktadır. Küreselleşme evrensel boyutta bir değişimden söz ederken, bu değişimin yarattığı kültürel bir sistemi meydana getirmektedir (Marshall, 1999, s.449). Bu sistem şüphesiz modernleşmedir. Modernleşme, gündelik hayat alanını daha görünür kılmış sosyal hayattaki tüm değişim ve dönüşümleri gündelik hayat alanında gözler önüne sermiştir. Modernleşme, başta teknoloji ve toplumsal değerler üzerindeki yenilik ve değişimdir (Marshall, 1999, s. 509). Modern dünya, ilk olarak yönetim biçimiyle ulus-devlet anlayışını, sanayi devrimiyle makineleşerek, kol gücüne olan ihtiyacın azalmasını, insana verilen değerin artmasını ve her bireyi özel kılan geliştirilmiş bir özgürleştirme politikasıyla oldukça hümanist bir tavır sergilemeyi hedef göstermiştir.

Modern anlayış, bu tutumlarıyla her ne kadar farklı, özgün ve özgür bir hayatı gerçekleştirmeyi hedeflemiş gözüксе de rasyonel kapitalist anlayışıyla ekonomik tabanı yönetmiş ve tekdüze bir yaşam anlayışını ortaya koymuştur. “Tarihsel olarak uzun süre yaşamış olan tek dünya-ekonomi, modern dünya-sistem olmuştur ve işte bu nedenle modern dünya-sistemin tanımlayıcı özelliği olarak kapitalist sistem kök tutmuş ve güçlenmiştir” (Wallerstein, 2011, s. 53). Bu noktada kapitalist sistem, aynı olanı herkese içselleştirerek gündelik hayat alanına sızmıştır. Gündelik hayat sosyolojisi, bu bağlamda belirli bir ideoloji tabanında kendi özgül değerleri kapsamında kapitalist vurgunun aynileşmiş ve tek tipleştirilmiş tutumlarına karşı eleştirel bir tavır sergilemiştir. Bunun dışında, gündelik hayat analizinin ana akım gelenek yani klasik sosyolojiye karşı duruşu önemli bir ayrım yaratmıştır. Klasik sosyoloji geleneğinin, makro kuramları önceleyen yapısı, birey ve onun etkinlik alanının göz ardı edilmesine sebep olmuştur. “Teorik düşünüm, şehrin (ekonomik, politik, kültürel, vb.) biçim, işlev ve yapılarının yanı sıra, kent toplumuna içkin toplumsal ihtiyaçları da yeniden tanımlamak zorundadır” (Lefebvre, 2018, s. 119).

Gündelik hayat alanı, bu noktada merak uyandıran bir mesele haline gelerek, klasik geleneğin bireyi pasif kılan yapısına karşılık eleştirel bir duruş sergilemiştir. Ana akım sosyolojinin, daha çok pozitivist teorileri ilgi odağına alarak makro unsurları, değişme, çatışma vb. olarak ele alması, bireyin varlığı ve eylemlerini geri planda bırakmıştır. Buna karşılık bireylerin iletişimden doğan etkileşim ve ilişkilere biçilen anlam ve yorumlar, çağdaş sosyoloji geleneğine konu olmuştur. İki gelenek arasındaki ayrım, birey ve toplum arasında ikilik oluşturmuştur. Bu ikiliğin aşılması, eleştirel bazı yaklaşımlarla mümkün olacaktır (Giddens, 1999a, ss. 219-220). Bu bakımdan ana akım sosyolojinin pozitivist bilim anlayışı, daha sonra modernite ve modern dünyanın, kapitalizm etkisiyle tek tip yani aynı olanın içselleştirmesi üzerine yorumcu sosyolojiden beslenen gündelik hayat sosyolojisi, eleştirel bir yaklaşım üzerine kurulmuştur. “Kapitalizmin genişlemesi yalnızca işçinin üretim araçlarından ayrılmasını değil, aynı zamanda yönetim araçlarının giderek daha verimli olmasını ve üretkenliğin artırılabilmesi için teknolojik ilerlemelerin hızına ayak uydurulmasını gerektirir” (Schroeder, 1996, s. 166).

17. yy dolaylarında aydınlanma çağının bir ürünü olarak ortaya çıkan modernizm ve modern bilgi sonrasında 20.yy da ortaya çıkan eleştirel sosyoloji, geleneksel yani ana akım sosyoloji geleneğinden farklı olarak, alternatif bir taban oluşturmuştur. Başta yöntem anlayışı olmak üzere insan ve toplum açılımları itibariyle kendinden önceki geleneksel anlayıştan oldukça farklı bir yönelime sahip olan eleştirel sosyoloji, modernizm ve post modernizm ikileminde ana akım sosyolojiye karşı bir gerilim oluşturmaktadır. Geleneksel olan ana akım sosyolojinin pozitivist anlayışıyla kapitalist üretimin modernizm tekeline karşı, yorumcu yani eleştirel sosyoloji geleneği aynı şekilde bilim yapmanın önemine ve bilimsel olanın değerine yönelik görüşler ortaya koymaktadır. “Yorumbilgisi, yalnızca profesyonel toplumsal araştırmacının ayrıcalığı değildir, herkes tarafından uygulanır; bu uygulamaya vakıf olmak profesyonel sosyal bilimcilerin de sıradan aktörlerin kendileri gibi analizlerinde kullandıkları toplumsal hayat betimlemeleri yaratabilmelerinin tek yoludur” (Giddens, 2020b, s. 275). Fakat ana akım gelenek, yorumcu sosyolojinin bilim yapmadığını bilimsellikten uzak olduğunu ileri sürmektedir. Yorumcu sosyoloji de aynı perspektifle ana akım sosyolojinin pozitif bilgi ürettiğini ve bunu kendi ideolojik çerçevesi dâhilinde gerçekleştirdiğini ileri sürmekte ancak ana akım sosyoloji bilimsel ve nesnel bilginin varlığını içselleştiren bir tutuma sahip olduğunu dikkatle belirtmektedir.

Sosyal olgulara bir “şey” olarak yaklaştığını ifade eden ana akım sosyoloji bu durumun ideoloji üretmekle aynı olmadığını özellikle vurgulamıştır. Yapı burada dışsal bir güç olarak birey üzerinde baskıcı bir “şey” olarak itici bir kuvvet oluşturmaktadır (Durkheim, 2013, s. 6). Ana akım sosyoloji olan geleneksel yaklaşım, toplum ve birey arasında bir boşluk yaratmaktadır. Bu anlayışa göre, toplumsa hayat kural ve normlar içeren belirli perspektifler üzerine kuruludur ve buradaki kurallar birey için dışsal ve zorlayıcıdır. Yani toplumsal olgular bireyin ne yapacağını söyleyen, onu şekillendiren ve dönüştüren belirleyici bir unsurdur. “Toplumsal içinde geçen ve -bir ölçüde genel olma eşliğinde- toplumsal yaşamla azıcık bile ilgili olan hemen her olay için çoğu kez "toplumsal olgu" denmektedir” (Durkheim, 2013, s.37). Eleştirel sosyoloji, bu anlayışı bireyin davranışlarını ve yaşam şeklini göz ardı etmesi hasebiyle eleştirmiştir.

Toplum ve birey arasındaki ayrımı görebilen, ana akım sosyoloji geleneğine karşı eleştirel yorumcu bir yaklaşım edinen, toplumsal hayattaki sosyal etkileşimleri görmezden gelmeyen gündelik hayat sosyolojisi, basit, sıradan, standart ve rutin eylemleri içermesi nedeniyle ilk etapta bilginin asıl kaynağı olarak görülmemiştir. “Gündelik hayat mütevazı ve sağlamdır, doğal olandır, kısımları ve parçaları belirli bir zaman kullanımı içinde, kuşkuyla meydan vermeyecek bir biçimde birbirlerine bağlanan şeydir” (Lefebvre, 2007, s. 35). Ancak yorumcu geleneğin bu durumun aksini ileri sürmesi nedeniyle gündelik alanın bilgisinin, yeni bir keşif olarak öne sürülmesi, sosyolojik ilginin kadrajına girmesine imkân tanımıştır. Yapının varlığı ve oluşumu, bireyin eylem gücü, eylemin değişim gerekçeleri yorumsamacı geleneğin tekelinde, gündelik hayat alanını ortaya koymaya imkân sağlayacaktır. Gündelik hayat sosyolojisinin varlığını içselleştirilmesi aynı zamanda bireyin öznel ve özgün varlığını da onaylanması manasını taşıyacaktır. Durkheimci görüşün, toplumsal olguları bir “şey” olarak ele alma gayesi, ve toplumu kutsayan görüşü, öte yandan bireyi önceleyen diğer teoriler tam anlamıyla gündelik hayat alanını içselleştirmemişlerdir. Bu anlamda gündelik hayat sosyolojisinin anlamlandırılmasına yardımcı olabilecek, sembolik etkileşimcilik, etnometodoloji, fenomenoloji ve mikro teorik görüşten bahsedilebilmektedir. Gündelik hayat, tek başına anlaşılamayacağı gibi farklı unsurların ve kavramların incelenmesi ve analiz edilmesiyle anlam kazan kazanacaktır (Gardiner, 2016, s. 22).

Gündelik hayat başlı başına ne makro ne de mikro yönelimin tekellerini değil aynı anda iki karşıt görüşü barındırdığından, bu karşıtlığın aşılması, karşılıklı ilişkiselliğinin ortaya konulması yine gündelik hayat alanına verilecek önemle mümkün olacaktır. İçinde bulunduğumuz ve birçok alana anlam ve güç katan gündelik hayat, aynı zamanda çok yönlü bir beceri alanıdır (Gardiner, 2016, ss. 14-15). Ancak 20. Yüzyılda gündelik hayat ele alınmaya ve anlamlandırılmaya başlanmış olsa da günümüzde hala gündelik hayat sosyolojine, dair yeterli çalışma yoktur. Dolayısıyla gündelik hayat alanı olması gereken özveriyi görememektedir. Birey merkezli ve yapı merkezli karşıt görüşlere sahip olan bu iki yönelimin, toplumsal düzeni sağlamak adına ilişki bütünlükleriyle oluşturacakları sentez, gündelik hayat alanında meydana gelecektir.

Yapı destekli unsurla bireyin varlığını ve yaratıcı dünyasını görmezden gelmektedir. Ancak birey toplumsal hayatta inşa edilmiş sosyal gerçekliklere anlam yükleyerek pratikler üretmektedir (Layder, 2014, ss. 135-136). Birey ve toplumun ortak paydada buluşan ilişkisel sistemleri, gündelik hayatın içinde araştırılabilmekte ve incelenmektedir. Çalışmamızda özellikle vurgulanmak istenen, birey ve yapının çatışmacı bir karakter yerine, uzlaşımçı ve iç içe geçmiş ilişkiselliğini ortaya koymaktır. “...gündelik genellikle görece homojen ve benzeşen bir dizi tutum, pratik ve bilişsel yapı olarak algılanır”(Gardiner, 2016, s. 19). Basit, karmaşık, bilinmez, stabil gibi kavramlarla farklı yönelimlerle tasvir edilen gündelik hayatın özünde oldukça derin anlamlar gizlenmektedir. Düşünürler ise, bu gizemi çözümlemelidir. Toplamları inceleme konusu saymış sosyoloji bilimi ve bu bilimin araştırmacısı olan sosyolog, toplumsal analizlerde bulunduğu gibi toplum ve insan arasındaki ilişkiselliği de araştırmaktadır. “Gündelik hayat, her insanın varoluşunda şekil ve biçimini alan yani insanı insan yapan ilişkilerinin toplamıdır” (Esgin, 2020, s. 19). Toplumu paylaşan her insanın gündelik hayat alanında farklı yaşam pratikleri vardır. İnsanlar bu pratikleri zamana ve mekana göre değiştirerek, dönüştürebilmektedirler.

Belirli şartlar akabinde yapılaşan yaşam halleri aslında gündelik hayatı analiz etmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan gündelik hayatı, tek ve özgün bir kalıpta ele almak, onun asıl özünü kavrayabilmek açısından önem teşkil etmektedir. Ancak gündelik hayatı tüm çıkmazlarından arındırıp kendi tekeline bir alan olduğunu kabul etmek yani gündelik hayat sosyolojisi adı altında analiz ve çözümlemelerde bulunmak gerekecektir. Gündelik hayat sosyolojisinde, karşılıklı etkileşime geçen bireyler ve bu etkileşim sonucunda oluşan, toplumsal düzen ve sosyal yapının gerçekliği, sosyologlar tarafından incelenmektedir (Esgin, 2020, s. 32). Gündelik hayat sosyolojinin bir alan olarak kabulü ve onayı, aynı zamanda yapıyı hatta bireyi anlamlandırmaya olanak sağlayacaktır. Bireyi ve bireyin davranış ve faaliyetlerinin analizi, yapının gündelik hayattaki varlığını incelemekle olanaklı hale gelecektir. “İnsanlar bir taraftan etkileşim yoluyla sosyalleştirilir öbür taraftan toplumun yapılandırılmasında da araçsal bir rol oynarlar” (Esgin, 2020, s. 32). Ayrıca sosyal ilişki ve etkileşimlerinin bilimsel analizi yine gündelik hayat alanının gerçekliğiyle mümkün olacaktır.

Gündelik hayatın aktif bireyi, fail konumunu üstlenir ve aynı zamanda aktör ve eyleyen tanımlamalarına da tabii tutulur. Gündelik hayatın eyleyeni zaman ve mekân dahilinde sosyal pratiklerini üretmekte ve yeniden üretmektedir. Bu üretimin nasıl ve hangi amaçla gerçekleştiği yine gündelik hayatın analizinde saklıdır. Gündelik hayat sosyolojisinin varlığı ve kabulü onun ele alınmasında bazı koşulları beraberinde getirmiştir. Bu anlamda özellikle gündelik hayatın makro sistemler dışında bireye ait olan etkileşim ritüelleri kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Klasik geleneğin, yapıyı destekleyen, makro anlayışı öncelemesi ve birey temelli teorilerin indirgemeci bir tutumla mikro anlayışı özümsemesi kabul görmeyen bir ayrım yaratmaktadır (Esgin, 2020, s. 28). Dahası insana ait tüm belirleyiciliğin yapıya ve makro yaklaşımlara dayandırılması, makro yaklaşımın birey üzerinde baskı kurma düşüncesi bu anlayışla ortadan kalkmaktadır. Gündelik hayat, iç içe geçmiş çok boyutlu bir sisteme sahipken, makro ve mikro anlayışın keskin çizgileri, sosyoloji disiplininin gündelik hayatı tam olarak anlayamamasına neden olmuştur. Gündelik hayatın sıradan yapısında, dini değerler, rutin eylemler, sosyal pratikler, bireysel etkileşimler gibi birçok şey yer almaktadır. “Gündelik hayat, insanların yarattığı sosyal dünyanın bütün karmaşıklığını içinde barındıran ve bu dünyayı çok yönlü olarak betimleyen bir etkileşimler alanıdır” (Esgin, 2020, ss. 28-29).

Gündelik hayatın aktif konumunu devralan fail, toplumsal hayatta rutin eylemlerde bulunarak bu eylemleri sürekli olarak tekrar etmişlerdir. Bu bilgiler eşliğinde, mikro yaklaşım, bireye ait tüm gelişim ve ilerlemelerin onun ait olduğu alanda incelenmesi gerektiği görüşündedir. Bu alan ise, gündelik hayat olmalıdır. Fail, aktör ve eyleyen aynı tanımlamaya sahip olarak, gündelik hayatın üreticisi konumundadır. Fail, insan etkileşimlerinde aktif rol oynayan mikro temelli anlayış çerçevesinde insan eylemlerini oluşturmaktadır (Esgin ve Özben, 2020, s. 36). Gündelik hayatı anlamak ve anlamlandırmak için gündelik hayatın üreticisini ele almak gerekmektedir. Gündelik hayat üreticisi pasif değil aktif bir yönelime sahip olarak etkileşimde bulunmalı ve gündelik hayatı bu şekilde ele alınmalıdır. Burada etkileşimin niteliği, amacı ve geçerliliği yine aktif olan birey tarafından belirlenmektedir.

Yapı merkezli teorilerin gündelik hayat alanına dolaylı bir etki etkisi olsa da asıl gündelik hayatın belirleyiciliği birey yani aktif özne olan fail tarafından gerçekleşmektedir. Bu bağlamda fail merkezli teorilere mikro temelli yaklaşımlar temel oluşturmaktadır (Esgin ve Özben, 2020, s. 39). Mikro yaklaşım, failin, toplumsal yapıyı oluşturarak niteliklere sahip olduğunu, bunu gündelik hayatın yeniden üretime olanak sağlayan alanı içerisinde, etkileşim ve eylemleriyle gerçekleştireceğini savunmaktadır. Yeniden üretimle oluşan bu yineleme hali aynı zamanda gündelikliğin sürekli olarak tekrarına da dayanmaktadır. Gündelik hayat özünde çoğulcu, karmaşık ve çetrefilli birçok durumu içermekte ve failin belirleyici tutumuyla şekil almaktadır. “Sosyolojik bilgi için insan yaşadığı toplumun bir parçasıdır. O nedenle bu bilgi çeşidinde insana ait tüm işlev ve ihtiyaçlar, tüm etkinlikler topluma, toplumsala(sosyal alana) indirgenerek açıklama bulur” (Doğan, 2012, s. 6). Ancak gündelik hayat sosyolojisinin analizi üzerine yapılan çalışmaların sadece failin etkisi altında değil, aynı zamanda kurumsallaşmış alanların anlaşılabilirliğinin irdelenmesiyle de ortaya konulabilecektir. “Bir toplumsal kurum belli türde bir faaliyetin düzenli olarak gerçekleştiği, algıyı kısıtlayan sabit engellerle çevrili bir yerdir” (Goffman, 2014, s. 222).

Gündelik hayatı anlamanın en etkili yolu, gündelik hayat alanına inmek ve bu alanı özümsemektir. “Fikirler ve teoriler, zihinsel olgular oldukları için, zorunlu olarak tekil bireylerle ilişkilidir. Ancak onlar, ayrıca, yaygın olarak benimsendikleri ve bir toplumun kültürünün bir parçası haline geldikleri ölçüde toplumsal olgulardır” (Gordon, 2015, s. 37). Sosyoloji biliminin oluşumuna ve devamlılığına katkı sunan düşünürler, daha önce içinde bulundukları yaşam şartları, ekonomik, politik ve ideolojik gibi birçok alandan etkilenmiş ve bağlamda çeşitli kuramlar oluşturmuşlardır. Ancak bu kuramları oluşturan düşünürler aynı şekilde gündelik hayatın gerçekliğini göz ardı etmemelidir. Gündelik hayat, yalnızca bireylerin rutin eylemlerinden oluşmamakta aynı zamanda toplumsal hayatın oluşumuna ve şekillenmesine katkı sağlayan etkileşim ritüelleri kapsamında bir alan oluşturmaktadır. “Gündelik hayat, insanların yarattığı sosyal dünyanın bütün karmaşıklığını içinde barındıran ve bu dünyayı çok yönlü olarak betimleyen bir etkileşimler alanıdır” (Esgin, 2020, ss. 28-29). Gündelik hayattaki etkileşimler ve yeniden üretim süreci gündelikliğin devamlılığını sağlarken, bir taraftan da bahsi geçen etkileşimlerin amaç, kapsam ve niteliğini de ortaya koyacaktır.

Gündelik hayatın karmaşık, dağınık ve çetrefilli halini araştırmak önemlidir. Bu araştırma toplumsal hayatın iç içe geçmiş tüm gerçekliğini gözler önüne serecektir. Gündelik hayatın çalışma konusu ve araştırma nesnesi olarak kabul edilerek seçilmesi zaman almıştır. Çünkü sıradan, basit, karışık, çetrefilli ve aşına olunduğu düşüncesi, gündelik incelenmeye değer görülmemesine neden olmuştur. Gündelik hayat, rutinleşmiş, stabil ve düşünömsellik içermeyen özellikler sergilese de, aynı zamanda bir hareketlilik ve yaratıcılık barındırmaktadır (Gardiner, 2016, ss. 20-21). Bu bağlamda, alışık ve bilindik olan, rutinleşen ve günlük olarak pratikleşen şeylerin altında yatan bilinmezlikler olabilir. Gündelik hayatı bilmek, öğrenmek, açıklamak ve anlamlandırmak bu alanın araştırılmaya tabii tutulmasıyla gerçekleşecektir. Sosyal alanı araştırmak ve anlamlandırmak adına yapılan çalışmalarda bilimsel çalışmalar olduğu kadar gündelik hayatın bilgisi yani failin bilgisi de önemlidir. Bu yüzden bahsi geçen alanı çok yönlü olarak araştırmak gerekmektedir. Toplumsal hayattaki her meseleyi içinde barındıran ona ev sahipliği yapan gündelik hayatın anlaşılabilirliği aynı zamanda toplumu anlamlandırmaya karşı oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla, gündelik hayatın aşına olunan bilinmezliğini keşfederek, toplumsal gizemi çözümlmek ve bu bağlamda toplumsal gerçekliği inşa etmek için, gündelik hayatın düşünürler tarafından açıkça araştırması ve incelemesi gerekmektedir. Bu bilgiler eşliğinde, gündelik hayat sosyolojisinin anlamlandırılması ve analiz edilmesine katkı sunan, sembolik etkileşimcilik, etnometodolojik ve fenomenolojik yaklaşımların görüşlerini ele almak faydalı olacaktır.

2.1.1. Sembolik Etkileşimcilik

İnsan topluluklarını, anlamlandırmak, araştırmak ve incelemek adına ortaya çıkmış sosyoloji disiplini, Fransız ihtilâli ve sanayi devrimi sonrasında gerçekleşen değişim, gelişim ve dönüşümleri çalışma nesnesi saymıştır. “Sosyolojinin kökenini doğuran, Avrupa’da 1789 Fransız Devrimi ile Sanayi Devriminin yarattığı altüst edici bir dizi değişim olmuştur” (Giddens, 2012b, s. 44). Bahsi geçen dönemlerde yapısal unsurların ön planda tutulması makro teorileri oluşturmuştur. Ancak daha sonra makro sosyolojik teorilerin yanı sıra mikro teoriler de gün yüzüne çıkmıştır.

Mikro etkileşim, özü itibariyle insan özneye yani aktif ve akıl sahibi faille, toplumsal yaşamın, düzen dinamiklerine, katkı sağlayacağını ileri süren bir yaklaşımdır (Collins, 2015, s. 245). Bu bağlamda, mikro teori olan sembolik etkileşimciliğin, temsilcileri, G.H. Mead ve H. Blumer'dir. Ana akım sosyoloji geleneğinin pozitivist yaklaşımı ve makro teorileri öncelemesine karşı sembolik etkileşimci yaklaşım, toplumun tam anlamıyla analiz edilmemesi görüşü ve bireyin davranışlarının göz ardı edildiği düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Sembolik etkileşim, bireyin toplum içerisindeki konumunu ortaya konulması üzerine çalışmıştır. Aynı zamanda toplumsal faaliyetlerin oluşturulma süreçlerini önemseyen sembolik etkileşimci yaklaşım, hem bireyin hem de toplumun düzen oluşumuna katkı sunmaktadır. “Sembolik etkileşimciliğin başlıca kaygısı, yakın gözlemler ve içten tanıma aracılığıyla gündelik yaşamın anlamlarını analiz etmek ve bu analizlerden hareketle insan etkileşiminin temel biçimleriyle ilgili bir anlayış geliştirmektir” (Marshall, 1999, s. 647). Herhangi bir ön kabule dayanmayan sembolik yaklaşım, yapısal unsurların gerçekliği dışında eylemin faaliyetleriyle oluşmaktadır. Sembolik etkileşimcilik, yapısalcı geleneğe karşı eleştirel bir anlayışla oluşturulmuştur. Önceden belirlenmiş gerçeklikler yerine nesnel yorumlara özel anlamlar yükleyen sembolik yaklaşımcı çerçeve, yapıyı oluşturan şeyin bireyin kullandığı dil, mimik ve jestlerle sembolik ifadeler oluşturabileceğini ileri sürmüştür.

Bu sayede nesnelerin yorumlanarak anlam kazanması ve etkileşim sürecine dâhil olarak bir başka noktaya iletilmesine olanak sağlayan semboller ve onların etkileşim alanları oluşacaktır. Sembolik etkileşimci kuramı ortaya koyan Mead, toplumsal hayatın varlığının bireyin bilinç gücüyle taçlanacağı görüşündedir. Bu bilinç, zihin ve benlik kavramlarını ortaya çıkarmaktadır. Burada zihin ve benlik toplumun nezdinde stratejik öneme sahiptir (Binay ve Tatlıcan, 2020, s.172). Öte yandan bu bilinç elbette ki öz bilinçtir. İnsanları hayvanlardan ayıran düşünebilme yetisinden yola çıkan Mead, insanların davranışlarını sergilerken aynı şekilde sonuçlarını düşünerek hareket ettiklerinden söz etmiştir. Bu anlayışa göre, nesneler semboller aracılığıyla yorumlanarak, anlamlandırılabilir. Bu yorumlama ve anlamlandırma süreci ise etkileşim yoluyla iletilecektir. Sembolik etkileşimcilik Mead ve Blumer'in katkılarıyla şekillenmiştir.

Mead'ın öğrencisi olan Blumer, sembollerin çağrıştırdığı anlamlar, üzerine bireylerin tepki verdiklerini söylemiştir. Blumer için, insanlar 'şeylere' yani mevcut konumlarından, muhatap oldukları tarafa karşı sahip oldukları manaya göre tepki verirler (Layder, 2014, ss. 82-83). Bu anlama dair yapılabilecek toplumsal analiz, aynı zamanda anlamın dikkatle incelenmesiyle mümkündür. "... anlamın kaynağı toplumsal etkileşimdir"(Layder, 2014, s. 83). Pozitivist yaklaşım, toplumsal unsurlara karşı nesnel çıkarımlarda bulunurken, bireysel davranışların gerçekliğini göz ardı etmiştir. Bu duruma alternatif bir anlayış geliştiren sembolik etkileşim, göz ardı edilen bireyin davranış ve potansiyelinin yorumlayıcı gelenekle birlikte öznel analizlere olanak sağlanmasına imkân sunmuştur. Özne ve nesne arasındaki etkileşim çeşitli ritüellerle sosyal bir eylem haline gelmektedir (Mead, 1934, s. 372). Toplumsal hayatta aktif olan birey hem fail hem de aktördür ve bu tanımıyla toplumsalın sosyolojik çözümlemesinde nesnel bir etki oluşturmaktadır. Sembolik etkileşimci yaklaşım, bu nesnel etkinin yorumlanması gerektiğini öne sürmüştür. Nesnel bir etki içindeki bireyler, zihinlerindeki düşünceler kapsamında çeşitli sembolleri kullanırlar (Mead, 1934, s. 14). Aynı zamanda bu nesnel etkinin bir süreç olarak gündelik hayat alanında analiz edilmesi olağandır. Çünkü gündelik hayat, topluma dair birçok "şey"ın cevabını bulmamıza yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda sembolik etkileşimcilik gündelik hayatın kavram haritasında var olan ve gündelik hayatı anlamlandırmamıza da olanak sağlayan bir yaklaşım olmuştur.

Gündelik hayat sosyolojisini anlamak ve anlamlandırmak adına önemli bir rol üstlenen sembolik etkileşimci yaklaşım, bu alana stratejik bir anlam da katmıştır (Binay ve Tatlıcan, 2020, s. 147). Sembolik etkileşimci yaklaşım, durağan bir hal yerine süreçten bahsetmekte ve bu anlamda yapıyı durağan ve sabit olarak nitelendirmektedir. "Toplum bir yapı değil süreçtir. Durumların tanımları perspektiflerin sürekli müzakeresinin ürünüdür" (Collins, 2015, s. 266). Bu anlayışa göre, kurumlar sürekli olarak hareket halinde değildir. Ancak bireyin davranışları ortam ve şartlara göre değişiklik göstererek toplumsal rollerin etkileşim gücüyle, toplum üzerindeki önemini göstermektedir. "Toplum belli toplumsal özelliklere sahip herhangi bir bireyin diğer insanların kendisine belli bir şekilde değer vermelerini ve davranmalarını beklemesinin o kişinin ahlaki hakkı olduğu ilkesi üzerine kuruludur" (Goffman, 2014, s. 25).

Toplumsal süreçler ve bu noktada, bireyler arası ortaya konan etkileşim ritüellerinden kaynaklı oluşan sosyal deneyimler, aynı şekilde anlamlı sembollerin öğrenilmesine sebep olmuştur. Bahsi geçen anlamlı semboller, sembolik etkileşimciliğin kilometre taşlarını oluşturmaktadır. Benzer olmayan bireylerin, benlikleri aracılığıyla belirli bir işbirliği adına bir araya gelmeleri etkileşim ritüeline olanak sağlamaktadır (Mead, 1934, s. 165). Sembolik etkileşimde bireyler sadece başkalarıyla değil aynı zamanda kendi benlikleriyle de etkileşime girebilirler. Sembolik etkileşimciliğin başlıca kavramlarından olan *Benlik*, kişilerin etkileşim yoluyla kendilerini ne ölçüde gördüklerine dayanan, kişilik gibi doğuştan var olmamış sonradan inşa edilmiş bir edimdir. Mead için, benlik, bireye içten özümsemiş bir edimdir. Bireyler arası etkileşim bu edimin değişim ve gelişimine katkı sağlayacaktır (Layder, 2014, ss. 100-101). Mead’a göre, bu bağlamda bireyler arası iletişimin başlamasıyla benlik oluşacaktır. “Benlik refleksif olan, hem nesne hem özne olabilen ve kendini nesne kılabilen bir şeydir” (Collins, 2015, s. 260). Mead, benlik kavramını, bireylerin kendini başka bir bireyin yerinde tasvir ederek buradaki bireyin hareket ve davranışlarını kendi özünde göstermekte ve kendi özüne bir başka bireyin nezdinde bakabilme olarak ifade etmektedir. Benlik kişinin karakterinde var olmuş düzenlemelerin bir ürünü olarak, oluşum süreciyle içselleşmiş haldedir (Goffman, 2004, s. 235).

Bireyin burada kendi benliğine karşı oluşturduğu etkileşim, zamanla değişebilir ya da birey bir şeye biçtiği mana çerçevesinde hareket edebilir. Öte yandan benlik bireyin aktif rol üstlendiği ve şekillenerek dönüştürülebilen iki aşamaya ayrılmaktadır. Bu ikili grubu “bireysel” ve “sosyal” benlik oluşturmaktadır. “Yaşamın tek direkt ve somut taşıyıcısı bireysel kişiliktir” (Jung, 1999, s. 98). Dolayısıyla, bireysel benlik, kişinin kendi hakkında biçimlendirdiği pasif olmayan toplumsal etkilere karşı edinilmiş bir mekanizmaya sahiptir (Giddens, 2010a, s. 12). Sosyal benlik ise, kişinin toplum nezdindeki kabul görme potansiyelini oluşturmaktadır. “Bireysel ben” ve aynı zamanda fail sıfatıyla eylemin öznesi ile diğer insanlarla etkileşimini ortaya koyan “sosyal ben” ayırt edilmektedir. Sosyal ben, yalnızca birey diğer insanlar karşısında aktif davranışlar sergiledikten daha sonra refleksif bir şekilde ortaya konulan benlik tarafından türetilmiş bir kavramdır (Collins, 2015: 263). Mead’ın teorisine göre, sosyal ben, bireysel ben’den etkilenecek aynı zamanda bu etkiyle şekillenmektedir (Giddens, 2010, s. 75).

Yorumlama bilgisi tabanında kendi davranışlarını başkasının gözünden görme ve tahmin etme, yetisine sahip olan birey, kendi davranışı üzerinde *rol oynama* gibi özelliklere sahiptir. Kendi davranışlarının yorumlama yetisini öne çıkaran bahsi geçen teori, bilinçli ve düşünen insan vurgusu yaparak insanın “düşünme kapasitesinden” bahsederek bu vurgunun “sosyal etkileşim” yoluyla inşa edileceğini ileri sürmektedir. Dahası sembolik etkileşimci teoriye göre, sembollerin anlamı etkileşim yoluyla öğrenilecektir. İnsanlar anlamlı davranışları sergilerken, bunu semboller aracılığıyla gerçekleştirebilirler ve bu anlamlı semboller iletişime katkı sağlayacaktır. Dil, bu sembollerden biridir ve bu manada oldukça büyük öneme sahiptir. “Dil, söz konusu gelenekler içinde, sosyal hayatın onu oluşturan aktörler tarafından anlamlı bir biçimde organize edilmesini sağlayan önemli bir araçtır”(Esgin, 2008, s. 25). Sembol ve onun anlamlarına dair etkiyi etkileşim yoluyla ortaya koyabilmiş insan aksiyonu bu duruma olanak sağlayarak bir öğrenme süreci oluşturmuştur. Bu öğrenme sürecine katkı sağlayıcı kuvvet “dil”dir. “Dil, anlam üreten, yapılaşmış bir sistemdir”(Marshall, 1999, s. 406).

Düşünme ve anlamları kullanabilme kapasitesine sahip insan, sembolleri anlamlandırma noktasında seçim yapabilmekte ve karşılıklı etkileşim yoluyla sembolleri anlamlandırabilmektedir. Bu anlayış toplumun ya da bireyin, birinin diğerine olan önceliğini onaylamadığı gibi karşılıklı etkileşimin uğradığı değişimin aynı zamanda benliği de değiştirmekte ve toplum sürekli bir değişim süreci geçirerek eylem birlikteliğini ön plana çıkarmaktadır. Çünkü bireyler çevresi ile olan etkileşiminde faydacı bir hareket içindedirler. Etkileşimlerin bireyler arası sosyal inşa süreci devam ederken aynı zamanda anlamlar ve yorumlar karşılıklı üretilerek tekrar üretilmektedir. Toplumsal mekanizmanın süreç kapsamı zihinle oluşmaktadır ve zihin eylemi harekete geçiren bir unsurdur. Karşılıklı etkileşim ve karşı tepkime oluşumu zihin ile gerçekleşmekte daha sonra benlik oluşumu meydana gelmektedir. Mead için, insanlar sahip oldukları zihin ve benlikleri sayesinde bilinçli davranışlarda bulunabilir ve bunu içten gelen bir güdüyle gerçekleştirebilirler. “Zihin ve benlik, kişinin, belirli bir eylemi yapmadan önce, ilgili eylemin hangi yönde gelişebileceğini ve muhtemel sonuçlarını düşünmesini sağlar” (Layder, 2014, s. 80).

Mead'in buradaki kastı öznel edinimler üzerinde bir yaklaşım oluşturmak değil, aksine insan ve toplum arasındaki ilişkinin anlamlandırılması üzerindeki kapsama destek sağlayarak, insanların zihin ve benlikleri neticesinde toplumsal hayatın içinde olan alışkanlık ve geleneklere bilinçli tepkiler vermeleri ve bu durumu içselleştirmeleridir (Layder, 2014, s. 80). Benlik ve zihin kavramlarının bu ilişkiselliği toplumsal bağlamda belirli bir süreç dâhilinde oluşmaktadır. Zihin ve benlik toplumsal süreç içerisinde ampirik bir yansımayla sosyal etkileşimler aracılığıyla ortaya çıkarak gelişmektedir (Mead, 1934, s. 133). Çağdaş sosyoloji geleneği düşünürlerinden Goffman, yapının üstünlüğü yerine birey davranışlarına yani karşılıklı etkileşim ve bir arada olma hallerine odaklanmış, analizini ortaya koyarak aynı zamanda sosyal teoriye önemli bir katkı sunan sembolik etkileşim üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Özellikle rutini basmakalıp bir kavram olarak gören Goffman, yüz yüze etkileşimi, karşılıklı etkileşim ritüeli kapsamında birbirinden etkilenme ve buna karşın etkileşimde bulunma olarak değerlendirmiştir. Yüz yüze etkileşim, toplumsal hayatta karşılıklı onaylanmayı da gerektirecektir (Goffman, 1967, s. 88).

Bu bilgilerin devamında Goffman, *dramaturji* kavramını ortaya koyarak toplumsal alanı bir gösteri sahnesi, bireyi ise eylemde bulunan aktör, olarak ele almıştır. Dramaturjik yaklaşım, bireylerin rollerinin varlığı ve birbirleriyle olan etkileşimlerini sosyolojinin mikro unsurları kapsamında ifade etmektedir. Bu etkileşimler bireyin sahne önünde benliğini sergilemesi yani dramaturjik bir deneyimle gerçekleşmektedir (Goffman, 2014, s. 106). Goffman, bireylerin birlikte gerçekleştirdikleri ilişkileri ve iletişimlerini bir nevi sahne oyunu gibi görerek aynı zamanda bu etkileşimlerin toplumsal analizlerle ilişkiselliğini ortaya koymak istemiştir. Dahası, bu oyun sahnesinde bireylerin davranışlarının sahne önü ve sahne arkası olarak değişkenlik göstermektedir. Sahne önü aynı zamanda bir vitrini simgelediğinden buradaki davranışlara özen gösterilir. Ancak sahne arkasında birçok istenmeyen davranış rahatça sergilenebilmekte ve bu durum herhangi bir kaygı yaratmamaktadır (Goffman, 2014, s. 126). Bu bilgiler eşliğinde, gündelik yaşamdaki etkileşimlerden yola çıkan dramaturjik yaklaşım, gündelik hayatı bir sahne olarak görerek, bu durumu eylemde bulunan aktörün, benliğini sergilediği, bir alan olarak ifade etmiştir (Esgin 2008, ss. 116-117).

Eylemde bulunan aktörler, etkileşime geçtiklerinde benzer olmayan eylemlere göre aynı oranda rollerini değiştirebilmektedirler. Bu değişim hali, rutin olanı sekteye uğratsa dahi süreç devam etmektedir. Bu anlamda dramaturji gündelik hayat alanı için önem ifade eden bir kavram olmuştur. Bu bilgiler ışında toplumsal hayat nezdinde yapısal-işlevselci anlayış ve makro unsurların, gündelik hayat alanını ve eylemin varlığını göz ardı etmesi eleştirilmiş ve bu anlamda bir toplum analizinin eksik kalacağı ifade edilmiştir. Bu noktada toplumsal etkileşime katkı sunan Goffman, gündelik hayat alanını bir tiyatro sahnesi olarak görmüş ve bu tiyatro sahnesinde sergilenen oyunun insanların etkileşimleriyle ortaya konulacağını ifade etmiştir. Bahsi geçem etkileşim aynı zamanda benlik ve kimlik oluşumuna katkı sunar. Karşılıklı etkileşimle karşı tarafa geçen bireyler arası tavır, tutum ve davranışlar aynı oranda etkileşim şekillerine de farklılık katacaktır.

2.1.2. Fenomenolojik Yaklaşım

Gündelik hayat alanı, bireysel faaliyetlerin yapısal unsurlarca belirlendiği bir dizi kurallarla kuşatılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, bu noktada gündelik hayatın aktif bireyi olan faili kavramsallaştırmak adına ortaya çıkmıştır. “Fenomenoloji, bilginin neliğine ilişkin bilimin içinde yer aldığı genel öz [nelik] öğretisidir” (Husserl, 2003, s. 32). Bu anlayış bireyin eylemlerini, iradi olarak ele almayı ve yapının etkisi altında pasif bir eyleyici olmanın ötesinde değerlendirilmesi gerektiğini görev edinmiştir. “Fenomenoloji karşılaştırır, ayırım yapar, bağlar, ilişkiye sokar, parçalara böler, öğelerine ayırır. Ama herşeyi saf görmeyle yapar. Kuramlaştırmaz, matematikleştirmez; zira tündengelimli kuram anlamında hiçbir açıklamada bulunmaz” (Husserl, 2003, ss. 82-83). Fenomenolojinin başlıca temsilcisi E. Husserl ve A. Schutz’dur. Schutz’a göre, toplumsal yaşam alanı olarak nitelendirilen gündelik hayat, insanların yaşam tarzları üzerinden tasvir edilmektedir. Ana akım sosyolojik teoriler genel itibariyle bireyin varlığını ve davranışlarını geri plana atarken, Schutz tam tersi olarak failin yani aktörün toplumsal alanı yorumlayacağı görüşündedir. Bu toplumsal alanın yorum bilgisi aynı zamanda gündelik hayatın pratik bilgilerine eş değerdir. “Görünen, basit gözlemle algılanabilen gerçekliğin özünü, birey ve bireyin bilinçlenme sürecinden yorumlamaya çalışan fenomenoloji, gündelik hayatı bu perspektiften değerlendirmektedir” (Şentürk, 2020, s. 236).

Fenomenlerin özünü anlamaya ve anlamlandırmaya dayanan fenomenolojik yaklaşım, mikro tabanda insan öznenin deneyim ve edinimlerini sorgulamaya ve açıklamaya dayalıdır. Toplumsal hayatta aktif olarak eylem gücünü elinde bulunduran aktör, bu eylem gücünü öz bilincinde bulundurur. Bu doğrultuda aktörün gündelik hayatı anlamlandırma gayreti, betimleme aracı olan dil ile gerçekleşecektir. “Dil önermelerde değil, hep söylenmeyi bekleyen şey için arayışı içinde olduğumuz diyalogda/ söyleşide gerçekleşir” (Arslan ve Yavuzcan, 2018). Dil, simgesel bir betimleme aracı olarak, aktörün deneyimlerinin iletilmesi ve anlamlandırması adına önem taşımaktadır. Gündelik hayatımızı idame ederken, edindiğimiz şeyler ve bu iletkenliği geçerli kılan kurallar, *sağduyu bilgisi* manası taşımaktadır. Birey, sağduyu bilgisi sayesinde, gündelik hayatta karşı karşıya kaldığı çeşitli durumlarda, uygun davranış ve yönelimde bulunabilecektir. Gündelik hayatı bütünleştiren ve dil aracılığıyla anlam bulan bir sağduyu bilgisi vardır. Bu bilgi aynı zamanda bilgi stoklarımızı oluşturur (Layder, 2014, s. 106). Aynı zamanda ortak duysal bilgi manasına gelen sağduyu bilgisi, gündelik hayatın bilgisi olarak, aktörün toplumsal hayat hakkındaki sahip olduğu fikir ve görüşlerine dayanmaktadır. Gündelik hayatı bireysel eylemlerin gerçekleştiği bir merkez olarak gören Schutz, burada bireyin *bilgi* ve *bilgi stokları* kavramlarıyla gündelik hayat faaliyetlerine katılacağına dikkat çekmektedir.

Bilgi stokları, bireyin toplumsal hayata karşı edinim ve deneyimleri neticesinde oluşmuş hazır bilgilerin bir arada toplanmasıyla oluşmaktadır (Schutz, 2018, ss. 23-24). Fenomenolojik sosyoloji, toplumsal hayatın birey nezdindeki tasviri ve bireyin elindeki bilgi stoklarıyla bu tasvire sunduğu katkı ve başa çıkma yollarıyla ilgilenmiştir. Buradaki bilgi stokları bireyin sağ duysal bilgilerini içermektedir. Bu durum bir nevi reçete gibi toplumsal sorunlara karşı bireyin yol göstericisidir (Layder, 2014, s. 106). Schutz’dan etkilenen Giddens, bilgi stoğu kavramının gündelik hayatta bireyin bilinçli bilgilerinden oluştuğunu ifade etmektedir. Giddens’a göre, bireyin bilinçsiz ve tutarsız bilgilerinin dışında bir anlama sahip olan bilgi stokları, bilinçli açıklamalara tabii tutulduğu gibi, yalnızca bilginin bir kısmıdır. Bilginin kalan kısmı ise, karşılıklı bir şekilde otomatik olarak gerçekleşir (Wallace ve Wolf, 2012, ss. 349-350).

Bir aktörün/failin bilgi stoğu yeni bir uyarıcıya kadar üzerinde düşünülmeden benimsenir. Bilgi stoğu duruma göre değişiklik gösteren karışıklık durumunda bir araç görevi üstlenen besbelli bir bütündür. Bilgi stokları özü gereğince faydacıdır (Giddens, 2003, s. 46). Toplumsal hayatın, sıradan gündelik hayat alanındaki ortak duyuşsal bilgi olan sağduyu bilgisi, aynı zamanda failin/aktörün gündelik hayat bilgisi ve diğer bir ifadeyle ortak bilincidir. Sağduyu bilgisi anlamsal bütünlüğünü ve yorumlama gücünü bu noktada dil kavramıyla gerçekleştirmekte bu durum ise, ortak bilincin üretilmesine katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde ortak bilincin gündelik hayattaki yayılımı yine dil ile sağlanmaktadır. Bu noktada sağduyu, failin eylemlerini anlamlaştırdığı ve kategorileştirdiği bir gerçeklik haline gelmiştir. “Sosyologların araştırdığı türden insan eylemleri ve etkileşimleri, ne kadar dağılmış, bölük pörçük olursa olsun, hepsi failerin kendileri tarafından isimlendirilmiş ve teorize edilmiştir” (Bauman, 1999, s. 20). Schutz için, bireyin sağduyu bilgisinin varlığı, ancak bilgi stoklarına sahip olmasıyla mümkün olacaktır ve bu bilgi stokları, bireyin dünya görüşlerini içeren nerede nasıl davranmalarını gerektiren bir dizi bilginin toplanması halidir. “Genel olarak Schutz, insanların toplumsal gerçekliği hangi biçimde inşa ettikleri ile onların toplumsal dünya içinde kendilerini önceleyenlerden miras aldıkları katı toplumsal ve kültürel gerçeklik arasındaki diyalektik ilişkiyle ilgilendi” (Ritzer, 2013, s. 65).

Schutz, öncelikli olarak makro kurumları eleştirmiştir. Ona göre, birey ve bireyin eylemleri gündelik hayat tabanında, sosyoloji bilimi nezdinde araştırılmalı ve incelenmelidir. Schutz için, toplumsal hayat bireyin eylemleri dışında değildir ve bu eylemlerin yanı sıra bireyin düşüncelerinin de aynı paydada yorumlanması gerekmektedir. Gündelik hayat bilgisini, pratik bilgi olarak kodlayan Schutz, her gün tekrar ederek sürekli üretilen eylemlerin bir süre sonra rutinleşerek gerekçesinin sorgulanmadığına dikkat çekmiştir. Birey burada hem bilgilidir hem de elinde bilgi stoklarını bulundurur ve bu noktada bireylerarası etkileşim gerçekleşir. Ancak Schutz’a göre, birey kendinde olan bu bilgi gerçekliğinin farkında değildir. Schutz’a göre bireyler, bilgi stoklarını elinde bulundurmakta bu bilgi stokları ise ortak manaları içerisinde barındırmaktadır. Fenomenoloji bu noktada devreye girerek, bu bilgilerin yorumlanması dâhilinde tanımlanmaktadır.

Dahası Fenomenoloji, gündelik hayatla iç içe geçmiştir ve tekrar ederek, sürekli üretilen gündelik hayat alanında yorumlama içgüdü, yine fenomenolojiyle gerçekleşecektir. Fenomenolojinin ana gayesi de esasında deneysel verilere dayanmayan şeylerin, yorumlanabilir gerçekliğini ortaya koymanın olanaklı olduğu göstermektir (Collins, 2015, ss. 272-273). Husserl ve Schutz' a göre, gündelik hayat sıradan, normal ve bayağı görülmemeli aksine gündelik hayatın tüm gerçekliği sosyal bilimciler tarafından incelenmeli ve araştırılmalıdır. Gündelik hayat aktif bir alandır ve bu sebeple sürekli tekrar edilen bilgi ve edinimler, bu alanda bireylerin devamlı olarak eylemde bulunmasına olanak sağlamaktadır. Fenomenoloji, tıpkı sembolik etkileşimcilik gibi gündelik hayat ile ilişkilidir (Layder, 2014, s. 104). Onlara göre, gündelik hayat, sürdürülebilir ve tekrar edilebilir edimlerle doludur bu bağlamda toplumsal olanı inceleme yetisi olan sosyoloji biliminin kıdemlileri, yani sosyologlar, gündelik hayat alanını araştırmalıdır. “Gündelik etkileşimi karakterize eden bağlama-dayalı-anlamlar, etkileşime katılanlar kadar sosyal bilimci gözlemci tarafından da yorumlanarak kavranmalıdır” (Giddens, 2003, s. 87).

Sosyologların yürüteceği bu araştırma aynı zamanda sıradan görülen gündelik hayatın kalıplaşmış ve normal sayılan genel yargılarından arınmaya imkân sağlayacaktır. “Sosyoloji, doğa bilimlerden farklı olarak, önceden-yorumlanmış bir dünya ile meşgul olur. Bu dünyada, anlam çerçevelerinin yaratılması ve yeniden-üretimi, sosyolojinin analiz etmeye çalıştığı şeyin, yani insani toplumsal davranışın temel bir koşulunu oluşturur”(Giddens, 2003, s. 209). Fenomenoloji için, birey içinde bulunduğu gündelik hayat alanını yorumlama bilgisine, sahip olduğunun bilincinde değildir. Ancak bu bilincin ortaya çıkarılması gündelik hayatın keşfini sağlayacaktır. Bireye, başka bir birey tarafından aktarılmış bilgi ve bireyin kendi edinimleri fenomenolojiye göre, bireyin eylemlerini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Burada birey durum ve şartlara göre elindeki bilgileri kullanmaktadır. Toplumsal hayatın, bireyin “sağduyu bilgisi”, “bilgi stoku “ve bunu simgeleyen “dil” ile birleşiminde bireyin eylemlerinin oluşumu gerçekleşmektedir. Toplumsal dünyada bireylerle olan etkileşim, sağduyu bilgisiyle, bilgi stokları ve dil vasıtasıyla gerçekleşecektir (Layder, 2014, s. 105).

Bu etkileşim ağı sayesinde aktör eylemlerinin anlamını öğrenerek, özümser ve toplumsal grupları oluşturur. “Bir toplum değil, toplumlar vardır ve bütünsel toplum, toplumların çokluğundan oluşur” (Aron, 2010, s. 15). Schutz’a göre, bu gruplarda sağduyu bilgisi içindeki üyeleri tarafından üretilerek, ortak bir dünya oluşturulur ve bu ortak dünya nesnel içerimlere sahiptir. Bu noktada, aktörlerin sağduyu bilgisi etkileşim ve paylaşım yoluyla geliştirdiği ve dil vasıtasıyla ürettiği sürekli bir yapılanma alanını oluşturur. Genel itibariyle bakıldığında geleneksel sosyoloji, bireyi bir nevi kukla olarak görerek, onu, dayatılmış, önceden belirlenmiş, baskılayıcı ve dışsal bir dizi oluşumla nitelendirmiştir. Bu noktada pozitivist yaklaşım, doğa bilimlerine dayalı sistem anlayışının, sosyal hayat üzerinde de gerçekliğini oluşturabileceği görüşündedir. Doğa bilimleri, bu anlayışa göre insan davranışları üzerinde de söz hakkına sahiptir.

Fenomenologlar, bu yaklaşıma karşı çıkarak, geleneksel/ana akım sosyolojinin nesnellik görüşünü de onay vermemişlerdir. Onlara göre, insanlar us sahibi bilinçli varlıklardır ve kendi özgün dünyasında, kendi güç unsurları çerçevesinde sosyal yaşamını kurabilirler. “İnsanlar doğaları gereği toplumla ilişki içindedirler ve onun inşasına aktif olarak katılırlar; onlar toplumu oluşturur, sürdürür ve değiştirirler, çünkü insan doğası ilgili bireylerin toplumsal çevrelerinden etkilenir ve bu çevreyi etkiler” (Layder, 2014, s. 183). İnsan davranışları, başkaları tarafından belirlenmenin dışında, üzerinde düşünülmüş, kişinin özünden gelen ve bu bağlamda amaçlı davranışların birikimiyle şekillenmektedir. Fenomenoloji kavramı, gözle görülen ve bu gözle görülenin yorumlama bilgisine dayanan iki yönlü tanımından oluşmaktadır. Fenomenolojik çalışmaların gayesi, birey olarak kendimize ait öz bilinç unsurlarımızı anlamlandırmaktır (Collins, 2015, s. 276). Toplumsal hayat, toplum üyelerinin edinimleriyle öğrenilmiş ve kazanılmış bir yaşam alanıdır ve fenomenolojik yaklaşım bu alanın bireylerin öz bilinciyle oluşturduğu yorumlama gücüne dayandığını ileri sürmektedir. “Bilincin sistematik biçimde incelenmesini konu edinen fenomenolojik iddiaya göre, bilinç emin olabileceğimiz tek fenomendir. Fenomenolojik sava göre, nesneleri algılayışımızdan bildiğimiz matematiksel formlara kadar tüm dünya deneyimimiz bilinç içinde ve bilinç tarafından kurulmuştur” (Marshall, 1999, s. 241). Kısacası birey maddi dünyayı duyularıyla algılar ve kendi yorum gücüyle yeniden revize eder.

Ancak bu dünya genel kabul görmüş bir dünya değil, insanların ona attığı anlam ve yorumlamaya göre değişkenlik gösterecek *izafi* bir dünyadır. Fenomenolojik yaklaşıma göre, sosyal bilimci toplumsal hayattan kopuk olmayarak, toplumsal hayata dair, geleneksel kültür dinamiklerini ve bu esnada toplumsalın dönüştürüleceği tipleştirmeleri anlamlandırmaları ve gözlemleriyle bu toplumsal hayata olan katılım gerçekleşecektir. “Gelenegın çözöldüğü bir toplumsal düzende insanlar daha etkin hale gelir ve düşünerek-davranma eğilimi artar” (Esgin, 2017, s. 96). Ortak duyusal bilgi olan sağduyu bilgisi ve bu bilgiye sahip olmaya dayanan bilgi stokları, bilgi stokları dâhilinde oluşturulan sınıfsal ayrımlar ve bun bağılı olarak gerçekleşen tipleştirmeler, karşılıklı olma gerekçesine göre, gündelik hayatta meydana gelmektedir. Schutz’ a göre, fenomenoloji bireyin yorumlama yetisiyle ilişkiliyken aynı zamanda başkalarının davranışlarını anlamlandırma noktasında bireye tipleştirme imkânı sunmaktadır. “Dil, etrafımızdaki şeyler ve insanları, etiketler ve isimler yardımıyla ‘tipleştirme’ mizi sağlar” (Layder, 2014, ss. 105-106). Tipleştirme diğeri bireylerin davranışlarını ölçme esnasında, bireye daha evvel edinilmiş bilgilere başvurmasına olanak sağlar. Bu bağlamda bireyin tipleştirme yöntemi dâhil birçok bilgi kaynağı bilgi stoklarında depolanır. Gündelik hayat, her ne kadar karmaşık ve çetrefilli gözükse de esasında bireyin bilgi stokları sayesinde belirli bir düzenle işlemektedir. Bu bilgi stokları gündelik hayatta tekrar üretilerek sosyal bir inşa sürecini gerçekleştirir. Gündelik hayattaki sosyal inşa süreci, bireyin bilgi stokları tekelinde dil vasıtasıyla, kültür birikimi ve pratik bilginin ortak gücüyle meydana gelir.

2.1.3. Etnometodolojik Yaklaşım

Etnometodolojik yaklaşımın, kurucusu ve öncü ismi H.Garfinkel’dir. Ona göre, etnometodoloji, gündelik hayatta karşı karşıya kalınan edinimler, bilgiler ve deneyimlerin incelenmesi anlayışına dayanmaktadır. Pratik ve sosyolojik akıl yürütmenin bir ürünü olan etnometodoloji ve bu alanda yapılan ampirik çalışmalar, günlük yaşam alanında öğrenilecek kazanımlar olacaktır (Garfinkel, 1967, s. 1). Etnometodoloji, fenomenolojik yaklaşımın toplumsal hayat üzerindeki tahlilleri devamında geliştirilmiş bir disiplindir.

Bu disiplin anlayışı, bireyin gündelik hayatı ve sosyal dünyayı ne ölçüde ve nasıl tanımladıklarına dayanır. Etnometodolojinin kavramsal açıklamaları toplumsal düzenin kavramsallaştırılmasında kapsamlı teorik ve metodolojik içerimlere sahip olduğu için, bu problemler disiplin içinde temel bir teorik yenilik alanı oluşturmuştur” (Heritage, 2013, s. 254). Bu bağlamda, Schutz’un fenomenolojik fikrinden oldukça etkilenen, Garfinkel’e göre, etnometodolojinin temel gayesi, bireylerin toplumsal yaşamı anlamak, açıklamak ve anlamlandırmak için kullandıkları yöntemleri ele almak ve gündelik hayatın aşına olunan görünmezliğini ortaya koymaya çalışmaktır. “Gündelik hayat gerçekliği ve doğruluğu sorgulanmayan ortak bir kabuller ve anlayışlar ağı üzerine kuruludur” (Slattery, 2018, s. 226). Etnometodoloji, gündelik hayatta gerçekleşen durumların, bireyler tarafından hem anlamlandığı hem de toplumsal alanda inşa ettiği gerçekliklere dayanmaktadır. Burada gündelik hayatın düşünömselliğı insanlar aracılığıyla ortaya koyulmaktadır. Etnometodoloji kelime anlamı olarak, insanların ortak duysal bilgi ve birikimiyle toplumsal yaşamı anlamlandırarak aynı zamanda bu anlamlandırmayı gündelik hayat alanına iletmesi manasına gelmektedir (Marshall, 1999, s. 71). Etnometodoloji, insanların toplumsal hayatta karşı karşıya kaldıkları durumları anlamlandırarak, diğerleriyle olan ilişki disiplinini sağlayacak bir yöntem oluşturur (Layder, 2014, s. 112). Şartlara uygun olarak bireyin içindeki durumu anlam biçmesi ve buna göre hareket etmesi etnometodolojinin kapsam alanına girmektedir. Etnometodolojik yaklaşım, toplumun üyelerinin gündelik hayat alanına dair anlama, açıklama ve çözüm üretmeyi sağduyu bilgisine yaslayarak gerçekleştiren bilgi ve edinimlerin analiz edilmesine dayanmaktadır. Burada bireyler sağduyu bilgisini yöntemli bir şekilde kullanmalı ve bu durum ortaklaşa gerçekleştirmelidir. Ancak bu sayede bireyler, eşgüdömlü olarak hareket edecek ve birbirini anlayacak ortamlara imkân sağlayacaktır. Etnometodolojinin vurgusu, gündelik bilgi ve buna bağılı olarak gelişen sağduyu bilgisi, anlamın özgönlöğü, bireye ait amaç ve yönelimlerle toplumsalı biçimlendirme yeteneğinin önemidir (Layder, 2014, s. 115). Birey, varlığını aktif olarak gerçekleştirdiğı gündelik hayat alanında çeşitli çözümlemeler yapar, düşünömsellik üzerinde etkili bir rol oynar ve toplumsal hayatın sosyal inşasında deneye dayalı gözlemler çerçevesinde varlığını sentezler. Düşünömsellik, temel anlamıyla insanlara ait tüm eylemleri anlamlandıran bir konumundadır (Giddens, 1994, s. 39).

Gündelik hayatın mihenk taşlarını oluşturan toplumsallık ve kültür, etnometodoloji sayesinde yeni bir açılım kazanmakta ayrıca her gün vuku bulan pratik gerçeklikler Garfinkel, nezdinde etnometodolojiyle ifade edilmektedir. “İnsan faillerin doğası hakkında uygun bir anlayışa sahip olmadığımız sürece yeterli bir kültürün üretimi teorisi geliştiremeyiz” (Giddens, 2013, s. 241). Bu bağlamda birey gün içerisinde birçok eylemde bulunmaktadır. Bu eylemleri gerçekleştiren birey, daha evvel edindikleri bilgi ve birikimden faydalanarak, karşı tarafın da aynı ölçüde bilgi dağarcığına sahip olduğu düşüncesiyle hareket etmektedir. Bahsi geçen eylemin gerçekleştiği bireyler arası etkileşim alanında var olabilecek eksik bilgiler, ortak bilgilerle kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu bilgi paylaşımı, ağırlıklı olarak yaşanılan toplumun kültürel gelenekleri, norm ve kuralları, toplumsal görüşleri üzerinedir. Bireylerin toplumsal hayatta ve gündelik yaşamlarında karşılaştıkları edinimler, etnometodoloji aracılığıyla deneysel olarak analiz edilmekte ve pratikleşmiş eylemleri incelenmektedir. “Birey, başkalarının kendisine karşı tutumlarını takınmakla kalmaz, aynı zamanda, “tüm toplumsal sureci” bireysel deneyimle bütünleştirmeye çalışır” (Swingewood, 1998, s. 313). Ancak etnometodolojik yaklaşım, toplumsal alanın, bireyin etkileşim ritüelleriyle yapının yeniden üretilmesi gerçekliğine dayandırılmıştır.

Toplumu oluşturan insan grupları yapıyı üretmiş ve var oluş mekanizmasına ön ayak olmuştur. Etnometodoloji Garfinkel için, toplumsal düzen kapsamında bireylerin benzer olmayan alanlardaki pratik faaliyetleriyle gerçekleşmektedir ve bu anlayış esasınca davranışın dışardan etkileyici dışsal bir güç ve yapısal bir düzen fikriyatıyla hareket etmediğini ifade etmiştir (Layder, 2014, s. 125). Bu noktada etnometodolojinin, insanlığın varlığını inşa etmedeki rolü, yapılanma kuramında bireyin söz hakkına sahip oluşunu desteklemiştir. Toplumsal gerçekliğin sosyal inşasında, birey ve yapının etkisi birinin diğerini öncellemediği şekliyle önemlidir. Bu bakımdan öncelikle yapı ve birey ikiliği aşılmalıdır. Giddens yapılaşma teorisinin temel taşlarını oluştururken, etnometodolojinin bireyin toplum içerisindeki konumunu ve etkileşim döngülerinin neden-sonuç ilişkisine bağlı çıkarımlarının analizinden etkilenmiştir. “Etnometodoloji, başkalarının yaptıkları ve özellikle konuştukları şeylere *anlam kazandırmak* için kullanılan "etno-metodların" halkın ya da meslekten olmayanların yöntemlerinin incelenmesidir” (Giddens, 2012b, s. 172).

Öte yandan Durkheim'in toplumsal olgular kavramını, sosyoloji temelinde görüngü olarak elen alan Garfinkel, toplumsal olguların dışsal ve baskılayıcı özelliği yerine sosyal görüngülerin eyleyen imajı üzerinde durmuştur. "Durkheim'in toplumsal olguların 'dışsallığı'nı ve aktörlerin davranışları üzerinde yaptıkları 'zorlayıcılığı' ele alış tarzı, eylem ve toplumsal kolektivitelerin özellikleri arasındaki ilişkinin teorisini kurma girişimini temsil eder" (Giddens, 2003, s. 127). Garfinkel, Durkheim'den etkilense de mikro bir perspektifle toplumsal olguların dışsal ve birey üzerinde zorluk güdüsü yaratma halini eleştirmiştir. Ona göre, gündelik hayatın aktif öznesi fail/aktör diğer bir ifadeyle eyleyen, gün yüzüne çıkarılmalıdır. Garfinkel için, failer içinde bulundukları toplumsal alanda bilgi ve birikim açısında kendi icraatları gerçekleştirecek ölçüde donanımlıdır (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 219). Toplumsal hayatta failin rolü göz ardı edilmemelidir. Toplumsal olguların makro söylemlere etkisi yerine, bireye ve bireyin davranışlarına bu bağlamda önem verilmelidir. "Etnometodologlar, toplumsal düzeni verili olarak, toplumsal davranışların üzerinde ve ötesinde bir şey olarak, toplumsal olgular olarak almak yerine, sosyal gerçekliği sosyolojik araştırmanın temel nesnesi kılmaya çalıştılar" (Slattey, 2018, s. 225). Bireyin eylemsel varlığını üstün kılma hali etnometodolojik görüşün bir ürünüdür. Toplumun inşası, çeşitli düşünürlerce temellendirilirken, dışsal unsurların yaptırım gücünü elinde bulundurmasından sıklıkla söz edilmiştir.

Makro sosyolojiye karşı, eleştirel bir tavır sergileyen etnometodolojik yaklaşım, kendisini tamamen mikro bir söylem olarak da ifade etmemiştir. Genel anlamda, etnometodologlar keskin bir çizgiyle makro-mikro ayrımı yapmamış ve bu ikiliği aşmaya net bir son getirmemişlerdir. Ancak gündelik hayatta bireyin eylemlerini ve etkileşimlerini oldukça önemsemişlerdir. İnsanlar yan yana geldiklerinde görsel ve bilişsel olarak karşılıklı bir etkileşim içerisine girerler. Bu etkileşim birbirlerini onayladıkları ya da onaylamadıkları bir süreç olarak gerçekleşir (Goffman, 1967, s. 144). Gündelik hayat kendi içerisinde olasılıklar, nedensellikler ve varsayımlar içermektedir. Etnometodolojik anlayış, gündelik hayat alanında insan davranışlarının önemseyerek, yapının dışsal unsurları dışında bireyin etkileşim ve üretim alanının görünür olması gerektiği görüşündedir. Gündelik hayat ve bu alana ait toplumsal düzen, sağduyu bilgisiyle, bireyin kendisi ve çevresini anlamlandırma gayretiyle biçimlenmektedir (Layder, 2014, s. 113).

Etnometodoloji, gündelik hayatın sıradan bireylerinin her gün eylemde bulundukları ve sürekli olarak ürettikleri pratik bilgileri araştırma nesnesi saymıştır. Bu pratik bilgilerin üretimi ve tekrarı bireylerin gündelik yaşam algıları, tıpkı sembolik etkileşimcilik ve fenomenolojik sosyoloji de olduğu gibi, dil vasıtasıyla gerçekleşmektedir. “Etnometodologlara göre toplumsal yaşam ve onun içinde varolduğu görünüşte istikrarlı fenomenlerle ilişkiler, dilin kullanılmasıyla sağlanan sürekli başarının ürünüdür” (Marshall, 1999, s. 217). Sonuç olarak, etnometodoloji, esasen köklerini fenomenolojiden almış, insan eylemlerinin toplumsal düzene katkı sundukları fikrine kabul görmüş, ilk etapta gündelik hayatın görünmeyen yönlerine ışık tutmayı hedeflemiş, insanların sosyal düzene karşı h k ml l ğu ve bu düzeni ne ölçüde anlamlandırarak tekrar üretiminde bulundukları görüşüne dayanmış bir yaklaşım olmuştur.

3.BÖLÜM

A.GIDDENS VE YAPILAŞMA TEORİSİNDE GÜNDELİK HAYAT

3.1. Giddens'ın Toplum Teorisi ve Toplumsal Dönüşümlere Katkısı

Giddens, sosyoloji bilimine karşı sentezci ve üretken yaklaşımıyla adından sıklıkla bahsettiren modern düşünürlerden biridir. Yapıcı ve uzlaşmıcı teorisiyle hâkim sosyoloji geleneğine alternatif bir teori oluşturmayı amaçlayan Giddens, aynı zamanda kendinden önceki geleneklerin eksik noktalarını revize etmeyi ve bu bağlamda tamamlayıcı bir yöntem oluşturmayı amaç edinmiştir. Giddens, kökleşmiş karşıtlıkları, sentezci bir yaklaşımla ele almayı hedefleyerek, kavramlar arası ayrım yerine örtüştürmeyi amaç edinmiş ve benzer olmayan görüş ve düşüncelerden etkilenmiş bir düşünürdür (Layder, 2014, s. 180). Sosyolojinin ikili yapısına ve bu durumun yarattığı çatışma ve kriz ortamlarına karşılık, modern toplum temelinde yeni bir teori formüle eden Giddens, bu teorisine yapılaşma adını vermiştir. “Yapılaşma kuramına göre, toplum bilimlerinin temel inceleme alanlarından birisi, bireysel yapanın deneyimi ya da herhangi türden bir toplumsal bütünlüğün varlığı değil, zaman ve uzam boyunca sıralanmış toplumsal pratiklerdir” (Giddens, 1999a, s. 42). Fail ve yapının ortak paydada yer aldığı bu uzlaşmıcı teori, modern toplumları çalışma nesnesi saymıştır. Sosyolojik tahlilin hem mantığı hem de yöntemini çalışmaları bazında değerlendiren Giddens için, epistemolojik ve ontolojik yönelimler tekeline bir teori oluşturmak gerekecektir. Bu noktada yeni modern bir toplum düzeni formüle etmiştir. Giddens'ın toplum teorisini, başlıca yapılaşma teorisi, yapı-fail ikilemi ve modernizm çerçevesi oluşturmuştur. Yapılaşma teorisinin öncelikli öğretilerinden biri, toplumsal eylem sürecinde üretim-yeniden üretim aşamalarında kurallar ve kaynakların aynı zamanda sistemin araçları olduklarıdır (Giddens, 2020a, s. 54). İkiliklere karşı uzlaşmıcı bir bakış açısına sahip olan Giddens, yapı-fail, makro-mikro, pozitivism-hermeneutik karşıtlıklarını analiz etmektedir.

Hâkim sosyoloji (yapısal-işlevselci), toplumsal yapı, sistem ve kurum oluşumları yapı merkezli ve makro ölçekli bir teori oluşturmayı öncelemiştir. Birey ve onun eylemlerini anlamlandırma amacı gütmeyen hâkim sosyoloji, mikro olguları yeterince önemsememiştir. “Mikro olgular yüz yüze davranışın daha yakın ve ayrıntılı yanlarıyla ilgiliyken, makro olgular daha kişisel-olmayan ve büyük ölçekli olgularla ilgilidir” (Layder, 2014, s. 6). Giddens’in toplum teorisi, en başta hâkim/klasik sosyal teoriye karşı eleştirel bir teori oluşturarak, modernitenin ikilemlerini tüm oluşumlarıyla gündelik hayat alanında ortaya koymak ve sosyal teorinin revize edilerek yeniden oluşturulması çerçevesinde geliştirilmiştir. Giddens’in toplumsal dönüşümlere katkısı ise, modernite, küreselleşme ve kapitalizm kavramlarıyla gerçekleşmektedir. Giddens, fail ve yapı merkezli teorileri birbirinden bağımsız gözüktüğü de birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen kavramlar olarak ele almıştır. Makro ve mikro oluşumların ayrı ayrı değerlendirilmesi ve birinin diğerinden daha geçerli sayılmaması gerektiğine dikkat çeken Giddens, klasik ve çağdaş kuramcılarının ihmal ettiği yönleri dile getirmiştir. Giddens için, yapı ve fail arasındaki ikilik, sosyolojik teorinin merkezi bir problemi haline gelerek, klasik ve çağdaş düşünürlerin birbirine benzer tutumları, çerçevesinde meydana gelmiştir. Bu noktada yapı ve bireyin ayrı ayrı önemini ortaya atan bu düşünürler, sosyal teoride uzlaşımından uzak bir ikilik yararmıştır (Esgin, 2008, ss. 176-177).

Klasik ve çağdaş teorisyenlerin eksik bıraktığı, görmezden geldiği ya da ihmal ettiği alanlara yönelen Giddens, bu bağlamda 19.ve 20. yüzyılların sosyolojik analizlerini ortaya koymayı amaç edinmiştir. “Sosyolojiye toplumun ve toplumsal olayların bilimi olarak bakıldığında toplumsal nitelikteki olayların oluşum ve gelişimine bağlı bir sosyolojik geçmişten söz edilebilir. Toplum halinde yaşama yeteneği insana özgü bir yetenektir. Sosyoloji insanın bu yeteneğini kullanma çabaları içinde söz konusu olmaktadır”(Doğan, 2012, s. 19). İnsanın üretimine önem veren Giddens, toplumsal değişme ve yenilenme taslağını özne temelinde oluşturmuştur. Toplumla bir arada olan insanlar, aynı zamanda toplumun inşasında aktif rol üstlenirler. Toplumu değiştiren, geliştiren ve oluşturan aynı zamanda onu üreten ve yeniden üreten şüphesiz insan ve onun eylemsel varlığıdır (Layder, 2014, s. 183).

Giddens toplumun düzen mekanizmasının bireyin yani aktörün üretimi ve yeniden üretimi olarak şekillendiğini belirtmiştir. “Sosyal yaşam, devamlı olarak yeniden üretilen bir pratikler öbeğidir” (Esgin, 2008, s. 258). Yeniden üretim, kendi içerisinde bir dönüşüm yaratarak sürekli olarak tekrar edilmektedir. Bu dönüşüm, aktörün var olan dünyaya uyum sürecinde yaşadığı zorluklar ve buna bağlı olarak, adaptasyon sürecine katkı sağlaması açısından dünyayla olan ilişkiselliğiyle ilintilidir. Aynı zamanda toplumsal bilginin düşünömselliğine önem veren Giddens, sosyolojik bilginin yalnızca doğa bilimleriyle sınırlı olmayacağını ifade ederek, insan eylemlerinin varlığını öne çıkarmayı hedeflemiştir. “Sosyolojinin doğa bilimleri grubuna ait olduğu ve dolayısıyla doğa bilimlerinin esaslarını ve hedeflerini körü körüne, aynen almaya çalışması gerektiği düşüncesi hatalı bir düşüncedir” (Giddens, 2012a, s. 11). Ancak Giddens, bu ifadesinin ardından doğa bilimlerinin yöntemlerini birey davranışlarıyla açıklama çabasına karşı bir duruş sergilemediğini de belirtmiştir. Sosyal teorideki eksik noktalara dikkat çeken Giddens, sosyolojideki klasik geleneklere karşı eleştirel bir yönelim içindedir. Başta Marx, Weber ve Durkheim’a ait görüş ve düşünceleri ayrıntılı bir analizle ele alan Giddens, bu düşünörlere ait, farklı anlayışları da dikkatle incelemiştir.

Giddens için, bahsi geçen düşünörlere sosyal teorinin yapısal taşlarını oluşturan önemli düşünörlere aittir. Öte yandan Giddens, ortak güdüyle ancak farklı yönelimlerle ilerleyen bu düşünörlere sosyal teoriye sundukları katkının yanı sıra bazı eksik ve belirsiz noktaların oluşumuna neden olduklarını ifade etmiştir. Giddens, sosyal teorinin gelişimine yeniden katkı sunmak isterken, başta klasik gelenek savunucularının eksik bazı yönlerini dile getirerek, bu savunuculara ait görüşlerden de etkilenmiştir. Durkheim’in yöntem analizine *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları*, kitabıyla karşılık veren Giddens, aynı oranda bu etkiyle özgünleştirdiği teorisine katkı sunmuştur. Marksist sosyolojiyi dikkatle inceleyen Giddens, buradaki gerçekliği tartışarak Weber’in birey tanımlamasını da özenle değerlendirmektedir. Weber için, toplumsal ilişkiler sosyo-ekonomik, siyasi ve ideolojik manada etkileşim içindedir. Ancak bu etkileşim karmaşıktır (Giddens, 2020b, ss. 43-44). Bu bilgiler devamında, klasik sosyoloji anlayışının Giddens için, hem eleştiri hem de ilham kaynağı olduğundan söz edilebilir.

Emek, Marksizm, doğa, iş bölümü, üretim ve yeniden üretim gibi kavramlara rasyonel bir çerçevede bakan Giddens, klasik gelenek olan ana akım sosyolojiye ait birçok kavramsaldan etkilenecek, sosyal teoriye kazandıracağı, yeni ve özgün bir teori geliştirmeyi hedeflemiştir. “Doğa bilimlerinde üretilen kavram ve teoriler gündelik söylem içinde tamamen düzenli aralıklarla süzgeçten geçirilir ve gündelik referans çerçevelerinin unsurları olarak benimsenirler” (Giddens, 2003, s. 110). Dahası Giddens, iş bölümü ve üretim gerçekliği sentezinde yine klasik geleneğe ait bir ifadede bulunarak, eksik parçayı tamamlama gayretini elinde bulundurmaktadır. Bireyin hareket alanını kolektif eylemleri belirlemektedir. Kolektif eylem, işbirliği modeline dayanan bu eylem şekli, toplumsal bir sınıfsal ayrıma dayanmaktadır (Giddens, 2017, s. 188). Bu anlayışa göre, birey merkezli teoriler yerine, bireysel bir işbirliğine dayanan yapının sınırladığı kurallar çerçevesine dayanan kolektif güdüler vardır. Ancak gündelik hayat gerçekliğinde birey eylem görevi üstlenen bilgili bir öznedir. Bu bilgiler ışığında, Marx, Durkheim ve Weber’in sosyolojik teoride önemli yapı kilometre taşları olduğunu düşünen Giddens, bu düşünürlerin farklı yol ve esaslarla aynı zamanda epistemolojik ve ontolojik ayrımlarla batı sosyolojisine yönelik açılımlarda bulunduklarını ifade etmiştir. Öte yandan sosyolojik teoride birbirleriyle bağlantılı görüşlere sahip oldukları da görülmektedir (Giddens, 1999b, ss. 11-12).

Esasında pozitivizm, tarihsel materyalizm ve hermeneutik gibi kavramlar klasik gelenek savunucularının sosyolojik teoriyi, farklı çerçevelerden resmetmelerine, neden olmuştur. Ancak sosyal teori, kutuplaşmalar yada farklılıklar yerine gerçekçi ve rasyonel bir anlam kazanarak toplumsal düzene olanak sağlayacaktır. Bu metodolojik ayrımlar yerine, bütüncül bir yaklaşım önerisinde olan Giddens, birleştirici bir teori geliştirmeyi amaçlamaktadır. Marx’ın praxis vurgusunu önemli bulan Giddens, Durkheim’in *Sosyolojik Yöntemin Kuralları* kitabına olan bakış açısını da bir o kadar değerli bulmuştur (Giddens, 2005, ss. 187-188). Giddens’a göre, Weber ise, fail merkezli teoriler odağında mikro algılarla yapı-fail bütünlüğü dışında bir yargı içindedir. Dolayısıyla Giddens Marx, Weber ve Durkheim’i birbirinden ayırmadan, sosyolojik teoride aynı öneme sahip olduklarını, ancak sosyal teorinin eksik parçası olmaması gerektiği gayesiyle yapılaşma teorisini formüle etmiştir.

Ona göre, bahsi geçen düşünürler, görüşlerini ifade ederken sosyal teoride boşluklar yaratmıştır. Giddens için, sosyoloji insan yaşamını baz alan bir mekanizma olmalıdır (Giddens, 1999b, ss. 14-15). İnsanlar ise, mevcut bulunduğu topluma aittir. Bu bakımdan toplumsal tüm gerçeklikler ve insan varlığı birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Bu açıdan bahsi geçen, bu önemli düşünürlerin, aynı önemdeki görüşleri tekelinde, eleştirel ve geliştirici bir teori geliştirmek gerekmektedir. Yapılaşma teorisi adını verdiği bu teoride Giddens, kendinden önceki düşünürlerinin fikir ve görüşlerinden hem etkilenmiş, hem de bu fikir ve görüşleri eksik bularak revize etmek istemiştir. Başta ana akım sosyoloji olan klasik geleneğin savunucularına ait görüşleri analiz eden Giddens, buradaki yapısal unsurların bireye ait herhangi bir gerçekliği özümsememesi kaynaklı bir çıkarıma sahip olmuştur. Oysaki Giddens için, sosyolojik teoride açıklanamayan bir gerçeklik olmadığı gibi çift yönlü bir iletkenlik vardır. Bu iletkenlik, birey ve toplum arasındadır. Yapı eylemi kısıtladığı gibi aynı zamanda mümkün kılan ve eylemin üretimiyle ilişkili bir kavram olduğundan, yapı ve birey arasındaki iletkenlikten söz etmek mümkündür (Giddens, 2005, ss. 212-213).

Sosyolojinin, sosyolojik teoriye ait gerçeklikleri açıklamada yetersiz kalması yeni bir teoriye olan arayışı da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Giddens, işlevselci anlayışın yapı ve toplum ilişkiselliğini, Marksizm'in kazandırdığı praxisin önelediği pratiğin önemi ifadesiyle sosyolojik teoriye yeni bir yerleşim getirmeyi hedeflemiştir. Bu düşünce akımlarının yanı sıra mikro temelli bireysel unsurları özümseyen teorilerden de etkilenmiştir. Ancak özellikle bir ayrımı ifade eden Giddens için, yapısal güçlerin dışsal ve baskıcı bir edayla bireysel unsurları sınırlamayacağı gibi bireysel unsurların da güç ve yapı gibi kavramları göz ardı etmesi sosyolojik teoride eksik bir oluşuma neden olacaktır. Bu yüzden toplum içinde aktif bir rol üstlenen insan varlığı, göz ardı edilmemeli yapı ve kurum gibi kavramlar aynı ölçüde önemsenmelidir. Bu bakımdan, Giddens için, aktif eylem gücüne sahip insanlar tarafından devamlı olarak üretilen ve geliştirilen yapı dışsal ve sınırlayıcı bir kalıp dışındadır. Yapıyı oluşturan parçalar yerine bu parçalardan doğan ilişkiselliği önemseyen Giddens, Marksizm'den gelen praxis kavramının bu ilişkisellik beraberinde yapılaşmanın oluşumuna katkı sunan bir faktördür. Praxis kavramı, burada eylem gücü ve niteliği olarak ifade edilmektedir (Turner, 2014, ss. 116-117).

Bu açıdan toplumsal hayatta bazı genellemeler yapılsa da birebir evrensel yasalarla çerçevelenmesini doğru bulmayan Giddens, insan davranışlarının bu yönelimle analizinin mümkün olmadığını ileri sürmüştür. İnsan davranışına ait analizler anlam, amaç ve niyet kapsamında yorumlayıcı bir güçle açığa çıkabilir (Layder, 2014, ss. 185). Bu noktada toplum anlaşılabilir, anlamlandırılabilir hatta yeniden dönüştürülerek revize edilebilecektir. Toplum teorisini tüm sosyal bilimler alanına dayandıran Giddens için, sosyoloji bilimi çeperindeki, toplum tasviri aynı zamanda modern toplumlarla ilişkilidir. Buradaki modernliği önemli bir kavram olarak değerlendiren Giddens, kapitalizm, sanayicilik, küreselleşme, demokratikleşme ve ulus-devlet gibi birçok oluşumun modernlik tekelinde incelenmesi ve açıklanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Giddens'in araştırma alanlarından biri olan ve başlı başına bir değişim olgusu olarak değerlendirilen modernite kavramı, makinalaşma dönemine geçişi temsil eden sanayi devrimi, gelişen teknolojik argümanlar ve kapitalizm algısı, ulus-devlet temelinde askeri güç ve devlet politikaları, toplumsal alan denetlemesi ve gözetleme boyutlarıyla şekillenmiştir. Modernleşme çoğunlukla batılılaşma olarak değerlendirilir. Burada eski ve geleneksel olanın yerine yeni modern olan gelir. Dolayısıyla modernleşme tek bir alanda değil, birçok alana yerleşmiştir (Giddens, 2012a, s. 36).

Küçük, geleneksel, ortalama ve aşına olunan bir hayat şeklinden, karmaşık, çetrefilli, kapsamlı ve evrensel ağlarla çevrili yeni bir dönüşüm dünyasına girmek alelade olan eski yaşam şeklini değiştirmiştir. Bu yeni dönüşüm dünyası şüphesiz modern hayat ve onun getirileridir. Bu durumun belirleyici ve destekleyici öğelerinden olan ve teknolojik gelişmelerle vuku bulan küreselleşme kavramı, evrensel boyutuyla tüm dünyaya yayılmıştır. Aynı zamanda ekonomiyi ve ekonomik faaliyetleri içerisinde kapsayan küreselleşme, toplumsal hayatla içselleşmiştir (Giddens, 2000b, s. 41). Giddens, küreselleşmeyi ulus-devlet ve kapitalizm bağlamında analiz etmiş ve modern dünyanın ulus-devletle ilişkiselliği, politik faaliyetler, güç ilişkileri, uluslararası ilişkiler, devletin idari gücü, kapitalizm kavramları bağlamında modernliğin gerçekliğini ortaya koymaya çalışmıştır. "Küreselleşme herşeyden önce, dünyanın her tarafındaki insanlar arasındaki etkileşimin hızını ve kapsamını artıran bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme tarafından yönlendirilmiştir" (Giddens, 2012b, s. 84).

Üçüncü yol kavramsalında, bireyselleşmiş modern bir sosyal demokrasi anlayışını savunan Giddens, bu kavramın gerçekliğine kavuşmasının her şeyden önce küreselleşmeye dayanmasıyla mümkün olacağı görüşündedir. Üçüncü yol politikaları, bireysel yaşamlardaki değişimin, küreselleşme ve doğayla olan ilişkiselliğinde, bireyin kendi yaşam alanını oluşturabilmesine olanak tanımıştır (Giddens, 2000b, s. 75). Modernlik, kendi nezdinde radikal bir olguya dönüşmesiyle birlikte bireysel yönelimlerin özerkliğini de beraberinde getirmiştir. Toplumsal hayattaki değişim ve dönüşümlere doğrudan katkısı olan küreselleşmenin, bireysel manada anlam bulması modernizmin getirileri çerçevesinde gerçekleşmiştir (Giddens, 2000b, ss. 77-78). Burada toplumsal hayatın küreselleşme etkisiyle ahenkli bir uyuma ulaşması önemlidir. Bu sayede uyumlu birey modern toplumsal hayatla içselleşebilecektir. Demokratik ve bireyselci bir anlayışla özerk ve eşit bir yaşam tarzı gerçekliği Giddens için, üçüncü bir yolun mihenk taşlarını oluşturmaktadır (Giddens, 2000b, ss. 114-115). Üçüncü yol, aynı zamanda hak, görev ve sorumlulukları içinde barındıran politik bir düzenden söz ederek, sosyal demokratik bir anlayışla beslenmektedir. Bu anlayış, toplumun mevcut koşullarına uyum ve bireysel manada kazanılan bilinçle gerçekleşecektir.

Küreselleşme kavramını, risk sorunsalıyla değerlendiren Giddens için, küreselleşen dünya, en başta doğayı kirleterek çevresel sorunları beraberinde getirmiş, insan kişiliğinden genetiğine kadar güçlü etkileri içerisinde barındırarak ve toplumsal hayatı ciddi manada etkilemiştir. Küreselleşmeyle birlikte, oluşmuş tüm durum ve koşullar toplumsal hayatta çeşitli sorunsalları beraberinde getirmektedir. Küreselleşme siyasal, teknolojik, ekonomik ve kültürel birçok alanı etkilemiştir. Dahası aile, gelenek ve cinsellik gibi birçok alana yayılan küresel mekanizma gündelik yaşamı modern toplum gerçekliği adı altında değişime ve dönüşüme götürmektedir (Giddens, 2000c, ss. 24-25). Giddens için, evrensel bir boyutta, toplumsal alana karşı, denetim mekanizması oluşturan küreselleşmenin, yeniden şekillendirici tutumuna karşı arayışta bulunmak gerekmektedir. Modern dünyada küreselleşme etkisiyle oluşmuş bu denetim mekanizması toplumsal hayatı yeniden değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu dönüşüm risk unsurlarını meydana getirmektedir (Giddens, 2000c, ss. 37-38). Küreselleşme sadece dünya çapında değil aynı zamanda gündelik hayat alanında da değişimleri beraberinde getirmiştir.

Giddens için, burada önem arz eden unsur, denetimin küreselleşme tekeline geçerek, bu noktada doğacak risk unsurlarının toplumsal birçok alana etki edeceği üzerinedir. Küreselleşen dünyada bilim ve teknolojinin gelişimiyle denetim zorlaşarak, risk ve belirsizliklere neden olmaktadır. Bu noktada yeni risklerin oluşumundan da söz etmek mümkündür. Bilim ve teknolojinin gelişimi başta geleneksel değerlerin revize edilmesini meydana getirerek, esasında köklü değişimlere neden olmuştur. Ayrıca küresel ısınma, doğada tahribat, değerlerin sömürülmesi küreselleşme kaynaklı gerçekleşmektedir (Giddens, 2000c, ss. 40-41). Gelenek kavramının dönüşümü aile kavramında da değişimlere neden olmuştur. Giddens için, demokratik bir aile anlayışının geleneksel değerler ve modern dünya eşiğinde bir gerçeklik yaratacaktır (Giddens, 2000c, ss. 53-54). Bu bilgiler eşliğinde, Giddens, toplumsal hayatta yaşanacak tüm gelişmelerin olumlu yada olumsuz neticeleri çerçevesinde kontrol edilebilme gayretinin olması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Ona göre, denetim ve kontrol tamamen küresel ağ gerçekliğinde bırakılmamalı aksine demokratik bir anlayışla incelenmeli ve değerlendirilmelidir (Giddens, 2000c, ss. 89-90). Öte yandan Giddens için, modernite bir tarafını sanayileşmeye öbür tarafını kapitalizme dayandırmıştır. Kapitalizm, Marx için, mal üretimi sistemi manasını taşır. Başka bir ifadeyle emek burada pazarda alınıp satılan bir ürün haline gelmiş ve metalaşmıştır (Callıncos, 2013, s. 142). Esasen sanayileşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkan modernite, kapitalizmle evrensel boyutlara ulaşmıştır. “Bugünkü kapitalist ekonomi düzeni öyle uçsuz bucaksız bir evrendir ki, bireyler o evren içinde doğarlar. Bu evren bireylerin tek başlarına bilfiil değiştiremeyecekleri, içinde yaşamak zorunda oldukları bir barınaktır” (Weber, 2013, s. 25). Bu açıdan modernite ulus-devlet adı altında toplumsal biçimler oluşturmakta ve modern dünya söylemiyle ve oldukça dinamik yapısı itibariyle, kontrol edilmesi güç bir mekanizma haline gelmiştir. “Toplum, *kurumsallaştırılmış* davranış biçimleri bütünü ya da sistemidir” (Giddens, 2012a, s. 17). Giddens’a göre, kurumsallaşmış toplum, zaman ve mekân ilişkiselliğinde modern toplum gerçekliğinde insan davranışlarının üretilip yeniden üretilmesine dayanmaktadır. “Modern toplumda idari fonksiyon büyüklükle belirlenmekteydi: Dev yapıların idare edilmesi, küçük kümelerdeki kişiselleşmiş ilişkilerin idaresinden köklü biçimde farklıydı; yönetim, eğitimli ve deneyimli kişilerin karmaşık görevlerin yerine getirilmesinde teknik üstünlüklerini kullanmaları gibi bir sonuç doğurarak genişliyordu”(Swingewood, 1998, s. 223).

Benzerlerinden oldukça farklı sonuçlara sebep olan Fransız ihtilâli ve bir makinalaşma çağı olarak adlandırılabilir sanayi devrimi modern dünyanın ve modern toplumların oluşumuna karşı potansiyel bir kuvvet doğurmuştur. Fransız devrimi toplumsal eşitlik ve özgürlük adına yaratılmış yeni toplum düzeni ve bu düzenin modern hayatta yarattığı siyasi bir yönelimi temsil ederken, makinalaşma çağı bahsedilen dönemin modern dinamikleri perspektifinde gerçekleşmiştir (Giddens, 2012a, s. 14). Bu kuvvet ise, modernizmi ve modern toplumları oluşturmuştur. Modern dünya yayılımı ulus-devletler ve kapitalizmin yekpare gücüyle ciddi bir boyut kazanmıştır. “Kapitalizm öncesi toplumlarda, kent, devletin gücünün ve onun üretim ve ticaret faaliyetlerinin sınırlı bir kısmının merkeziydi, nüfusun büyük çoğunluğu tarımsal işlerle uğraşıyordu” (Giddens, 2012a, 98). Bu doğrultuda alım ve satım gücü, üretim araçlarına sahip olanlar ve olmayanlar, metalaşma ve ekonominin küresel gücü çerçevesinde konumlanan kapitalizm, güçlü ve kuşatıcı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Modernite kavramı, aynı zamanda toplumsal hayatta güvensizlik ve risk ortamları oluşturarak bazı tehlikeli durumları meydana getirmektedir. “Modernite bir risk kültürüdür” (Giddens, 2010a, s. 14).

Teknolojinin gelişmesiyle, askeri güç koşulları ve askeri iktidar kavramlarının oluşması, gelenekselden kopuşla modern dönüşümlere geçiş, uzmanlık mekanizmalarının ortaya çıkışıyla sıradan insanın ussal değerine karşılık, üstünlük girişimleri vb. toplumsal hayata sinen ve toplumu, modernite kavramıyla tehlike altına alan güvensizlik ve risk ortamlarının oluşmasına kaynaklık etmiştir. Sürekli bir değişim ve başkalaşım halinin yarattığı risk ortamları kişisel denetimin varlığını güçleştirerek, varlıksal güvenliğin oluşumunu engellemektedir (Giddens, 1999a, s. 96). Risk, Modern dönemin başlamasıyla beraber geleneksel olandan kopuş ve bu süreçte gerçekleşen durumlar silsilesi boyunca oluşmuş bir kavramdır. Güvenin olmadığı bir yerde risk ortamları mevcuttur. Bu durum gündelik hayattaki aktif özne olan, birey için, bir tehdit oluşturmaktadır. Güvene karşı risk unsuru, toplumsal hayatın içerisine, modern dünyanın oluşumuyla yerleşmiştir (Giddens, 1994, ss. 14-15). Giddens için, risk toplumu, modern dünyanın boyutları ve kuramsal çerçevesi etkisiyle, küreselleşmeyi sonuçları perspektifinde gerçekleştirmiştir.

Burada başta kapitalizm, modernliğin getirileri ve bireysel kimlik üzerinden anlamlandırılan risk toplumu, modernliğin süregelen devamlılığında karşılaşmış bir sonuçlardan biri olarak değerlendirilmiştir (Giddens, 2010, s. 37-38). Modernlik radikalleştikçe, içinde yaşanılan dünyada risk toplumu, meydana gelmektedir. Dahası, modern toplum anlayışıyla, geleneksel olandan kopuş gerçekleşmiş ve bu durumun neticesinde de geleneksel toplumda yer almayan risk toplumu gün yüzüne çıkmıştır. Modernliğin düşünümsel bir süreç kazanmasıyla birlikte, radikal modernlik olgusu, ortaya çıkmıştır (Giddens, 2010, s. 191). Burada modernliğin ötesinden ya da bir üst düzenden değil, gelenekselleşmiş olandan bir kopuş ve güven kayıplarıyla beraber risk unsurunun gün yüzüne çıktığından söz etmek mümkündür. Bu noktada Giddens, modernliğin değerler mekanizmasından oluşturacağı değişim ve değişiklikler üzerine odaklanmıştır. Dolayısıyla Giddens, bu aşamada oluşabilecek bir postmodern anlayışı reddettiği gibi, düzensiz, sistemsiz ve problemli bir teorik gerçekliği de yok saymıştır. Bu esnada bireye sıkışmış ve içinden çıkılmaz bir hâl yükleyen koşullar Giddens tarafından eleştirilmiştir. Bu açıdan, modernlikle aynı paydada buluşmak üzere, bireye atfedilmiş roller bilgi, akıl ve düşünme güdüsü olmalı, post modernlik anlayışı yani modernliğin bir üst noktası olduğu iddiasından söz edilmemelidir (Giddens, 1994, ss. 51-52). Ancak bu sayede modernliğin düşünümselliğinden bahsedilebilecektir.

Modernliğin düşünümselliğiyle birlikte, bireyler toplumsal hayatta eylemde bulunarak yeniden üretime katkı sunabilecektir. Bu bakımdan modernlik, düşünümsel boyutuyla oluşacak bilgi kaynağıyla özdeşleşmiştir (Giddens, 1994, ss. 41-42). Gelenekselden kopmuş, akıl ve bilgi kaynağıyla, toplumsal hayatta yeniden üretime katılan birey, sosyal pratikler elde etmektedir. Ayrıca birey, burada kendi üzerine bir düşünme eylemi gerçekleştirerek, risklere ve bu noktada doğacak belirsizliklere meydan okuyacak potansiyeli, içerisinde barındırmaktadır. Bu belirsizliklere ilişkin yapılanma ise üretim ve yeniden üretimle sağlanacaktır. Risk toplumdaki birey, ne yaptığının farkında ve bilincindedir. Giddens için, bu bağlamdaki güven ve risk problemleri bireyin yaşam şeklini belirlemektedir. Bu bilgiler çerçevesinde, modern dünyanın yarattığı argümanlar gündelik hayat alanına sızarak, burada bazı yerleşimleri oluşturmuştur.

Risk kavramı, bunlardan biriyken bir diğeri ontolojik güvenlik kavramıdır. Ontolojik güvenlik, dünyada var olmakla ilişkili fenomenolojik bir kavramdır (Giddens, 1994, s. 85). Giddens için, felsefi varoluşsal bir yönelimi ifade eden ontolojik güvenlik, bireyin gündelik hayattaki özne konumuna yaslanmaktadır. Ana akım düşünceden gelen rasyonel gerçekliğe dayandırılmış kabuller, ontolojik güvenlik kavramını açıklayamamıştır. Buradaki kavram, soyut bir içerime sahiptir. Toplumsal hayattaki bireyin, öz kimliğinin yani benliğinin, güven duygusu yerleşiminde ontolojik güvenlik kavramı, etkin bir rol üstlenmiştir (Giddens, 2010, ss. 68-69). Öz benliğini güvende hisseden birey, toplum içerisinde rahatlıkla sosyal etkileşimde bulunmaktadır. Aksine ontolojik olarak kendini güvende hissetmeyen birey, karşılaştığı risk ortamlarına karşı nasıl davranacağını bilmeyebilir. Dolayısıyla ontolojik güvenliğin bir ihtiyaç olduğundan söz edilebilmektedir. Ontolojik güvenlik duygusunun olmadığı bireyler, sosyal hayatta üretecekleri pratikler ve eylemde bulunma kapasiteleri, olumsuz etkilenecektir. Bu bakımdan, rutin eylemlerin devamlılığı, güven ortamlarının varlığıyla gerçekleşecektir (Giddens, 1999a, ss. 108-109). Dahası radikalleşen modernlikle risk, bazı durum ve koşullarda azalırken, aynı zamanda belirsizlikler tabanında yeni risk ortamlarının oluşumuna neden olmaktadır. Risk ve güvensizlik kavramlarına karşıt olarak, içsel bir güven, manası taşıyan ontolojik güvenlik, bireyin içsel mekanizmasına dönük bir yaklaşımı ifade etmektedir.

Gündelik hayattaki rutinleşmiş gerçeklikler, birey tarafından daha önce denenmiş, onaylanmış ve kabul görmüştür. Dolayısıyla burada rutin hale gelen durumlar aynı zamanda güven algısını şekillendirmiştir. “Ontolojik güvenlik ve rutin, alışkanlığın kapsamlı etkisi yoluyla yakından bağlıdır”(Giddens, 1994, s. 90). Ontolojik güvenlik, bireyin bulunduğu ortamda kendini korunaklı ve güvende hissetmesi açısından önemlidir. Giddens için, güven duygusu, bireyde *koruyucu koza* etkisi oluşturmaktadır (Giddens, 2010a, ss. 13-14). Birey burada korunaklı ve güvenli bir bölgede benlik oluşumunu hatta kişilik gelişimini gerçekleştirebilmektedir. Gündelik hayatta oluşturulan bu güven ortamı, risk ortamlarına karşı, birey için, adeta bir zırh görevi üstlenmektedir (Giddens, 2010a, ss. 58-59). Koruyucu koza, bir taraftan bireye güven ortamı sağlarken, öbür taraftan bu kozanın dışında kalma kaygı duygusunu yaratmaktadır.

Öte yandan gündelik hayattaki pratik davranışlar neticesinde rutinleşmiş gerçeklikler koruyucu kozanın güven alanına katkı sunacaktır (Giddens, 2010a, ss. 79-80). Dolayısıyla birey bu noktada, korucuyu kozasını yeninden üretebilecektir. Koruyucu koza, bireye huzur ortamı sağlayarak mevcut tehlikelerin dışında kalmasını sağlar. Böylece bireyin varlıksal güven alanı oluşarak, psikolojik anlamda bir savunma mekanizması meydana gelmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde, toplumsal hayatta rutin haline gelmiş, düzenli bütün eylemler bu kozanın oluşumuna olanak sağlamaktadır (Giddens, 2010a, ss. 245-246). Ancak gündelik hayattaki rutinin bozulması aynı zamanda bir güvenlik açığı oluşturacaktır. Dolayısıyla gündelik hayattaki güven ortamı, onaylanmış rutinler ve kabul görmüş geleneklerin sonucunda oluşacaktır. Modern öncesi dönemlerden geleneksel düşünce ve buna bağlı olarak askeri, siyasi ve ekonomik tehditlerin olmadığı basit ve tekdüze bir toplumdan söz etmek mümkündür. Doğal olarak burada riskin olmadığı bir güven ortamı vardır. Rutin ve ritüeller, öğrenilmiş gerçeklikler olduğundan rahatlatıcıdır ve güven vermektedir. Ontolojik güvenliğin varlığına katkı sunan geleneksellik, aynı zamanda bugün, yarın ve gelecek arasında bir ilişkisellik oluşturmaktadır (Giddens, 1994, ss. 95-96).

Bu bakımdan gündelik hayatın güven-risk konumlarının bulunduğu ortam, koşul ve şartlara göre değiştiğinin ve bu durumun toplumsal hayattaki akıcı sürece yön verdiğinden söz edilebilir. Bu açıdan, yaşanan tüm riskler gündelik hayat alanından tahribatlara neden olmaktadır. Bu durum kimi zaman çevresel bir faktöre, kimi zaman yıkıcı savaş faktörüne mahal vermektedir. Bu esnada devreye giren, küreselleşen ekonomik sistemlerle birlikte gelişen ulusal ve uluslar arası ilişkiler ve buna bağlı olarak mesafe kavramının ortadan kalması toplumsal sorunların da evrensel boyutta gerçekleşmesine neden olmaktadır (Giddens, 1994, ss. 62-63). Modernlikle birlikte risk ve belirsizlikler, gündelik hayatta çevresel, siyasi ve ekonomi açısından çeşitli olumsuzluklar meydana getirmiştir (Giddens, 2010, ss. 154- 55). Dahası, risklerin doğal olmak dışından sonradan imal edilmiş olması yine radikalleşen modernliğin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Radikal modernliğin anlamlandırılmasında rol oynayan düşünümsel modernlik, bireyin öz benliğine karşın içselleştirme eğilimine olan katkısı nedeniyle, önem teşkil etmektedir.

Bireyin eylemde bulunma kapasitesine doğrudan katkıda bulunan düşünümsellik, gündelik hayatta risklerle karşı karşıya gelen bireyin sosyal pratikler üretmesine olanak sağlamaktadır (Giddens, 2003, ss. 155-156). Değişen, dönüşen ve gelişen dünyada imal edilmiş tüm belirsizlik ve risklerin nihai muhatabı bireydir. Dolayısıyla hızla gerçekleşen bu durum ve koşullara karşı, kendini gerçekleştirme gayreti yine bireyin eylemsel varlığıyla vuku bulacaktır. Giddens için, risklerin ve imal edilmiş belirsizliklerin sonucunda etkin rol oynayan birey yada başka bir ifadeyle faildir. Giddens, risk toplumu analizini modern toplumlara yaslayarak, buradaki gelenekselden kopuşu, bilim, teknoloji, ekonomi ve sanayi gibi mekanizmalarla ön plana çıkarmaktadır. Doğanın değil bilimin önceliğinde gelişen ve değişen olgular, modernlik tabanında risk gerçekliğine olanak sağlamıştır (Giddens, 2010, ss. 209-210). Risk toplumu, aynı zamanda gelenekselliğin olmadığı yeni modern tarzı bir dünya anlayışında yer alarak, toplumsal değişimin sonuçları içerisindedir. Birey, bu noktada içinde bulunduğu toplumsal koşullara uyum sağlamalı, riske karşı sorumluluk bilinciyle yaklaşırken, yaşanacak belirsizliklere karşı da aktif rol üstlenen, fail konumuyla hareket etmektedir (Giddens, 2010, ss. 221-222).

3.2. Yapılaşma Teorisi: Yapı-Fail İkilemi

Giddens'in yeni bir teori geliştirme ve var olan kavramları yeniden revize etme amacının altında, bulunduğu döneme ait geçerli sayılmış paradigmalardan eksik ve ihmal ettiği yönleri tamamlamak ümidi hâkim olmuştur. Sosyal teoride yer alan düalizmler karışıklığa sebep olarak, toplumsal analizin çözümlemesini güçleştirmiştir. Bu karşıtlıklar toplumsal teorisinin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkmış ve makro-mikro, yapı-eylem, nesnel-öznel ve yorumcu-kuramsal analiz olarak (Layder, 2014, s. 188). Sosyolojinin, toplumsal temellerini doğa bilimlerinden ve yapının eylemi kısıtlayarak ortak paydada buluşmak yerine yapı-eylem ikiliği kurması neticelerine karşılık olarak, Giddens bu bağlamda kendinden önceki geleneklere karşı eleştirel ve yapıcı bir tutumla yeni bir teori oluşturmayı hedeflemiştir. Dahası sosyolojide hâkim olan yapısalcı teoriyi eylemin kendi değerlerini hesap edememe, işleve koyamama ve kendi üzerine yorum yapıp karar verememe güdülerine sahip olduğu gerekçesini öne sürmesinden, eylemi görmezden gelme anlayışından dolayı eleştirmiştir.

(Layder, 2014)'e göre, Giddens, yapısalcılığı üç yönüyle eleştirmiştir. Birincisi, sosyolojinin doğa bilimlerini temel alması gerektiği düşüncesine karşıdır. Ona göre, toplumsal yaşam evrensel kurallarla konumlandırılmamalıdır. Çünkü insan davranışlarını önceden tahmin etmek olanaklı değildir. Toplumsal yaşama dair genel tanımlamalar yapmak o anki şart ve koşullara göre değişiklik gösterebilir. İkincisi, dışarıdan nesnelci bir üslupla bireyin davranışlarının belirlenmesi doğru değildir. Aksine insana ait davranış ve gerekçeleri dikkate almak daha önemlidir. Tüm bu yorumu yapacak sosyolog ise, geçerli bir analiz için insan davranışlarının amaç ve güdülerine karşın onlara özel bir alan açmalıdır. Üçüncüsü, işlevselciliğe karşı reddedici bir tutuma sahiptir. Sosyolojide, yapısalcılık kadar önem teşkil eden diğer bir teoride işlevselciliktir. İşlevselcilik, bir bütünden ayrı olmaksızın parçaların birbiriyle olan ilişkisine dayanmaktadır. Dolayısıyla İşlevselci yaklaşımda, bir noktada gerçekleşen değişim, diğer noktaları etkileyeceğinden sistemin bütün halinin tekrar düzenlenmesine gerek duyulacaktır (Wallace ve Wolf, 2012, s. 34).

İşlevsel yaklaşım, pozitivizmi benimseyerek toplumsal olgulara dayanmış ve her olgunun bir işlevi olduğu belirtmiştir. İşlevselcilik, yapısalcılığın ve makro geleneğin ölçütünde failin sosyal etkinliğini göz ardı etmiştir (Esgin, 2008, ss. 193-194). Aynı zamanda eylemin istek ve görüşlerini geri planda bırakarak gücü görmezden gelen işlevselcilik, doğa bilimlerini temel almış ve eylemin toplumsal görünürlüğünü ikinci plana atmıştır. Bu noktada yapısalcı ve işlevci görüşler hemen hemen birbirlerini takip eden düşünceleri öne sürerek, doğa bilimlerini ön plana almışlardır. Doğa bilimlerini önceleyen pozitivist yöntem teorisyenleri, sosyal dünyayı doğal dünyayla eş değer görerek, sosyal teorinin, doğa bilimleri çerçevesinde açıklaması gerektiği görüşündedirler (Esgin, 2008, s. 42). Giddens aynı görüşün birbirini tamamlayıcısı saydığı yapısal-ışlevselci görüşün doğa bilimlerini özümsemelerine ve bunu sistematikleşmiş bir kalıp olarak içselleştirmelerine karşı çıkmıştır. “İnsan eyleyenler her zaman, usavurmaya dayalı bilinç düzeyinde, belirli bir betimleme altında, ne yaptıklarını bilirler” (Giddens, 1999a, s. 71).

Giddens failin maharetli ve bilinç sahibi olduğunu kurallara ve baskılamalara gerek olmadan kendi kendini gerçekleştirebileceği görüşüne sahiptir. “Giddens insanların farklı bilinç veya farkındalık düzeylerine sahip olduklarını ve bu özelliğin onların etkinliklerde yer alma biçimlerini fiilen etkilediğini düşünür” (Layder, 2014, s. 192). Bu açıdan teorisinde bilgili faili açıkça detaylandırmış ve işlevselci tutumun eylemi göz ardı eden bakış açısını geçerli saymayarak reddetmiştir. Fail, başarısız, yeteneksiz, bilinçten uzak ve yapı tarafından alt edilecek bir unsur değildir. Toplumsal hayattaki olay ve durumlara karşı, fiili olarak etkileşimde bulunan faildir (Giddens, 2005, ss. 194-195). Giddens bu bağlamda var olan toplumsal kavramları yeniden dönüştürerek revize etmiştir. Birey fail olmalı, yapı ise dışsal ve baskılayıcı normların bütünlüğüne dayanan sıfatlarından arınmalıdır. Bu noktada yeni bir sistem tanımlaması gerekmektedir. Yapılaşma teorisinde, fail rutin olarak toplumsal yeniden üretime katkı sağlarken, yapı failin davranışlarına ortam ve olanak sağlayarak aynı zamanda bu davranışları gözlemlemektedir (Giddens, 2003, ss. 161-162).

Giddens, yapılaşma teorisinin mihenk taşlarını oluştururken Schutz’un fenomenolojisinden, Garfinkel’in etnometodolojisi başta olmak üzere mikro temelli bir anlayıştan etkilenmiştir. Giddens, yapılaşma teorisinin oluşumunda yorumcu bir anlayış temelinde etnometodoloji ve fenomenolojiden etkilense de teorisinin, bu yaklaşımların devamı bir nitelik taşımadığını özgün ve sentezci bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmektedir (Layder, 2014, ss. 183-184). Schutz, gündelik hayat alanına atfettiği manayla bireyin başka bir bireyle yüz yüze iletişimine, failin gündelik alan bilgisine ve bu bilginin geçerlilik süresinin yeni bir bilgiyle değiştirilebilme olanağına, duyuşal edinimlerine kısacası toplumun anlama üzerine kurulu olduğunu savunmuştur. “... gündelik hayat sosyolojisi perspektifinden insanlar faillik kapasitesine sahiplerdir” (Binay ve Tatlıcan, 2020, s. 184). Aynı zamanda Schutz’un anlam, özne ve yüz yüze etkileşime dikkat çekmesi üzerine, Giddens kendi teorisinde failin anlamsal bütünlüğüne, eylemin kavramsal analizine ve *refleksivite* kavramına yer vermiştir. Refleksivite, davranışının bir gözetimi olarak, koşul ve durumlar karşında gerçekleştirilen tutum ve davranışların döngüselliliğiyle ifade edilmektedir (Layder, 2014, ss. 192-193).

Dahası Schutz'un, anlama ve mantıksal kavramaya verdiği önem üzerine Giddens çifte hermeneutik olarak tanımladığı kavramı devreye sokmuştur. Giddens teorisinde çalışmalarına farklı bir analiz gücü katan başka bir unsur ise *Post-Wittgensteinci* felsefedir. "Doğru önermelerin toplamı, yani doğa bilimi, olguların toplamı olarak düşünülen dünyayı bütünsel olarak betimler (Bir kesinlik ile olsun ya da olmasın) dünyanın bir parçasını betimlemeyen bu önermeler, Wittgenstein'in terminolojisinde, terimin gerçek anlamında önermeler oluşturmazlar, bunlar anlama sahip önermeler değildirler" (Hadot, 2011, ss. 126-127). Bu felsefi anlayışın doğa bilimleri ve sosyal bilimler arasındaki ayırma yaptığı vurgu ve doğa bilimlerinin gündelik hayatta işlevsiz kalarak ancak gündelik etkileşimle toplumsal bilgi üretimi sağlanacağını ve anlaşılacağı zihniyeti, Giddens için oldukça ilgi çekici olmuştur.

Giddens, toplumun insan özneye verdiği anlamsal değeri etnometodoloji ve Fenomenolojik yaklaşımla içselleştirmiş ve bu görüşleri anlamlı bulmuştur. Sosyal hayattaki bireyin anlama ve yorumlama gücü, sembolik etkileşimcilik ve fenomenolojik yaklaşım gibi kavramların varlığıyla toplumsal hayatın anlamlandırması noktasında önemlidir (Esgin, 2020b, s. 377). Bunun dışında toplum içinde anlaşılma gayesi dil ile başlamıştır. Dil ve dilin mahiyeti Giddens teorisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Aktif, akılcı, mantık ve muhakeme gücü gelişmiş insan özne, toplumun inşasında varlığını ortaya koymuştur. Giddens, uzlaşmacı teorisini oluştururken hermeneutik geleneğe verdiği önemle, özellikle modern hermeneutiğe yönelmiştir. "Hermeneutiğin amacı, tarihsel ve kültürel bağlamı içinde insan eylemini anlatmaktır" (Esgin, 2008, s. 84). Ancak daha sonra anlama, anlamlandırmaya ve eyleme önem veren modern hermeneutik yaklaşımın yapıyı görmezden gelmesi ve bazı elzem noktaları ihmal ettiği görüşüyle eleştirmiştir. Giddens, yapısalcılık ve işlevselciliğin, eylemi, faili ve güç unsurlarını görmezden gelmesi üzerine yapılaşma teorisinde yeniden revize ettiği bu kavramları, (çifte hermeneutik, refleksivite ve yapısal unsurları) modern hermeneutik geleneğin eksik yönleri olduğu dolayısıyla eleştirmiştir. Giddens özellikle bu eksikleri tamamlama gayesi içinde olmuştur. Buna ek olarak yapılaşma teorisine yeni, özgün, sentezci ve uzlaşmacı bir bakış açısı ortaya koymuştur.

Dahası bu yeni teoride eski gelenekleri eleştirmiş ve yeniden dönüştürülmüş bir *sistem* analizinde toplumsalı anlamlandıracak *fail, eylem, yapı, zaman, güç, pratik bilinç, refleksivite, bilgi stokları* ve *çifte hermeneutik* kavramlarını içselleştirerek formüle etmiştir. Giddens teorisinin ana perspektifi eski gelenekleri eleştirmek ve yeniden inşa etmek üzerine çalışmalar yürütmektir. Giddens fail kavramını formüle ederken ona akılcı, eylemde bulunma kapasitesine sahip ve marifetli olma güdülerini yüklemiştir. Klasik anlamda hermeneutik, anlamaya, yorumlamaya ve dilsel unsurlara önem vererek bireyin gündelik halinin açıklanmasına katkı sunmaktadır. “Hermeneutik, sosyolojik teoride insanı ve toplumu kavrama ve bilme yöntemi olarak konumlanmıştır” (Esgin, 2008, s. 82). Giddens’in teorisinin oluşumunu etkileyen diğer bir yaklaşım ise etnometodolojidir. Etnometodoloji, failin kabul görmüş doğruları, basmakalıp görüşleri ve karşılıklı etkileşime dayanan bilgi-birikimleriyle toplumsal düzenin sağlanacağını savunmuştur. Etnometodolojide, pratik bilince ait detaylı analizler mevcuttur (Giddens, 1999a, s. 47). Gündelik hayatın tüm edinimleri ve deneyimleri sağduyu bilgisiyle failin toplumsalı ne ölçüde anlamlandırıdığı görüşü etnometedolojik yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın önde gelen temsilcisi Garfinkel’dir. “Garfinkel’e göre, dünyadaki nesneleri onları açıklanır kılan şeyler sayesinde inşa ederiz; onlar bizim için, diğer insanlara açıklamakta başvurduğumuz sembolik yapı nedeniyle toplumsal olarak orada mevcutturlardır” (Collins, 2015, s. 277). Bu anlayışa göre, toplumsal düzen kendiliğinden oluşmayarak düzeni meydana getiren failin belirleyici özellikleriyle sosyal düzenin gerçekliğini oluşturmaktadır.

Giddens için, toplumun diğer bir belirleyicisi, yöneticisi ve anlam yükleyen nesnesi dil ya da dil bilimidir. Dil insan davranışlarını şekillendiren, anlamlandıran ve amaç yükleyen nihai bir güçtür. Dil insana ait tüm deneyim ve gerçekliklerin simgesel olarak dışavurumunda aracı bir unsurdur (Giddens, 2010a, s. 39). Bu gücün varlığını nereden kazandığı oldukça kapsamlı tahliller gerektirmektedir. Fail, yapıdan etkilenecek yapıyı da etkilerken onu farkında olduğu bilinç taslağından geçirerek refleksiviteyle özümsemektedir. Benliğin içinde yer alan refleksivite unsuru, failin varlığını belirlemektedir (Giddens, 2010a, s. 12). Aynı zamanda Giddens, insan olmanın gerekliliğini, eyleyen yani fail olarak topluma anlamacı bir tavırla bakmak ve bir amaç gayesinde yaklaşımda bulunmak olduğunu ifade etmiştir.

O halde kişi veya birey Giddens için artık bilgili ve amaç dâhilinde hareket eden bir faildir. Bu fail aynı zamanda insan özne olarak Giddens teorisinin merkezinde biçimlenmiştir. Eylemde bulunma yani eyleyen olmak diğeri bir ifadeyle fail kavramıyla aynı manayı taşımaktadır. “Fail, dünyayı, kendisinin katıldığı farklı eylem biçimlerini gözlemleme, bildirme ve yorumlamanın sonucunda dile getireceğı “açıklama”yla anlayacaktır” (Swingewood, 1998, s. 320). Eylem, bireyin bilinçli olarak yapılabilirlik seviyesi ve kapasitesiyle bağlantılı olarak vuku bulmuş bir anlamlandırmaya sahiptir. Eylem ve fail Giddens’in teorisinde i içe geçmiş bir bağlam olarak, *bilgi stoğu* ve *pratik bilinç* kavramları ile detaylandırılmıştır. Bilgi stokları ortak duyusal bilgi olan, sağduyu bilgisine kaynak oluşturmuş ve failin toplumsal alandaki etkileşimleri içerisinde yer almıştır. “Pratik bilinç insanların sahip oldukları ve eylemleri sırasında kullandıkları pratik bilgiler ve becerileri anlatır” (Layder, 2014, s. 192). Gündelik hayata ve onun gerekliliklerine önem veren Giddens, Schutz’dan aldığı *bilgi stokları* kavramıyla failin pratik bilinçle hangi oranda karşı tarafı etkilediğı ve hangi oranda sosyal sistem içerisinde toplumsal etkileşime girdiğı üzerinde durmuştur. Bu doğrultuda fail gündelik hayattaki konumuyla *bilgi stoklarını* ve *pratik bilincini* heybesine alarak hem eylemde bulunmuş hem de yapıdan etkilenmiştir. Refleksif insan eylemlerinin edinimleri neticesinde oluşan bilgi stokları, pratik bilinç çerçevesinde gelişmektedir (Giddens, 2005, ss. 195-196).

Giddens yapılaşma teorisinde yapı kavramını, kurallar ve kaynaklar olarak nitelendirmiş ve sistem üzerinde yeniden üretilme mekanizmasına bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu yeniden üretilmenin ise zaman ve mekân ilişkiselliğine dayandığına dikkat çekmiştir. Yapılar fiili olarak varlıklarıyla zaman ve mekân boyutunda sistemin üretim ve yeniden üretimi mekanizmasıyla ilişkili olmuşlardır. Yapıyı kurallar ve kaynaklar olarak tanımlandıran Giddens, yapının faili etkilediğini ve ondan etkilendiğini ifade etmiştir. “Kaynaklar, hiçbir anlamda toplumsal sistemlerin yeniden üretimine “otomatik” olarak girmezler, ancak ve ancak günlük yaşamlarının yürütölmesi sürecinde, bağlamsal olarak yerleştirilmiş aktörlerce belirlendikleri kadarı ile işlerler” (Giddens, 2008, s. 17). Bir “şeyi” düzenlemek manası taşıyan yapılanma, Giddens’in sosyal sistemleri yeniden revize ederek düzenlediğı ve anlamlandırdığı yapılaşma teorisine dönüşmüştür. “Sosyal sistemler, yapının aksine, zaman-mekân içinde yer alır ve toplumsal pratikler aracılığıyla inşa edilir” (Giddens, 2005, s. 217).

Kurumlar zaman ve mekâna bağılı olarak toplumsal faaliyetler aracılığıyla üretilmiş ve bir zaman-mekândan diğer zaman-mekâna göre faillerin etkileşim şekilleri farklılaşarak aynı üretim ve yeniden üretim devam etmiştir. Zaman ve mekânın ayrılması farklı zaman ve mekânlarda da toplumsal faaliyetlerin gerçekleşmesi manasını içermektedir. İnsanlar doğa bilimlerinin nesnelerinden çok daha fazlasını barındırarak geçmişini ve geleceğini belirleme kudretine sahiptir. Bu bağlamda toplumsal faaliyetler ve etkileşim alanları insan davranışlarının toplumsal hayatta ne denli önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Zaman ve zamansallık kavramlarını nitelendiren Giddens, aynı zamanda failin etkileşim alanını bu boyutta nitelendirerek üretim ve yeniden üretim mekanizması içinde mekân yani uzam çerçevesinde değerlendirmiştir. “Yapılaşma teorisine göre, her tür sosyal eylem zaman-mekân içinde konumlanmış ve insan failer tarafından becerikli ve bilgili bir biçimde düzenlenmiş toplumsal pratiklerden oluşur” (Giddens, 2000a, s. 19). Yapılaşma teorisinde dikkat çekilen diğer bir alan ise, güç kavramıdır. Giddens’in güç analizi maddi anlamda bir güç manası taşımayıp, failin yetenekleriyle ilintili gündelik hayatın yaşamsal teferruatının özünde yer almakta ve insanın tutum ve davranışlarını dönüştürmektedir. Güç kavramı, değiştirme ve dönüştürme kapasitesi olarak, toplumsal hayatı şekillendirmektedir (Giddens, 2005, ss. 93-94).

Giddens, yapılaşma teorisinde yapı ve fail kavramlarını açıklarken bu ikilinin yanına güç kavramını da koymuştur. Ona göre gündelik hayatta varlığını ortaya koyan insan, fail olmalı ve gücünü yeteneklerinin dönüştürücü bir kuvveti olarak kullanmalıdır. “Gündelik faaliyetin öngörülebilir -yani düzenlenmiş- karakteri, sadece “olmuş olan” bir şey değildir; toplumsal yaşamın farklı ortamlarındaki aktörlerce ciddi oranda “oldurulan” bir şeydir” (Giddens, 2008, s. 21). Bu bağlamda güç, faile özerk ve özgün bir tutum kazandırarak aynı zamanda failin üretim ve yeniden üretim alanına bağımlılık ilişkiseliliği içinde olmalıdır. Giddens daha sonra ortaya koyduğu *çifte hermeneutik* kavramıyla gündelik hayatı ve sosyal bilimciler arasındaki teorik kavramlar arasında mantıksal bir bağ analizi ortaya koymaya çalışmıştır. “Gündelik olanın mantığı, öncelikle gündelik hayatın manipüle edici yönünün farkına varmayı gerektirir” (Köse, 2020, s. 322).

Giddens, sosyal bilimciler ve sıradan failin gündelik hayattaki edinimleri arasında bir bağ olduğunu ve bağın analiz edilmesinin çifte hermeneutiğin kabul edilmiş belirleyiciliğiyle gerçekleşeceğini savunmuştur. Hermeneutik, önceden planlayabileceğiniz ve kontrol altına alabileceğimiz bir şey olmadığı gibi, mevcut görüş ve ihtiyaçlarımıza karşı bir hareket halindedir. Bu anlamda bireyi tekrar düşündürür ve harekete geçmesine neden olur (Arslan ve Yavuzcan, 2008). Sosyoloji, işlevselcilik ile yorumsamacı teorinin iki farklı bakış açısıyla ikilik yaşamıştır. Makro unsurların öne çıkarıldığı görüş, mikro unsurları göz ardı ederken, bireyi önceleyen görüşler de yapının varlığını görmezden gelmişlerdir. Giddens, bu ikiliğin aşılması gerektiğini öne sürerek, makro-mikro unsurların birbirini dışlamamasını ve birinin diğerini gerektirdiğini ifade ederek, ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini de vurgulamıştır (Giddens, 2003, s. 6). Giddens, bu ikilik halinin toplumsal hayatta olası krizlere yol açacağı görüşünden dolayı toplumsal teorinin yeniden yapılanması gerektiğine dayanan, sentezci bir yaklaşım geliştirmiştir. Yapının kendi başına bir bütün olma hali, parçaların bir araya gelip anlamsal bir bütünlük oluşturması sonucu meydana gelmiştir.

Yapısalcılık, bu noktada bütünü oluşturan parçalara çok fazla anlam yüklemeyerek, yapının yani bütünün, asıl odak noktası olması gerektiği görüşünde olmuştur. Dahası yapısalcılık, toplumsal hayatın doğa bilimleriyle açıklanması gerektiğini ifade etmiş ve olayların birbirini ardına gerçekleşen süreç boyutunu geri plana atmıştır. Buna göre parçalar bütünden daha önemli değildir, anlayışı hâkimdir. Giddens’a göre, gündelik hayatın belirleyici öznesi konumunda yer alan aktör, yapının toplumsal hayatın kuklası olma işlevini görmüştür. Yapı baskıcı, dışsal ve sınırlamalara sahip bir mekanizmayken, aktör bu mekanizma için bir kukla olmaktan farksızdır. Ancak bu durum Giddens’ın yorumsamacı anlayışı gibi yapı kavramını tamamen reddetmesine neden olmamıştır. “Yapılaşma teorisi, sosyal teori ve felsefedeki üç temel düşünce geleneğini, yani yorumsamacılık ya da 'yorumlayıcı sosyolojiler' ile işlevselcilik ve yapısalcılığı tamamen göz ardı etmeden aşma girişimi olarak geliştirildi”(Giddens, 2000a, s. 27). Giddens, yapının varlığını ele alırken bu varlığı bir güç unsuru olarak, görmek yerine kurallar ve kaynaklarla ifade edilmesi gerektiği görüşündedir. Giddens için, birey toplumsal alandaki faaliyetlerinde kurallar ve kaynaklar etkisi altındadır.

Dahası, Giddens teorisini epistemolojik edinimler dışında ontolojik edinimlerle çerçevelemiş yapı ve birey ikiliğinin belirli bir sistemle bağdaştığını ifade etmiştir. Yapı ve birey arasındaki sistemsel bütünlük bir etkileşim hali içerisinde toplumsal alanda sürekli olarak üretilmiş ve yeniden üretilmiştir. Bu üretim alanı zaman ve mekâna bağlı olarak biçimlenmiştir. Giddens’a göre, yapı ve eylemin bağdaştığı olgu olan sistem, zaman ve mekânda anlamsal bir hacme sahipken, tek başına yapı, varlığını eylemin aracı bir kuvveti olarak göstermiştir. Bu noktada yapının ikiliğinden söz etmek mümkündür. “...Giddens'a göre, yapı ve eylem arasındaki bağlantıyı sosyal analizin asıl merkezi kavramı olduğunu düşündüğü toplumsal pratikler -yani, insanların düzenli olarak yaptıkları ve yaşantılarının toplumsal dokusunu oluşturan şeyler- sağlar” (Layder, 2014, s. 189).

Giddens, sıklıkla yapı ve birey arasındaki ilişkiselliği toplumsal bir sistem olarak ele alırken, mevcut olan bu toplumsal sistem, kurallar ve kaynaklar ışığında eylemin üretim ve yeniden üretim gerçekliğiyle yapılaşmış bir sistem haline gelecektir. Yapı burada hem yönetici hem aracı hem de kurumsallaşmış bir sistem mekanizmasına dönüşmüştür. Kurumsallaşan yapılar, aktörler tarafından çeşitli etkileşimlere maruz bırakılırlar ve yapının gerçeklik tarihi ne ölçüde eskisiyse onu değiştirmek ve yenilemek o derece zorlu olacaktır. İnsan ve onun eylemleri tarafından oluşturulmuş yapı, tek başına bir üretim sistemini elinde bulundurmazken, eylemin üretim zincirinde bir üst kuvvet görevine sahiptir. Yapı insan davranışlarının gözlemiyle analiz edildiği gibi, bu davranışlara olanak sağlayarak hem ortam hem de araç görevini üstlenir (Giddens, 2003, s. 162). Giddens, sosyal teorisinde insanın akılcı bir özne olarak, rasyonel düşünebilme yetisine sahip olduğunu ve bu durumun toplumsal hayatta onu özelleştirerek farkını ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Giddens bu düşüncesini etnometodolojik bilgidan almış ve bu doğrultuda bir analizde bulunmuştur. Toplum bireyin tasavvurda bulunacağı eylemsel durumlar içermektedir. Bu eylemsel durumlar insana özgü akılcı düşünmekle bağlantılıdır ve toplumsal olaylar bu durumdan bağımsız gerçekleşmemiştir. Birey, toplumdan bağımsız bir varoluşa sahip olmadığı gibi, gündelik hayatın akışında ve yapılaşma alanının içinde birey üstü bir kabiliyetle akılcı bir konumdadır (Giddens, 1999a, ss. 27-28).

Giddens, toplum teorisinde sıradan birey yerine *akılcı aktör* kavramını kullanmıştır. Buradaki aktör sosyal alanda yani gündelik alanda aktif ve akıl sahibi eylemde bulunan fail kavramıyla eş değerdir. Bu düşüncesiyle yapısalcı görüşten farklı bir bakış açısına sahip olduğunu ifade etmiştir. Bilgiyi içinde/öz benliğinde taşıyan aktör, en çok pratik bilincinin ürünleriyle gündelik hayat alanında bilgi üretmektedir. “Pratik bilinç, günlük toplum yaşamının kurulmasını, zaman uzam boyunca yeniden kurulmasını sağlayan kural ve incelikleri bilmekten oluşur” (Giddens, 1999a, s. 144). Yapı kavramını dışsal bir güç yerine kurallar ve kaynaklarla açıklayan Giddens, aktörün günlük hayatta pratik bilinciyle eylemde bulunduğunu ileri sürmektedir. “Gündelik konuşmada, iletilmek istenen niyet konuşan kişi tarafından doğrudan soruşturularak ve yeniden formüle edilerek gözden geçirilebilir” (Giddens, 2013, s. 248). Birey, söylemsel bilinçle edindiği bilgiyi kolaylıkla ifade ederken, pratik bilinci aktaramadığı bilgileri taşımaktadır. Ayrıca Giddens yapı ve eylemin birbirine zıt iki düzeneği temsil etme görüşünü reddederek, yapının kurallar ve kaynakları, eylemin pratik bilinciyle destekleyebileceğini ve birbirlerini ancak bu sayede tamamlayabileceklerini ifade etmiştir. “Giddens, eylem ve yapının bağımsız ve karşılıklı ilişkisiz birbirine karşıt kendilikler oldukları anlayışından kurtulup, onların birbirleriyle yakından iç içe geçtiklerini kabul etmemiz gerektiğini vurgular” (Layder, 2014, s. 208).

Yapı ve eylemi sosyal toplumun bütünleşmiş iki özelliği olarak görmüştür. Yapı, bu noktada hem aracı bir kuvvet, hem de zaman ve mekâna bağımlı olarak rutinleşerek yeniden üretildiği için eylemin sonucu olmuştur. Giddens, toplum teorisinin bireysel üstünlükler ya da toplumun bütünleştirici unsurlarından ziyade *sosyal pratikler* üzerine şekillendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Yapılanma teorisinde aktörü önceleyen bir tavır sergilediği düşünülse de Giddens, yapı ve aktörün ortak paydada buluşup birbirlerini tamamlamaları gerektiğini çokça ifade ederek asıl vurgunun sosyal pratikler olduğunun altını çizmiştir. Sosyal pratikleri gündelik hayatta zaman ve mekân düzleminde kurallar ve kaynaklar çerçevesinde aktör tarafından gerçekleştirilebilecektir. “Giddens, 'yapı' terimini, aktörlerin kendi etkinlikleri sırasında toplumu üretir ve yeniden-üretirken yararlandıkları kurallar ve kaynaklar olarak tanımlar”(Layder, 2014, s. 197). Giddens yapıyı üreten ve değiştirecek güce sahip olanın eylem olduğunu söylemiştir.

Yapıyı üreten eylemdir, aynı zamanda yapı tarafından sınırlandırılan yine eylemdir. O halde yapı eylemin hem aracı hem de sonucudur. Yapı dışsal bir güç değil kurallar ve kaynaklarla var olmuş eylemin gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Yapılanma teorisine göre bireyin eylemleri rasgele oluşumlar içermediği gibi, yapı kavramı da dışsal ve sınırlandırıcı bir güç değildir. Birey gündelik hayatta etkileşim ritüelleriyle kurallar ve kaynaklardan yararlanarak yapıyı üretip yeniden üretmiştir. Tüm bu süreç ise yapılanmayı oluşturmuştur. Bu bağlamda, fenomenoloji, etnometodoloji, dilbilim, Marksizm, zaman varyasyonu ve işlevselci anlayış gibi kavramlar yapılanma teorisini şekillendiren oluşumlardır. Bahsi geçen teoride yapı dışsal bir gerçeklik olmak dışında, etkileşim halindeki insan öznelerin üretimiyle sürekli olarak üretilmiş ve oluşumuna katkı sağlanmıştır. Buradaki insan özne bilgili ve us sahibidir. Toplumsal eylem, özgül amaçlarını gerçekleştirmeye uygun araçları seçen özneye bağlıdır ve insanın eylemini doğanın süreçlerinden ayıran da bu rasyonel boyuttur” (Swingewood, 1998, s. 175). İnsanın eylemsel varlığı ve yapıyla olan ilişkiselliğini toplum kuramı temelinde açıklanmaya gayret edilmiştir. Yapılanma kuramı, sosyolojik tahlillerin yapı, eylem, sistem, yapının ikiliği gibi kavramlar perspektifinde oluşturularak şekillendirilmesiyle ortaya konulmuştur. Giddens için yapı, hem bireyin eylemlerini oluşturan hem de bireyin eylemlerinden etkilenen kurallar ve kaynaklar sistemidir. Yapılanma teorisinde, yapı tarafından sınırlandırılarak aynı zamanda yapıyı üreten aktörler, gündelik hayattaki etkileşimlerinde ya da sosyal pratiklerinde yine yapının aracı ve sonucu olarak konumlanmıştır.

3.3. Giddens Teorisinde Yöntem: Pozitivizm- Hermeneutik Açılımları

Sosyolojiyi bilim yapma çabasına, onun gelişimine ve derinliğine farklı boyutlar kazandırarak, iki ayrı paydayı temsil eden pozitivist ve hermeneutik gelenektir. Pozitivizm özünde bilgiye ve bilmeye dayanmaktadır. Bu bilme hali ise ancak açıklayıcı bilgiyle mümkün olacaktır. Akıl ve mantık tarafından oluşmuş pozitif bilgi olan pozitivism, deney ve gözleme dayanarak, var olan her şeyin duyular aracılığıyla ortaya konulacağı esasına dayanmaktadır (Marshall, 1999, s. 131). Pozitivizmin bilim gayesine, karşı/zıt bir oluşum oluşturmak isteyen görüş ise, anlama, idrak etme, kavrama ve yorumlama sanatı olan hermeneutik gelenektir.

Doğa bilimlerinin genel yargı ve esaslarına dayanan pozitivism, yorumlayıcı yöntemlerin dışında insan davranış ve gerçekliğine karşı çeşitli genellemelerde bulunmaktadır (Layder, 2014, s. 356). Hermeneutik geleneğe göre, gündelik hayatın bilgisi bu yorumsama bilgisiyle anlamlandırılacaktır. Bu noktada pozitivist ve hermeneutik geleneklerin farklı iki görüşe sahip olmaları sosyolojinin ikili bir anlayışa hapsolmasına sebebiyet vermiştir. İki yaklaşım da insan davranışını anlamlandırmayı görev edinmiştir. Ancak hermeneutik yaklaşım, insana ait davranışın ayrı ayrı değerlendirilmesi ve anlamlandırılması gerektiğini ifade etse de pozitivist yaklaşım doğa bilimlerine dayalı genel görüşler beyan etmektedir (Giddens, 2003, s. 85). Bu ikilik, toplumsal alanda çatışmalara ve kargaşaya neden olmuş ve sosyolojinin asıl odağının tam anlamıyla hangi alan üzerine gerçekleştirilmesi gerektiğini zorlaştırarak, bu duruma etkili bir çözüm üretilmesine engel olmuştur. Bu noktada çokça düşünür yeni teoriler ortaya atmış ve bu kaotik ortama karşı yatıştırıcı bir sistem mekanizması kurmak istemiştir. Bunlardan biride Anthony Giddens ve uzlaşımçı perspektifle oluşturduğu yapılaşma teorisidir. İkilikleri aşma girişiminde olan Giddens, fail ve yapı ikiliğini bütünleştirmeye gayret etmektedir. “Yani, onlar birbirinden ayrılamaz: yapı, failliği içerir ve faillik, yapıyı kapsar” (Ritzer, 2013, s. 70).

Giddens uzlaşmacı, sentezci ve özgün teorisiyle sosyolojideki ikiliklerin aşılmasına yönelik çalışmalar yürütmüş ve bu ikiliğin yarattığı keşmekeş, karışıklık ve kriz halini aşmak adına modern toplumların analizi tekeline sosyal teorisini geliştirmiştir. Giddens, teorisine yönelik çalışmalarında, kendinden önceki geleneklerde var olmuş ve onaylanmış, pozitivism ve yapısal-işlevselcilik görüşlerini bu ikiliğe zemin hazırlamalarından ötürü eleştirmiştir. Her unsurun ait bir işlevin olduğu genel yargısıyla, toplumsal sistemlerin, yapılar ve kurumlara odaklanmasıyla yapısal işlevselcilik makro sosyolojiye dayandırılmıştır (Wallace, 2012, ss. 34-35). Giddens, yapısal-işlevselci görüşün, eylemi görmezden gelmeleri ve natüralist bir sistem zihniyetine sahip olmalarını eleştirmiş ancak bu görüşlerin yapıyı bütünleştirici ve kuşatıcı bir güç olarak görmelerini tamamen ret edici bir tavır sergilememiştir. Ayrıca Giddens, sentezci teorisinde eylem, birey, fail, öznellik, aktör kavramlarını hermeneutiğin esasları çerçevesinde anlamlandırmak istemiştir.

Ancak hermeneutik geleneğin güç, sistem ve yapı kavramını görmezden gelmesi üzerine, Giddens kendi sosyal teorisinde (güç, yapı, sistem, eylem) kavramlarını yeniden tanımlayarak özgün bir sentez geliştirmek istemiştir. Giddens'in temel gayelerinden biri de modern toplumlara karşı anlamacı bir perspektifin nasıl kurulması gerektiği üzerinedir. Yeni bir bakış açısıyla yapılandırma teorisini ortaya koymaya çalışan Giddens, buna destek olacak uzlaşmacı görüşünü temel unsur olarak kodlamıştır. Sosyal bilimciler, maddi dünyadaki değişimleri ve dönüşümleri anlamlandırmak adına doğa bilimcilerinin yöntemleriyle ilerleyerek, her şeyin bilinebilir olduğunu, gerçekliğin zaman-mekân bağlamında olmaksızın evrensel yasalarla ortaya konulabileceğini ve bilgiyi bilmenin esas yolunun bilimden geçtiğini araştırma konuları olarak belirlemişlerdir. “Bilimsel bilgi, bir yanıyla olgulara yönelik, yani *gözlem* ve *deneye* dayalı, öbür yanıyla *zihinsel* bir etkinliğin ürünü olan bir bilgi türüdür” (Özlem, 2013, s. 25). Evrensel bilgiye ve nesnel gerçekliğe akılla ve bilimsel bilgiyle ulaşılabilceği fikri sosyolojinin tekeline yerleştirilmiştir. Bilimsel bilgi, aynı zamanda aksi ispat edilene kadar gerçekliği savunulan evrensel bilgidir (Özlem, 2013, s. 255). Daha sonra sosyal bilimciler farklı bir form oluşturarak karşıt kavramları yan yana getirmiş ve metodolojik düzenlemelere giderek evrensele karşılık tikeli, topluma karşılık bireyi vb. koymuştur.

Sosyal bilimlerin bu açılımı, yöntem noktasında pozitivist bilgi ve hermeneutik anlayışa sahip olanlar arasında bir ikilik yaratarak krize sebep olmuştur. Sosyal bilimler, bütünleştirici bir anlayışla doğa bilimlerindeki pozitivist bilimsellik algısını, toplumsal fenomenlerin öznel yaklaşımıyla bir araya getirmiş ve incelemiştir (Fay, 2005, ss. 79-80). Bu ikilikler yöntem tartışmalarını beraberinde getirirken, ilk etapta oluşan ikiliği aşmak adına uzlaşmacı bir tavırla yaklaşan Weber olmuştur. Pozitivist ve hermeneutik gelenek iki ayrı payda oluşturarak, sosyal gerçekliğin oluşumunda farklı çıkarımlara neden olmuştur. Weber, bilimsel nesnelliğin formülasyonunun aynı zamanda sosyolojideki nesnellik anlayışıyla, mümkün olacağına dikkat çekmiştir (Çiğdem, 1997, s. 38). Dolayısıyla ayrıştırıcı değil, birleştirici bir yöntem analizi bu nesnelliğe imkân sağlayacaktır. “Weber'in metodolojisinin toplum bilimlerinde nesnelliği savunuyor olması olgusu, bir bütün olarak bilim konusundaki görüşüyle bağlantılandırılabilir” (Schroeder, 1996, s. 195).

Deney ve gözleme dayalı yöntemi araştırmanın doğal akışında gören Weber, öte yandan bireyi ve onun eylemlerini anlamlı bularak sosyolojinin konusu olması gerektiğini öne sürmüştür. Weber, bu bağlamda toplumsal faaliyetlerin kavrama ve yorumlama tabanlarında bireyin eylemleriyle tasvir edileceği görüşündedir. “Weber eylemi, sosyal sistem ve sosyal gelişmeyle ilişkilendirmiş, böylece sosyolojik teoride hâkim olan yapı anlayışının karşısında eylemci sosyolojinin doğmasına neden olmuştur” (Esgin, 2008, s. 81). Weber, teorisini oluşturma sürecinde tartışarak özümsemek istediği yöntem olan hermeneutiği, insan faaliyetlerini ortaya koymak ve anlamlandırmak adına önemli görmüştür (Esgin, 2008, s. 84). Weber, açıklayıcı ve nedensellik kurallarına bağlı olarak nesnelliği bir tarafına alarak, toplumsal ve kültürü, yorumlama ve anlamlandırma gerçekliğini de öbür tarafına alarak bu iki görüşü birleştirme gayesi içindedir. “Günümüzün toplum bilimi, Weber’in kültürel öneme ve kültürün toplumsal hayat içerisindeki dinamiklerine duyduğu ilgiyi paylaşmaktan ziyade kültürün nasıl işlediği sorusuna bağlı kalmayı sürdürmesi ölçüsünde, bu perspektifin ötesinde gelişecek, ama aynı zamanda bu perspektiften yararlanmayı sürdürecektir” (Schroeder, 1996, s. 232). Ancak Weber’in uzlaşımçı tavrı yöntem tartışmalarını sona erdirmediğinden daha sonraki çağdaş düşünürler de benzer üslupla bu ikiliklerin aşılması gerekliliğini ortaya atmıştır.

Yapı ve faillik arasındaki, ikilik algısı sosyal teoride, toplumsal hayatı anlamlandırmada güçlük yaratmaktadır. Bu açıdan, bahsi geçen kavramlar arasında ayırım yapmadan, birbirleriyle olan bağlantılı durumları ve toplumsal gerçekliğe olan karşılıklı etkileri dikkate alınmalıdır (Layder, 2014, s. 309). Düşünürlerin bahsi geçen ikiliği aşma amaçları ise, sosyal teorinin hangi bilimsel yöntemle analiz edilmesi gerektiği, gerekçesine dayandırılmıştır. Bu analizin doğa bilimleriyle deney ve gözleme dayalı/pozitivist bir görüşle mi yoksa yorumlamaya dayanan ve anlamacı bir analizle mi vb. ortaya konulacağı açılımları sosyolojide karışıklıklara sebep olmuştur. Toplumsal hayatla ilgili genel yorumlamalar yapılacak olsa da tamamen doğa bilimlerini incelemek eksik bir yargıya neden olacaktır. Çünkü insan davranışlarını tekdüze bir noktada toplamak olanaksızdır (Layder, 204, s. 185). Sosyal araştırmacılarının ikilikleri aşma gayretine destek olan çağdaş düşünürlerinden ikisi A.Giddens ve P.Bourdieu’dur.

İki düşünür de benzer ikilikleri aşma amacıyla yapı-fail, birey-devlet vs. aşmak ve kendilerinden önce gelen geleneklerin eksik ve ihmal ettiği yönleri yeniden revize ederek, güçlü yönlerini ön plana alarak bahsi geçen kavramları dönüştürmeyi hedeflemişlerdir. Burada bir görüşü diğer görüşe üstün kılma yerine ikilikleri ortak paydada buluşturma amacı vardır. Sosyal bilimler ve ona katkı sağlayacak yöntem tartışmalarına yeni bir soluk getiren diğer bir düşünür ise, Pierre Bourdieu'dur. Bourdieu, gündelik hayata dair, birey davranışlarını ve gündelik yaşam pratiklerini çalışma konuları içerisine alarak, yapı-eylem ikiliğinin aşılması gerektiği görüşünde bulunmuştur (Esgin, 2008, ss. 136-137). Bourdieu'ya göre, sosyal bilimler karşıtlıklar içermekte bu karşıtlıkları ise ikilikleri meydana getirmektedir. Bunlar; makro-mikro, pozitivist-yorumcu vs. arasında gerçekleşen zıtlıklardan oluşmaktadır. Diğer taraftan hâkim sosyolojinin getirileri ve sosyal teori üzerinde oluşan tahakküm gücünün nesiller boyu devam ederek kendi içerisinde tekrar tekrar üretilmesi Bourdieu için, tüm bunlara cevap aramayı amaç edindirmiştir. Sosyal teorideki yapı-eylem ikiliği sosyolojinin anlamlandırılmasında bir güç oluşturmıştır. Öncelikle bu gücün aşılması gerekmektedir (Esgin, 2008, s. 137). Yapı, eylem ve kültür kavramlarını tekeline alan Bourdieu, karşıtlıklar nezdinde toplumsal tahakkümün devam eden varlığını ve yeniden üretimine olanak sağlanan gerçekliğine yanıt aramayı hedef edinmiştir.

Epistemolojik bir kopuştan söz eden Bourdieu, nesnel bilginin varlığını ve sınırlılığını, öznel bilginin sınırlılığına karşı durmayı, gündelik pratiklerin yapı-fail ilişkiselliği ve bu ilişkiselliğin yarattığı karışıklık üzerinden değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir. Toplumsal hayat içerisinde, karmaşık bir toplum düzeni oluşumuna karşılık, aynı kompleks görüşle karşılık verecek, bu manada yaklaşım gösteren bir gerçeklik kazanmak gerekmektedir (Çeğin, 2020, s. 406). Toplumsal gerçeklikte yeni bir sosyal teori oluştururken uzlaşımçı bir tutum sergileyen Bourdieu, tıpkı Giddens gibi kendilerinden sonraki sosyal düşünürlere örnek teşkil etmiştir. Sonuç itibarıyla toplumsalı inceleme nesnesi saymış her düşünürün eleştirel ve düşünümseelliği temel alan görüşüyle, toplumu, kültürü, dünü, bugünü ve yarını yorumlamak aynı zamanda açıklayarak analiz etmesi gerekmektedir. Toplum kendi içerisinde siyasi, iktisadi, ekonomik, kültürel vs. sentezler içerirken aynı zamanda insan davranışlarının etkileşim ve davranışsal boyutunu da özünde barındırmaktadır.

Bu bağlamda çok yönlü oluşumları tek bir açılıma indirgemek doğru olmayacaktır. Doğa bilimleri bu noktada eksik kalmakta, sosyal bilimler ise, tek bir doğruya odaklanmak yerine kapsamlı bir analiz gücüne sahip olmuştur. Giddens bu bağlamda yapılaşma teorisini oluştururken anlamacı ve yorumlamacı görüşleri eleştirerek sosyal teorinin çatışmacı ruh halinden çıkması ve gerilimli havasından kurtulmasını amaç edinmiştir. Giddens, sosyal bilimlerin karmaşık ve çetrefilli haline karşılık uzlaşımçı bir perspektif önererek, bu karışıklığı yeni bir teoriyle düzene sokmak hedefiyle, modern toplumu da araştırma payesi saymış ve yapılaşma teorisini ortaya koymuştur. Giddens için, buradaki temel mevzu, toplumsal ilişkilerin analizinde, var olan pratiklerin yeniden üretiminin, uzlaşımçı bir anlayışla gerçekleşeceği ve bunun yapılaşma teorisiyle mümkün olacağıdır (Giddens, 1999a, s. 59). Dahası toplum ve bireyi ayrı paydaya alan sosyal araştırmacılar, yapıyı, faille teorik bir yaklaşımla ayrı ayrı değerlendirmişlerdir. Yapılaşma teorisini oluştururken bir ikicilik yerine, ikilikten bahsetmektedir. Bu ikilik yapı ve fail kavramlarının bütünleşmesi ve uzlaşması güdüsündedir (Giddens, 1999a, s. 23).

Dahası, Giddens, sosyal bilimlerin toplumu ilgilendiren tüm olgu ve olayları tekdüze bir yöntemle belirlemek ya da yorumlayıcı bir analizle açıklamanın da eksik bir yönelim olduğunu savunmuştur. Bu yüzden Giddens için, ortak bir anlayışa ihtiyaç vardır. Toplumsal eylemlerin yapının oluşumuna katkı sağladığı gibi, yapı da eylemin varlığını mümkün kılmıştır (Giddens, 2012b, s. 145). Ortak duyusal bilgilerin, sosyal bilimlerle ortak bir paydada buluştuğunda ortaya çifte hermeneutiğin mantıksal-anlamsal ve *ampirizme* dayalı iki kolunun ortaya çıkacaktır. Burada klasik hermeneutiğin formüle edilmiş başka bir şeklinden söz etmektedir. Çifte hermeneutik, failin günlük dili ve sosyal bilimcinin teknik bilgileri arasında gerçekleşen mantıki bağı içermektedir. Yapı ve failin ortak paydada buluşarak, biri diğerinden üstün olmak yerine ikisinin de etkin olmasını içeren yeni bir formül oluşturan Giddens, bu oluşumun yönteminin ise, çifte hermeneutik olduğunu ileri sürmüştür. Giddens için, toplumsal olgular, sağduyu bilgisi olan ortak duyusal bilgidir yani yorumlama bilgisinden ve bilimsel bilgilerden beslenmektedir. Bu bilgiler ışığında topluma ve toplumsal olgulara doğadaki herhangi bir nesneye bakmak gibi aynı bakış açısıyla bakılmamalıdır.

İnsanların toplumsal eylemleri toplum içerisinde üretilip, yeniden üretildiği takdirde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Dolayısıyla bu faaliyetleri doğa olaylarındaki nesnelerle aynı görmek doğru değildir. Giddens bu noktada çifte hermeneutiğin bilgisine başvurmuştur. Bu çifte etkileşime göre, insanlar toplumu kurmuş ve toplumdan benzer oranda etkilenmiştir. Hermeneutik, yorum bilimi, manasını taşıyarak bahsedilen şeyin hem içeriğine hem de biçimine yönelik bir ilişkisellik taşımaktadır (Marshall, 1999, s. 831). Çifte hermeneutikte, Giddens doğa bilimleri ve sosyal bilimler arasındaki farkı değerlendirerek, çift yönlü bir ilişkisellikten bahsetmiştir. Anlama ve yorumlama bilgisi olan tekli hermeneutiğin yanı sıra çifte hermeneutik, toplum ve insanlar arasındaki çift yönlü bir ilişkiselliğe dayanmaktadır (Giddens, 2003, s. 4). Giddens, sosyal bilimcinin akılcı ve bilinçli olan insan öznelerin toplumsal hayatta üretim ve yeniden üretim rolleriyle, etkileşim ritüelleri bağlamında incelemeleri gerektiğini savunarak, bunun hermeneutik çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. “İnsan davranışının ve kurumlarının nasıl kavramsallaştırılması gerektiği ile ilgili toplum kuramının sorunları bir bütün olarak sosyal bilimlerin ortak ilgi alanıdır” (Giddens, 2012a, s. 18). Maksudlu bir dünya gerçekliği insan öznelerin üretim ve yeniden üretimiyle gerçekleşecektir. Bu bakımdan, sosyal bilimci gözlemci kimliğini elinde bulundurmalı ve failin günlük hayatına anlam katan kavramları anlamaya gayret etmelidir. Ancak bu sayede sosyal teoriye dair terminolojik bilgiler toplumun anlaşılabilirliğine olanak sağlayabilecektir.

Giddens bu noktada sosyal bilimcilere her şeyin çifte hermeneutik ile başlayabileceğini bir kez daha hatırlatarak bahsi geçen sosyolojik çabanın ancak çifte hermeneutiğin kabul edilmesiyle ortaya konulacağını savunmuştur. Sosyal bilimlerin bilgisinden faydalanan insan, neyi nasıl yapması gerektiğini çeşitli kategorilerle ortaya koymaktadır. İnsan burada toplumu inceleyen, seçimler yapabilen ve kendini gerçekleştiren bir bireydir. Bu noktada devreye giren refleksivite çifte hermeneutiğin çift olma kısmında döngüsel bir hareketlilik yer almaktadır (Giddens, 2003, s. 13). Giddens, sıradan failin ve sosyal bilimcinin karşılıklı etkileşimi nihayetinde ortaya çıkacak bilgiye, çifte hermeneutik yöntemiyle ulaşılabilirliğini ifade etmiştir. Ona göre, sosyal bilimlerin yöntemi çifte hermeneutik olmalıdır. “Çifte hermeneutik düşüncesi kısmen mantıksal kısmen empiriktir”(Giddens, 2003, s. 18).

Çifte hermeneutik değişen ve dönüşen dünyayı anlamlandırmada failin refleksifliği süzgecinden geçirmek adına oldukça önemli bir yöntemdir. Giddens, çifte hermeneutiği ortaya koyarken fail kavramını formüle etmiş ve onu yaptığı davranışların farkında olan, bilinçli, us sahibi vb. sıfatlarla şekillendirmiştir. Empirik olarak refleksivitenin konusu olan çifte hermeneutik, failin ya da diğer bir değişle aktörün gündelik eylemde bulunma haliyle de mantıksal bir yönelimin birleşimine dayanmaktadır (Giddens, 2003, ss. 18-19). Yapılaşma teorisinde önemle belirtilen yaptıklarının farkında olan bilinç sahibi fail, bir sonraki süreçte yapacaklarını *refleksivite* süzgecinden geçirmektedir. Refleksivite neden-sonuç ilişkisi bağlamında, bilginin tekrar ve tekrar kendi üzerine düşünülerek aynı zamanda kendi davranışlarının bilincinde olarak öze karşı iç güdüsel bir yolculuk manasına gelmektedir. Bilginin döngüsel bir edayla neden ve sonuç ilişkisi bağlamında eyleme geri dönmesi refleksivite yaklaşımını oluşturmaktadır (Giddens, 2003, ss. 9-10). Giddens, eyleyen yani fail olmayı insan olmanın gerekliliği olarak görmüş ve eyleyenin mantıksal yönelimlere sahip, belirli bir amaç uğrunda hareket etmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Giddens’a göre, sosyal bilimcinin, çifte hermeneutiği yöntem olarak ele alması gerektiğinin ve eylemlerinin sonucunun ve gerekçelerinin bilincinde olan failerin, refleksivite açılımıyla bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir. Bu bağlamda refleksivite ve fail kavramlarının çifte hermeneutik ile temellendirilmesi, toplumu değiştirerek, dönüştüren ve anlamlandırarak yeniden revize edebilen anlamsal yetkinliğe ulaşabilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

3.4. Giddens’in Modernite Anlayışı ve Gündelik Hayat Sosyolojisi

Çağdaş sosyoloji teorisyenlerinin önemli kuramcılarından biri olan Giddens, eserleri ve teorisiyle özgün bir sosyoloji anlayışı oluşturmak istemiştir. Sosyolojik teorileri çalışma nesnesi sayarak toplumsal çözümlemeler yapmayı hedef edinen Giddens, sosyal teoriyi yeniden oluşturmak/revize etmek adına çeşitli çalışmalar yapmıştır. “Sosyal teori, toplumu anlama noktasında ortaya atılan teorilerden hareketle toplumsal gerçekliğe ulaşma çabası içindedir” (Yücedağ, 2011, s. 1476). Yapılaşma teorisiyle, sosyolojideki eksik noktalara eleştirel ve yapıcı üslubuyla yaklaşan Giddens, yapı-birey ilişkisini yeniden analiz etmiştir.

Aynı zamanda modern toplumları odak noktasına alarak, moderniteyi ve modern toplumların bütünsel varlığını, sosyolojik tahlille açıklamaya gayret ederek, modern bir dünya çözümlemesi yaratmıştır. 21.yüzyılda modernite, önemli bir sosyolojik sorunsal olarak, yeniden gün yüzüne çıkmıştır. “ Modernitenin doğuşu, aklın düzeninin insan türü için asli olduğu ilkesinin beyan edildiği Aydınlanma’ya götürülebilir” (Çiğdem, 1997, ss. 65-66). Modernlik 17.yüzyılda Avrupa da vuku bulmuş daha sonra tüm dünyaya yayılarak kuşatıcı bir kuvvet üretmiştir. Modernite, evrensel boyutta kuşatıcı özelliğiyle geleneksel ve eski olanı aşındırmış ve geçersiz kılmıştır. Bu özelliğiyle modernite, gündelik hayat içinde, önemli oranda değişim ve köklü dönüşümlere neden olmuştur. “Modernite gündelik toplumsal hayatın doğasını kökten değiştirir ve yaşantılarımızın en kişisel yanlarını bile etkiler” (Giddens, 2010a, s. 11). Modernite küreselleştirici etkisiyle zaman ve mekâna ilişkisinde toplumsal hayatın içerimlerini tekrar üreten kuşatıcı bir özelliğe sahiptir. Modernite genel olarak sanayileşmiş bir dünya düzeni manasını taşımaktadır (Giddens, 2010a, s. 29). Modernlik, ilerleme ve gelişme gibi kavramları içerisinde barındırmakta ve bütünlüğe dem vurarak evrenselliğe dikkat çekmektedir. “Bugün modernliği tartışmak, onun sapmalarını ve patolojilerini teşhis etmek, varoluşu; modernler olarak kendi kimliğimize katkıda bulunmayı sürdürdükçe de geleceği öngörmeye çalışmak demektir” (Çiğdem, 1997, ss. 73-74).

Geleneksel olandan kopuş, birey ve toplumsal ideolojiler için değişimi ve dönüşümü ifade etmektedir. Modernitenin meydana getirdiği yaşam stilleri, geleneksel olan sosyal yaşam tarzına karşı bir mesafe oluşturmuştur (Giddens, 1996, s. 4). Bu bağlamda, genel itibarıyla modernliğin, aydınlanma dönemiyle hız kazandığı ve akılcı ilerleme gayesiyle, nesnel bir bütünlüğe hitap ederek zamanla tüm dünyaya yayıldığı düşünülmektedir. Aydınlanma dönemi, insanın tüm tabularından sıyrılarak geleneksel bilgi ve birikimini bir tarafa bırakarak akıl bilgisini esas alması gerektiğini öne sürmüştür. Aydınlanma felsefecileri, geleneksel otoriteye karşı bir duruş sergileyerek, aklın üstünlüğünü öne sürmeye çalışmışlardır. Buradaki rasyonel olmayan geleneksel değerler, aynı zamanda insan doğasının anlaşılabilirliğinin önüne geçmektedir. Aydınlanma felsefecileri bu noktada rasyonel olmayan düzene, pratik ve değişim odaklı düzenlemeler getirmeyi hedeflemiştir (Ritzer, 2013, s. 10).

Aydınlanma, eski, değişimden uzak, önyargı ve ideolojileri barındırmayan, dini inanç ve sentezlerin dışında salt akıl ürünü bir mekanizma oluşturarak düşünümsel bilgiyi tekeline alan özgürleşmeyi temel gaye sayan bir çağ olarak ifade edilmektedir. Bu noktada aydınlanma, sorgulayıcı bir benlik üretirken, geleneksel olanı saf dışı bırakmak istemiştir. “Fransız Devrimi'yle birlikte başlayan demokratik devrimler, modernitenin siyasal formlarını biçimlendirmiş; modernitenin iktisadi örgütlenmesiye endüstriyel devrim tarafından gerçekleştirilmiştir” (Çiğdem, 1997, s. 69). Aydınlanma dönemiyle başlayan modernizm, beraberinde Fransız ihtilâli ve sanayi devrimiyle ana akım düşünce sistemini değişmiş ve yeniden revize edilmiştir. “1789’daki Fransız Devriminin çıkırını açtığı ve ondokuzuncu yüzyıl boyunca devam eden uzun siyasal devrimler dizisi, sosyolojik kuramlaştırmanın ortaya çıkışında en doğrudan etmendi” (Ritzer, 2013, s. 5).

İlk etapta kişinin benliğinde bir uyanışa sebep olarak, aklın bütün tapularının dışında, özgürleşmiş bir gerçeklikle, düşünümsel öneme vurgu yaparak algı yaratan modernizm, daha sonra teknolojik gelişmelerle ilerlemiş, sosyal hayata yayılarak evrensel boyut kazanmış hatta ekonomik ve siyasi alanda çeşitli yeniliklere sebep olarak adından söz ettirmeyi başarmıştır. “Endüstri Devrimi, kapitalizm ve bunlara karşı tepki, hepsi de Batı toplumunda çok büyük bir kargaşaya, sosyologları geniş ölçüde etkileyen bir kargaşaya neden oldu” (Ritzer, 2013, s. 7). Modernlik aynı zamanda ekonomik tabanını kapitalizmle oluşturmuş pazar anlayışı ve ulus-devlet bağlamında siyasi oluşumların küresel ölçekli dinamik bir yapısı olarak, endüstriyel ve siyasi bir unsur olmanın yanı sıra kültürel anlamda da etkisini hissettirmiştir. Giddens modernlik çözümlemesinde, gündelik alanda, hali hazırda modern bir dünyanın vuku bulduğundan söz ederek yapılaşma teorisiyle, modernliğin anlamlandırılması gerektiğinin altını çizmiştir. Tekrar eden toplumsal faaliyetleri sosyolojisinin merkezine alan Giddens, birey ve toplumun tek başına hareketleri dışında, sürekli üretilen ilişkiselliği üzerinde durmuştur. Giddens için, tüm bu oluşumları modern dünyayı yeniden anlamlandırmak, adına değerli bulmuştur. Ona göre, modern dünyadaki değişimler sosyolojinin gelişimi ve ilerleyişiyle aynı bağlantıda ele alınmalıdır. Giddens modernliği anlamının, ancak onun özünü anlamakla mümkün olabileceği görüşündedir.

Toplumdaki modernlik algısının belirli sebeplerden kaynaklı olarak, yeterince anlaşılmadığını ifade etmiştir. “Modernlik kavramı, farklı sosyal süreçleri birleştirdiği için oldukça muğlaktır ve analitik olmaktan ziyade büyük ölçüde betimleyicidir” (Giddens ve Sutton, 2020, s. 31). Bu bağlamda modernliğin doğası toplumsal tahlille gereken cevapları verecek asıl kaynaktır. Giddens, yeni bir kavram olan postmodernizm dışında öncelikle modernizmin doğasını önemsemiştir. Giddens için, postmodernite gündelik hayata dair çözümlemeleri ortaya koymada yeterli değildir. Bu bakımdan modernizmin yeniden çözümlenmesi ve bireyin düşünme kapasitesine olan vurgusu oldukça önem teşkil etmektedir (Kenneth ve Tucker, 1998, s. 143). Modernlik, inançlar ve ayinlerden, gelenek ve göreneklerden, sabit ve durağan vb. olan her şeye yeniden bir düzenleme getirmiştir. Bu düzenleme aynı zamanda sosyal bir düzenleme olarak eski/geleneksel olan her şeye karşı yerinden etme eylemi manası taşımaktadır. “Modernliğin sonucunda ortaya çıkan yaşam tarzları bizi bütün geleneksel toplumsal düzen türlerinden eşi görülmedik bir biçimde söküp çıkarmıştır”(Giddens, 1994, s. 12). Modernlik değişim kavramıyla ilintili olarak yeniliklere olanak tanımaktadır. Var olan değişim ve değişimin hızı, değişimin tekabül ettiği ortam/alan ve modernliğin esas doğası Giddens için, modernlik çözümlemesi içerisinde değerlendirmelidir.

Modernizmle birlikte demokratikleşen kişisel hayat, çeşitli dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Kişisel alan ve mahremiyet alanı bu değişim ve dönüşümünden biridir. Özgürlükçü yaşam tarzı, bireylerde duygu değişimleri, cinsellik algısı ve benlik açılımında farklılıklar yaratmıştır (Giddens, 2010b, ss. 8-9). Değişen yaşam koşulları geleneksel olana karşı gerçekleşmiş bir dönüşümdür. Modernliğin getirilerinden biri olan geleneksel olandan kopuş, ilk etapta yaşam koşullarını ve tarzlarını değiştirmiştir. Daha sonra değişen düşünce anlayışları özerk ve özgür yaşam alanlarına karşı bir gerçeklik yaratmıştır. Kişiye ait olan başta benlik algısı ve bireysel özgürlük alanları mahremiyet alanlarını da dönüştürmüştür. Kişilik, benlik, cinsellik, özgür yaşam gibi kavramları yeniden revize etmiştir. Modernlik, toplumsal ve fiziksel oluşumların, ussal bir yaklaşımla anlaşılabilceği görüşündedir. Aynı zamanda birçok alanı içerisinde barındırmış modernlik, gündelik bir gerçekliğin dönüştürücü bir gücü olmuştur. Doğal dünyayı toplumsallaştıran modernlik anlayışı, insan faaliyetlerinin değiştirilip, düzenlenerek revize edilmesine dayanmaktadır (Giddens, 2010b, ss. 36-37).

Değişimin hızı teknolojik gelişmelerle bağlantılı olarak küresel bir boyut kazanarak aynı şekilde değişimin alanını da belirleyebilmektedir. Değişim, toplumsal hayatın hızlı bir şekilde kabul görmeyen olgularından biri olsa da modernizmle beraber bu algı değişmiş ve değişim birçok alana yerleşmiştir (Giddens, 2010a, s. 45). Giddens modernlik değerlendirmesinde, modernliğin ekonomik varyasyonundan söz ederek, sermaye, pazar arayışı, üretim araçlarına sahip olanlar ve olmayanlar, sınıfsal sistemler, metalaşma ve buna bağlı olarak süregelen toplum düzeninde, kapitalizmin varlığına dikkat çekmiştir. “Kapitalist bir ortamda sanayi işçileri üretim araçlarının sahibi değillerdir ve bunlar üzerinde resmî bir kontrolleri yoktur” (Giddens, 2012a, s. 82). Öte yandan endüstriyalizmle de gelen makinalaşmanın topluma etkileri değişim olgusuna yenilikler eklemiştir. “Toplumsal olarak yararlı amaçlar, insanlığın özgürleşmesi, proletaryanın kurtuluşu ve benzeri şeylerdi, "rasyonel" kavramı ise teknolojik etkinlik ve makinalı üretim aracılığıyla tanımlanıyordu” (Harvey, 1997, s. 46). Bu perspektifle, modernliğin çerçevesinin belirleyenleri olarak ortak bir payda da olmak yerine ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken kavramlar, kapitalizm ve endüstriyalizmdir.

Kapitalizm, endüstriyalizm yani sanayicilikten önce var olmuş, üretim araçlarının, kâr gütmeye amacıyla alınıp satılması maksadına dayanmaktadır. Endüstriyalizm ise, üretim yöntemlerinde değişim ve yeniliği ifade etmektedir (Marshall, 1999, s. 195). Bu açıdan, Giddens’in modernlik açılımında diğer önemli bir husus ise ulus-devlet değerlendirmesidir. “Modernite en belirginini ulus-devlet olan belirli toplumsal formlar üretmiştir” (Giddens, 2010a, s. 29). Ona göre, modernlik, ulus devletleri üretmektedir. Modern toplumları incelemek ise aynı zamanda ulus devletleri incelemektir. Bu bakımdan modern toplum sistemleri aynı zamanda ulus- devlet mekanizması içerisinde yer almaktadır (Giddens, 2008, ss. 8-9). Ulus devlet, bir bütün olarak toplumun askeri, siyasi, ekonomik, sağlık, eğitim vb. tekellerini barındırarak toplum içinde denetim, gözetim ve yaptırım yetisine sahiptir. “20. yüzyılda ulus-devlet sistemi, sadece geniş okyanus alanlarının ve ıssız kutup bölgelerinin ulusal egemenlik iddialarına maruz kalmadığı, küresel bir sistemdir” (Giddens, 2008, s. 113).

Giddens’a göre, ulus devlet geleneksel devletten farklı olarak sınırları/hudutları belirlenmiş, güvenlik araçlarına sahip, güç ilişkilerini düzenleyebilen, şiddet araçlarının kontrolünü sağlayabilen, kendi düzenli ordusunu kurarak gücünü elinde bulundurabilen geleneksel devletten bir kopuş olarak analiz edilmelidir. “Ulus-devletler, geleneksel devletleri birbirinden ayıran belirsiz sınır bölgeleri yerine birbirlerinden açıkça ayrılmış sınırları olan politik topluluklardır” (Giddens, 2012b, s. 75). Öte yandan, modern öncesi toplumlar Giddens’a göre, askeri gücü bulundururken bu gücü tekellerinde kontrol edebilme yetisine sahip değillerdi. Geleneksel devletler, askeri ve endüstriyel gücün birleşimiyle yoğunlaşmış bir yapı dışında, kendi içerisinde askeri birliği oluşturma gayretinde olmuştur. Burada şiddet araçlarının kontrolü üzerine bir yapılanma yerine yerel birliklere ait düzenlemeler yer almaktadır (Giddens, 2008, ss. 82-83). Şiddet araçlarının denetimi, modern devlet anlayışıyla gün yüzüne çıkmış, küreselleşme ve teknolojik ilerlemeler neticesinde çeşitli boyutlara evrilmiştir. Bu noktada hem küreselleşme iç içe geçmiş birçok unsuru içerisinde barındırmakta hem de teknolojik gelişmelerde artış yaşanmaktadır (Giddens, 2000c, ss. 24-25). Bu bağlamda oluşum gösteren, ulus devlet anlayışı, politik, siyasi ve ekonomik unsurları içerirken, milliyetçi duyguları da ön plana almaktadır.

Giddens için, askeri güç üzerinde denetimi sağlayabilecek bir mekanizma olan ulus devlet, geleneksel devletlerin yerine geçerek, eğitim, sağlık ve ekonomi gibi alanlarda kontrol ve gözetim hakkını elinde bulundurmıştır (Giddens, 2008, ss. 75-76). Ulus devletler, geleneksel devletlere göre, daha yoğun ve kapsamlı bir alanı oluştururken aynı zamanda toplumsal yapıda da değişiklikler meydana getirmiştir. Bu bilgiler eşliğinde, her ne kadar geleneksel yönetim anlayışının, ulus devlet benzeri bir mekanizmayla yürütüldüğü ifade edilse de modern devletlerde, küreselleşme etkisiyle birlikte, ulus devlet anlayışında değişim, gelişim ve dönüşümlerin yaşandığından söz etmek mümkündür (Giddens, 2008, ss. 254-255). Öte yandan Giddens, yapılaşma teorisine yaslanarak oluşturduğu modernlik anlamlandırmasında, modern öncesi dönemin zaman-uzam boyutunda, modernlikle birlikte bazı dönüşümlerin yaşandığını ifade etmiştir. Giddens modernlik tasvirinde zaman-uzam ilişkiselliğinden bahsederek, modern öncesi dönemlerde daha anlamlı analizleri oluşturan bu ikilinin, modernizm ile birlikte sıradanlaşarak içinin boşaltıldığını, toplumların zaman-uzam bağının modern öncesi dönemlere dayandığı görüşündedir.

Bir nesnenin boşlukta kapladığı alan manasına gelen uzam kavramı, aynı zamanda mekân tasviri yerine kullanılmaktadır. Giddens, zaman-uzam olarak bahsettiği şeyi nitelendirirken, modern öncesi zamanda saat kavramının olmaması ve insanların zamanı denetleme yetisine sahip olmamasını ifade etmiştir. Modern zamanla birlikte, zaman, saatin etkisi altında kalarak, uzam boyutu çerçevesinde koordine edilmiştir (Giddens, 2012b, s. 186). Modernizmin gelişmesiyle vuku bulan saatin icadı ve takvimin varlığı insanların denetçi sıfatlarının gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Modern yaşam ve gelişmişlikle beraber zamanı evrenselleştiren ve bir hesaba tabii tutan saatin icadı, aynı zamanda zaman ve uzamı ayıran en etkili bir başlangıçtır (Esgin, 2008, s. 429). Zamanını organize eden, işlerini zamanı kullanarak programlayan insanlar, modern öncesi zaman-uzamın standart bağlamı dışına çıkmıştır. Bu noktada evrensel saat varlığı ise, dünyayı küçülterek, uzamın farklı tezahürlerine katkı sağlamıştır. Toplumsal hayattaki sosyal etkileşimler ve bu etkileşimlerin geniş kapsam alanı, hem zaman ve uzama yayılmış hem de zaman ve uzamı birleştirerek dünyayı küçültmüştür (Esgin, 2008, s. 430). Bu bilgiler ışığında, dinamik olan modernizm, zaman ve uzamın ayrışmasıyla gelişmiş ve geleneksel toplumlardan farklı sentezlerin oluşmasına olanak sağlamıştır.

Öte yandan Giddens, modernlik anlamlandırmasında zaman ve uzamın önemine dikkat çekerek, modernliğin başka bir boyutunu şekillendiren *yerinden çıkarma* kavramından söz etmiştir. Giddens'in tasvirine göre, yerinden çıkarma toplumu zaman ve uzam boyutundan bağımsız olarak değerlendirmeye imkân tanımıştır. Yerinden çıkarma kavramı, bir mekanizma olarak, modernliğin geleneksel olandan kopuşuna ve farklılaşan yönlerine bütünsel bir anlayışla yaklaşmıştır (Esgin, 2008, s. 431). Yerinden çıkarma *sembolik işaretler* ve *uzmanlık sistemleri* olarak ayıran Giddens, sembolik işaretleri maddi bir değer olan para olarak nitelendirerek, paranın hem güven sağlayıcı hem de ihtiyaç dâhilinde yararlanabilecek bir araç olması nedeniyle bir sembol olarak görmüştür. "Modern çağ öncesinin daha büyük sosyal sistemlerinin tümünde farklı parayla alışveriş biçimleri gelişmiş olsa da, para ekonomisi modernitenin oluşumu ve gelişimiyle çok daha kompleks ve soyut hale gelmiştir" (Giddens, 2010a, s. 33). Bu noktada yerinden çıkarılmanın bir simgesel ifadesi olarak para, kendi başına harekesizdir.

Ancak kullanılmaya başladığı an itibari ile kuşatıcı bir etkiyle evrensel boyutlara ulaşmaktadır. Para olgusu, her ne kadar modern öncesi dönemlerde de var olan bir olguyken, modernizm ile birlikte anlamsal değeri artarak gelişimini ilerletmiştir. Ekonomik sistemin aracı kuvveti olan para, aynı zamanda uluslararası boyutta uzakları birleştiren bir öge olmuştur. Burada insanlar, zaman ve mekânna bağlı kalmaksızın uzakta olsalar dahi birbirleriyle alışveriş yapabilmektedirler. Para ekonomiyi ve modernliğin gelişimiyle ortaya çıkan kurumlarla iç içedir. Modern hayatta para, hem tüm nesnelere değer katacak hem de insan ilişkilerini değiştirecek ve dönüştürecek bir ölçüt aracı olmuştur (Başdaner, 2020, s. 94). Zaman ve mekân uzaklaşması paranın sayesinde gerçekleşmiştir. Modern öncesi dönemlerde olduğu gibi kâğıt ve metal olmak dışında tek kredi kartında toplanabilmektedir. O halde para artık dolaşan bir nesne olmak dışında çok daha fazlasıdır. Modern ekonomi paranın varlığını her geçen gün daha çok görünür kılmıştır. Para *simgesel bir çıkarılma* olarak taşınabilir bir nesne dışında bilgisayar ekranlarında ve kredi kartlarında ezici bir kuvvettir. Sembolik ya da başka bir ifadeyle simgesel işaretler, insanlar arasında alışverişini sağlayan bir araç konumundadır. Para bu araçlardan biri hatta en önemlisidir (Esgin, 2008, s. 432).

Giddens, paranın simgesel bir unsur olarak yerine çıkarma mekanizmasından daha sonra *uzmanlık sistemleri* kavramından bahsetmiştir. “Uzmanlık sistemleri zaman ve mekânı, onları kullanan uzmanlar ve müşterilerden bağımsız geçerliliğe sahip teknik bilgi biçimlerini konumlandırarak, paranteze alır”(Giddens, 2010a, s. 33). Modernliğin getirileri olarak çeşitli kurumlar ve bu kurumların sistemlerine karşı uzman desteği olanağı, insanların profesyonel uzmanlık sistemlerinden faydalanmak istemelerine sebep olmaktadır. “Modern dünya, uzmanlık sistemlerinin yaşamımızı sürekli bir biçimde etkilediği bir alandır” (Esgin, 2008, s. 433). Avukatlar, doktorlar, mühendisler vs. birer uzman sistemleri olarak nitelendirilebilir. Modern zaman insanları bahsi geçen alanlarda uzman görüşlerinden yararlanmak istemiş ve profesyonel danışmanlık alma talebinde bulunmuşlardır. Giddens’in çıkarılma sistemleri olarak adlandırdığı simgesel işaretler ve uzmanlık sistemleri, yerinden çıkarma sistemlerinin döngüsü olarak, zaman-mekân ayrımını yaratmıştır. Yerinden çıkarma, hem simgesel işaretlerin hem de uzmanlık sistemlerinin modern hayat içerisindeki döngüsünü oluşturarak, zaman ve uzamı ayırmış ve bu ayrımı yaratan nedenleri ortaya koymuştur (Esgin, 2008, s. 434).

Genel itibariyle uzmanlık sistemleri modern zamana ait bir yönelim olması hasebiyle, Giddens nezdinde, yerinden çıkarmanın modern hayattaki etkileyici bir gücü olarak nitelendirilmiştir. Öte yandan modernliğin bir başka boyutu ise *düşünümselliktir*. Modernite, bu perspektifte düşünümselliği, gündelik hayattaki sosyal ilişkilerle bağdaştırmaktadır (Kenneth ve Tucker, 1998, s. 8). Modern yaşam insanlara aynı zamanda düşünmeyi ve bilgili olmayı aktarmıştır. Bu açıdan, bilgiye ihtiyaç duyulan bir zaman diliminde düşünümselliğe de ihtiyaç vardır. Modern öncesi dönemde, bilgi ,bir kalıp halinde önceden denemiş, kabul edilmiş ve onaylanmış tabuları içermekteydi. Bu yüzden bilgi üzerinde çok fazla düşünmeye gerek yoktu. Ancak modern dönemin başlangıcı itibariyle geleneksel bilgi eski önemini kaybetmiş, gelişmesi ve ilerlemesi sonucunda düşüncenin yani düşünümselliğin önemi artmıştır.

Sonuç olarak geleneksel bilgi tamamen ortadan kalkmasa da esi gücünü kaybetmiştir. Giddens’a göre, yenilik arayışları, eskiden kopuş gelişme ve dönüşme arzusu düşünümselliğin içselleştirilmesi neticesiyle modern dönmede başlamıştır. Çünkü toplumsal sistemin bilgi üretimi ve bilgi paylaşımı düşünümsel modernizmle gerçekleşebilecektir. Modernliğe bütünsel bir anlam katarak aynı zamanda modernliği oluşturan *düşünümsellik, zaman-uzam ve yerinden çıkarma* sistemleri kuşatıcı bir kuvvetle modern dönemi, modern öncesi dönemden ayırmakta ve modern döneme evrensel bir boyut kazandırmaktadır. Modernliğin düşünümselliği, yerinden çıkarma sistemleri ve bu bağlamda gerçekleşen zaman-uzam ayrılması modern yaşamın döngüsünde yer almaktadır (Esgin, 2008, s. 435). Öte yandan Modern çağ, denetimsiz bir kuvvetle varlığını kabul etmeyenlere karşı yaptırım gücünü kullanabilmektedir. Bu durum aynı zamanda ezici güç olarak, toplum içerisinde güven problemlerini de beraberinde getirerek risk ortamları yaratmış ve denetimsizliği meydana getirmiştir. Modern toplumlarda güven ilişkileri, zaman ve uzamın uzaklaşmasına olanak sağladığı gibi, kişilerle ve kurumlarla olan ilişkisellikte de önemli bir noktada yer almıştır (Giddens, 1994, ss. 81-82). Modernizm sonrasında modernizmi eleştiren diğer bir oluşum postmodernizm olmuştur. “Toplumsal postmodernite kültürel farklılaşmayı, parçalanmayı ve karmaşıklığı, yüksek kültür ve seçkin geleneklerinin otoritesinin zayıflamasını içerir” (Turner, 2014, s. 47).

Modernlik sonrası manası da taşıyan postmodernizm, modernizmin tam karşısında durarak muğlak, karmaşık, evrensel, tikellik, farklılık vb. kavramlarını bir araya getirmesiyle oluşmuştur. Postmodernist anlayışın bir araya getirdiği bu tarz kavramlar ise bir bütün olmak dışında karşı karşıya getirilmek süratiyle anlam kazandırılmaya gayret edilmiştir. Postmodernizm tüm bu yönelimleriyle modernizme karşı adeta bir yapı bozum sergilemiştir. “Modern toplumda farklı alanlar arasında çizilmiş kesin sınırlar postmodern toplumda aşınmış, muğlaklaşmış, alanlar arasındaki farklar silinmeye başlamış, geçişler çok kolaylaşmıştı” (Çabuklu, 2010, s. 32). Bu noktada Giddens, modernizmin henüz gelişimini tamamlamadığı ve süreksiz olduğu düşüncesiyle post-modern anlayışı, modernizmden kopuk bir yaklaşım olarak değerlendirmemiştir. Giddens için, post-modernlik, modernliğin devamı olarak nitelendirilmelidir. Hali hazırda post modernlik yeni bir dünya düzeninden söz ederken bile modernliğin esasları çeperinde konumlanmıştır. Postmodern anlayış, modernliği, gerçekliğini tamamlamış bir formülasyon olarak görmüş ve anlamda yapılması gereken çözümlemelerde yetersiz kalmıştır.

Ancak Giddens için, postmodern düşünce, modernliğin dışında farklı bir alan yaratarak, bu anlamda bir kapsam oluşturmalıdır (Esgin, 2008, s. 456). Ona göre, post modernlik, modernliğin bittiğini öne sürmek ve modernliğin ötesinden söz etmek yerine modernliğin içinde vuku bulan düşününselliğin anlaşılmasına olanak sağlamalıdır. “Modernlik kelimesinden, yeni olanın ve yeniliğin işaretini taşıyan şeyi anlamak gerekir: Parlaklıktır, paradokstur, teknik veya dünyevilik tarafından damgalanmış olandır” (Lefebvre, 2007, s. 35). Modernlik kendi içinde oldukça kapsamlı bir oluşumdur. Bu nedenle post-modern döneme geçişten önce modernliğin kendi anlaşılabilirliğini tamamlaması gerekmektedir. Giddens, post modernliği, bilgiyi ve öz benliği parçalayarak bireye negatif geri dönüşler sağlaması gerekçesiyle “radikalleşen modernlik” kavramıyla tanımlamaya çalışır. Modernliğin düşününsel yönünü görmezden gelen postmodern düşünce, bireyi vasıfsızlaştırmıştır. Ancak radikalleşen modernliğin ihtiyaç duyduğu alan düşününselliktir (Esgin, 2008, s. 472). *Radikalleşen modernlik*, modernliğin bittiği varsayımı yerine modernliğin toplumsal kurumlarla ilişkiselliği üzerinden açıklanmıştır. “Bir post-modernlik dönemine girmek yerine, modernliğin sonuçlarının eskisinden daha çok radikalleştiği ve evrenselleştiği bir başka döneme doğru giriyoruz” (Giddens, 1994, s. 11).

Giddens'in buradaki asıl vurgusu düşünümselliktir. Düşünümsellik, modernliğin radikalleşerek evrensel bir boyuta ulaşmasına katkı sağlarken, postmodernizm tüm bunların dışında bireyi önemsizleştirmiştir. "Modern toplumdaki birey tek, üniter, kalıcı, esnek olmayan bir kimliğe sahipti. Postmodern toplumda ise akışkan, parçalı, çoklu kimlikler öne çıktı" (Çabuklu, 2010, s. 78). Bu bağlamda, Giddens, modernliği yapılaşma teorisinin esasları perspektifine dayandırarak modernliği ve modern toplumu çalışma konuları arasında saymıştır. Giddens, modernliği toplumsal kurumlar çerçevesinde analiz edilerek yeni bir formülasyon oluşturmak istemiş ve endüstrileşmiş toplumu ve modern dünyayı tasvir edici kavramı modernlik olarak ifade etmiştir. Modernlik kavramı, insan kaynaklı değişen, gelişen ve dönüştürülebilir bir kavram olması nedeniyle evrensel gücüyle başta ekonomik unsurlar, kapitalizm ve pazar arayışlarıyla karmaşık yapılı çeşitli kurumları bir bütün olarak algılayabilen, geleceği temsil edici kuvvete sahiptir. "Sosyolojik analizin temel birimi olan 'sosyoloğun toplumu', -en azından endüstrileşmiş dünya ile bağlantılı olarak- daima yönetsel açıdan ulus devlete bağımlı olmuştur ve olmaya da devam etmek zorundadır" (Giddens, 1999b, s. 341). Giddens' göre modern toplumlar, değişimin hızı, modernliğin özgün doğası ve değişimin tekabül ettiği alan olmak üzere *süreksizlikler* içererek, kapitalizm tekelinde askeri güç alanlarıyla toplumsal gözetim ilişkiselliğinde, endüstrileşmiş kaynaklarla iç içedir.

Süreksizlik kavramı, geleneksel toplumdan modern topluma geçişte gerçekleşen, değişen ve sürekliliği olmayan bir anlayıştan oluşmaktadır. Bu anlamda modern toplumları, geleneksel toplumdan benzersiz kılan süreksizlikler, değişimin hızı, değişimin alanı ve modern kurumların doğasıdır (Giddens, 1994, ss. 13-14). Modern toplumlar yeniyi ve yeniliğe olan tutkularıyla geleceğe dönük bir toplum olarak kurumlarla ilişkisellikleri çerçevesinde bir bütünlük oluşturmuşlardır. "Modern kurumlar farklı temel hususlarda modern çağ öncesi bütün kültürler ve hayat tarzlarıyla süreksizlik içindedir" (Giddens, 2010a, s. 30). Giddens, modernliğin bazı süreksiz alanlarına dikkat çekerek, değişim ve alanının, modern toplumların özgünlüğünden bahsetmiştir. Modernlik bu alanların kapitalist, sanayileşmiş ve askeri gücü elinde bulunduran gözetim sistemleriyle oluşturulmuş kurumlarıyla şekillendirilmiştir. Bu gözetim sistemlerinin yanı sıra Giddens için, zaman-uzam ayrılması, toplumsal bilginin düşünümsellik üzerine etkisi ve yerinden çıkarma kavramlarının da modernliği temsil eden dinamikler olduğunu ifade edilmiştir.

Bu kavramlar, evrensel boyutuyla geleneksel ve modern toplumlar arasında ayırt edici bir etki sunmaktadır. Modernlik tüm yerküreye küreselleşme adı altında yayılarak yeni bir dünya yaratmıştır. Bu yenedünya geleneksel olandan uzaktır ve toplumsal bilginin düşünümseelliği ile anlamlandırılmıştır. Giddens, modernliğin hala devam eden ve geliştirilmeye açık bir kavram olduğunu ileri sürmekte, bu nedenle postmodern çağa girildiği düşüncesine katılmamaktadır. Giddens moderniteyi yapılaşma teorisine yaslayarak benzer kavramlarla açıklamaya çalışmıştır. Giddens için, modern hayat ve modernizm aktif ve dinamiktir. Dolayısıyla büyümeye ve gelişmeye açık olmasından kaynaklı kontrol altında olmaktan çıkmıştır. “Modern dünyanın sorunsalı belirsizlikler ve muğlaklıklar arasında, gürültü ve öfke arasında şekilleniyordu” (Lefebvre, 2015, s. 32). Bu noktada zaman-uzamın ayrılması, düşünümseellik ve yerinden çıkarma sistemlerini esas almak gerekecektir. “Modernitenin yol açtığı zamansal-mekânsal uzaklaşmadaki muazzam hızlanmanın anahtarı olan bu yerinden-çıkarma terimiyle kastedilen kesinlikle bu "kopartılma"dır” (Giddens, 2010a, s. 33). Giddens bu dinamik kavramları kitleler arası bir etkiye sahip olarak aynı zamanda eskiden/geleneksel olandan bir kopuş olarak nitelendirmiştir. Düşünümseellik ve nedenselleştirilmemiş neticeler, modernliğin toplum üzerinde tahakküm edici bir tavır sergilemesine olanak sağlamamıştır. Sonuç itibarıyla, Giddens modernliği yapılaşma kuramı perspektifinde detaylandırmış ve çalışmaları dâhilinde onu odak noktasına almıştır.

Modernliği esas olarak kurumlar bağlamında incelemeyi hedefleyen Giddens, modern toplum analizlerini anlamlı bulmuştur. Ona göre, modernlik hem modern toplumu hem de sanayileşmiş toplumları ortak alanda simgeleyecek bir kavram olarak ele alınmalıdır. “Modern sanayinin uyardığı teknolojik yenilik oranı, geçmişteki bütün ekonomik düzen biçimlerinde olduğundan çok daha yüksektir” (Giddens, 2012b, s. 82). Modernlik, insan müdahalesi sonucuyla şekillenmiş, ekonomik kurumların bir bütün olarak ifade edilmesi dışında karmaşık ve çetrefilli birleşimiyle oluşturulmuş, sanayileşmeyle hem üretim hem de pazar arayışlarını ulus-devlet bağlamında çerçevelendirilmiş bir kavram olarak, ortak bir kültürün paylaşımıyla kendinden önceki dönemden ayrılmıştır. Geçmişten bu yana kendinden önceki anlayışlardan farklı olarak ortak duyguların bir arada bulunmasıyla çerçevelenmiş ulus devlet anlayışı, kapitalizm ve sanayileşmeyle modern dünya oluşumu gerçekleşmektedir (Giddens, 2008, ss. 97-98).

Daha önceki toplumlar, gelenek ve göreneklere bağlılığı bakımından geçmiş/eski kültürlerinden kopamamış ve adeta geçmişte yaşamaya devam etmişlerdir. “Kültür her zaman bir sentezdir” (Simmel, 2009, s. 346). Geleneksellik ve kültürel değerler modern dünyanın gelişimiyle başka boyutlara evrilmiştir. Modern dünya, varlığı itibariyle geleneksel olandan kopuşu simgelemiş ve beraberinde küreselleşmeyle birlikte risk alanları oluşturarak bireysel ve toplumsal güvensizlik alanları oluşturmuştur. Bu risk alanları kimi zaman çevre tahribatına, kimi zaman güç kavgaları ve şiddete, kimi zamansa devlet-iktidar ilişkisinin keyfi yönelimlerini oluşturmuştur. “Küresel ekonomik mekanizmaların çökmesi veya totaliter süper devletlerin ortaya çıkması gibi diğer yüksek-etkili riskler de çağdaş yaşantılarımızın aynı ölçüde kaçınılmaz bir parçasını oluşturmaktadır” (Giddens, 2010a, s. 15). Öte yandan kapitalizmle değişen dünya ekonomi sistemleri, askeri dünya düzeni bu bağlamda globalleşen dünyanın ulus-devlet ilişkiselliği ve bu ilişkiselliğe zemin hazırlayan endüstriyalizm her biri diğerine indirgenemeyen unsurlar içererek modernitenin var olmasına imkân tanımıştır. “Kapitalizm insanlık tarihinde büyük ölçekli aşırı-üretimin mümkün olduğu ilk sistemdir” (Giddens, 2018, s. 103).

Giddens, bu unsurları bireyin *düşünümsellik* gücüyle elinde bulunduracağı inancındadır ve değişim tabanında yeni bir dünya düzenini hatta sürekli bir değişime tabii olabilecek dinamik yönlü modernizm olgusunu, sosyolojik analizlerine ortak ederek açıklamaya çalışmıştır. Toplumun bilgi repertuarını şekillendiren düşünümsellik, aynı zamanda karmaşık görüşlerin aynı yerde toplanmasına ve bu karmaşıklığın kontrol altına alınmasını güçleştirmiştir. “Canlı birey, aslında kendi güçleri olan, kendi nesnel içeriği olan dış güçlerle karşı karşıya gelir. Bunların dışsallığını aşarak, bunları entegre ederek, kendi tam gelişimini gerçekleştirir” (Lefebvre, 2006, s. 69). Giddens, toplumun yapı ve birey ikilemini etkileyen ve etkilenen olarak kodlamıştır. Yapı bir bütündür ve aktif rol üstlenen bireyin, fail olmuş konumunu, etkiler ve ondan etkilenir. Fail, eylemlerinden sorumludur ve yapı onun ilgili durağıdır. Tüm bu mekanizma gündelik hayatın içinde geçmektedir. “Gündelik hayat, mihenk taşlarından yoksun kalmış fakat pratik içinde süren eski gerçekliğin ve eski temsillerin korunduğu yer olarak sağlamlaşır” (Lefebvre, 2015, s. 53).

Gündelik hayat bir alandır ve yapı-birey dikotomisine ev sahipliği yapmaktadır. Gündelik hayat, toplumda var olan her şeye her değişim ve gelişime, var oluşa ve bütünlüğe, görünen ve bilinmeze kucak açmış bir oluşumdur. Gündelik hayatın sıradan ve üzerinde çalışılmaya değer bulunmadığı, bilimsellikten uzak olduğu var sayımı, onun uzun süre göz ardı edilmesine sebebiyet vermiştir. Fransız ihtilâli ve sanayi devriminin toplumsala yansımaları, sağduyu bilgisini temel almış gündelik hayatın, bilimsel bir süreçle tahlil edilmesini zorunlu kılmıştır. “Sanayileşme, zamanımız üzerine düşünümün çıkış noktasını sağlar” (Lefebvre, 2018, s. 21). Öte yandan, gündelik hayat artık, deneyimlenmiş bilgi stokları dışında çok daha detaylandırılmış ölçütlerle pozitivist yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu bağlamda sosyoloji bilimi, kendi içinde birçok kavramın içselleştirilmesiyle donatılmış soyut ve somut tasvirleri aynı anda nitelendirerek, insan topluluklarını anlamayı ve anlamlandırmayı görev edinmiştir. Gündelik hayat, insanların birbiriyle olan etkileşim ve iletişimleriyle sosyal inşa kavramının temellendirilmesine olanak sağlamıştır. (Gardiner, 2016) ifade ettiği gibi, “gündelik hayat bizim doğayla dönüştürücü bir praksis içine girdiğimiz, yoldaşlığı ve aşkı öğrendiğimiz, iletişimsel becerileri edinin geliştirdiğimiz, normatif kavramları pragmatik biçimde formüle edip uyguladığımız, çok çeşitli arzuları, acıları ve coşkunlukları hissettiğimiz ve eninde sonunda sönümlediğimiz hayati önemdeki çevredir” Kendisine yapıcı özne olarak fail kavramını seçen gündelik hayat, gündelik ve yeniden üretim tanımlamalarıyla da kendinden söz ettirmeyi başarmıştır.

Çağdaş sosyoloji kuramcılarının ilgi odağı olmayı başaran gündelik hayat, bu sayede çetrefilli içeriğini tüm gerçekliğiyle gözler önüne sermiştir. İnsan, geçmişten bu yana topluma egemen olmak istemiş ve gündelik hayatı kendi ideolojisiyle dönüştürmeye heves etmiştir. Önceki gelenekler doğa bilimlerinin üstün kılmış ve teorilerini bu çerçevede açıklamıştır. “Doğa biliminin amacının, olgular hakkında yasalar bulmak ve bu yasaları olguların nedeni olarak göstermek ve böylece olguları *açıklamak* olduğu bellidir”(Özlem, 2013, s. 40). Giddens bu bağlamda, toplum ve doğa ilişkisinde sosyal bilimleri devreye sokmak ister. İnsan eylemleri doğanın ürünü değilken, sosyal bilimlerle anlamlandırılmış, gündelik hayat sosyolojisiyle de yeni açılımlara ulaşmıştır. Bu bağlamda toplum, varlığını insanlığın varlığına borçludur.

Birey ise, üretimin tekrarını sağlayarak, toplum içerisinde bir ahenk yaratmış ve bu ustaca tasarlanmış platform gündelik hayatın içine sinmiştir. Gündelik hayat sıradan ve rutin olması dışında düzensiz ve heterojen oluşuyla muğlak bir atmosferi içerisinde barındırmaktadır. Bu muğlaklık, toplumsal hayatı çeşitlendiren kültür ve bu bağlamda aktif rol üstlenen yapı-birey ikileminde gündelik hayatın aracı nesne olması, haliyle araştırılmaya değer görülmüştür. Giddens, modern toplumlar üzerine çözümlemeler yaparak yapı ve eylem ikiliğinde yaptığı analizleri yapılaşma teorisi çerçevesinde ortaya koymuştur. Birçok sosyolog ve sosyal bilimci yapılaşma teorine oldukça önem vermiş ve ilgi göstermişlerdir. “Sosyal kurumlarda şekillenen düşünme biçimleri, sosyal bilimci tarafından incelenen toplumların üyelerinin davranış biçimlerini yönetir” (Winch, 2007, s. 133). Esasen Giddens’ın çalışmaları yapılanma teorisi ve modern toplumlar üzerinde yaptığı çalışmalar üzerine kuruludur.

Ana akım sosyoloji teorisyenlerinden, Durkheim, toplumu bireyden daha fazla incelemiş ve bireyin toplum tarafından dışsal ve zorlayıcı kısıtlarla kontrol altında tutulduğuna dikkat çekmiştir. Bireyin yaşam biçimleri üzerinde etkin bir rol oynayan toplumsal olgular, bireyin bilinci ve düşünme yetkisi üzerinde dışsal ve baskılayıcı bir etkide bulunur (Durkheim, 2013, ss. 40-41). Ona göre, toplum bireyin eylemlerini kısıtlayan toplumsal olguların bir “şey” olarak ifade edilmesine dayanmaktadır. Durkheim’in bu görüşü çoğunlukla eleştirilere maruz kalmış ve eleştirmenlerin asıl sorusu toplum nedir? Topluma varlık kazandıran, diğer bir ifadeyle onu yaratan insan mı yoksa toplum mu? soruları olmuştur. “Toplumsal yaşamın içinde akıştığı değişik akımların kökeninde hangi düşüncelerin bulunduğunu ya da böyle herhangi bir düşüncenin bulunup bulunmadığını a priori (deney öncesel) olarak bilemeyiz; ancak onların kaynaklarına dek indikten sonra nerden çıktıklarını bilebiliriz” (Durkheim, 2013, s. 62). Öte yandan toplumsal yapı kavramı sosyoloji literatüründe önem arz etmiş bir kavramdır. Ancak bireyden ve bireyin eylemlerinden bağımsız olmayan toplumsal yapı, Giddens için, sürekli bir yapılaşma süreci içindedir ve bu sürece imkân sağlayan insan eylemleridir. Bu açıdan, toplumsal kurumlar bireyden önce oluşmuş bazı ön kabullere dayalı olabilir fakat toplumsal hayatı oluşturan insanlardır ve insandan bağımsız bir toplumsal hayat teoremi oluşturmak doğru olmayacaktır.

Yani önceden oluşturulmuş ya da kurumsallaşmış yapıyı oluşturan insan faktörü, olmasa dahi onu belirleyen ve dönüştüren yine insan ve onun eylemleridir. Toplumu kuşatan yapısal unsurlar belirli kalıplar halinde gündelik hayat içerisinde hali hazırda bulunmaktadır. Gündelik hayat bir gösteri alanından ziyade insan eylemlerinin gerçekleştiği bir alan olmuştur (Ergin, 2020, s. 366). Dolayısıyla bu var olmuş düzeni etkileyen, etkilenen, dönüştüren ve yeniden inşa eden insanın toplumsal faaliyetleridir. Burada insanın toplumsal hayat içerisinde sadece etkilenen yani edilgen oluşu değil, aynı zamanda toplumu yeniden inşa ve revize eden, yapısal faktörleri yapılaştıran, toplumsal rollerine dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda yapı, önceden belirlenmiş olsa dahi onu geliştiren, kurumsallaştıran veya yapıyı çözülmeye uğratan yine insan faktörüdür. Dolayısıyla yapı ve insan eylemleri birbiriyle ilişkilidir. İnsanlar toplumsal düzeni sağlamak adına kural ve normlara uyum sağladığı ölçüde yapıları oluşturacak ve aynı şekilde eylemi gerçekleştirecektir. Birey, burada bilgili ve donanımlı olduğu müddetçe yapılaşma sürecine katkı sağlayacaktır. Giddens, insanları gündelik hayatın bilgili öznesi olarak görmüş ve bu noktada insanın toplumsal sistem içerisinde tekdüze bir taşıyıcı olmadığını ifade etmiştir (Layder, 2014, s. 184).

Bunun dışında, insan varlığını ortaya koyan yegâne ölçülerden biri de şüphesiz dildir ve belirli kurallara tabii olan dil, devamlı olarak bir yapılaşma halinde olmuştur. Dil aynı hem kişinin ifade gücü hem de kişinin varlık sınırını oluşturmaktadır (Hadot, 2009, ss. 36-37). Giddens için, yapılaşma, yapının eylemi, eyleminde yapıyı varsaydığı bir ikiliği ortaya koymaktadır. Bu bağlamda gündelik hayattaki faaliyetler Giddens'in yapı ve eylem ilişkiselliğinde toplumsal hayattaki sosyal inşanın üretimi ve tekrar üretimine dayalıdır. "Yapılaşma kuramında "yapı" terimi, toplumsal yeniden üretimde yinelenir biçimde içerilmiş kurallar ve kaynaklar diye görülmektedir; toplum dizgelerinin kurumsal özellikleri, ilişkilerin zaman ve uzam boyunca istikrar göstermesi anlamında yapısal özellikler sergilerler" (Giddens, 1999a, s. 35). Sosyoloji biliminin, bir alt disiplini olan gündelik hayat sosyolojisi, toplumsal hayattaki değişim ve dönüşümleri anlamlandırmayı hedef edinen, aynı zamanda toplumsal olguları bütünsel gerçekliğiyle ortaya koyan, farklı yaklaşım temelleriyle ve eleştirel tutumuyla sosyal hayatı değerlendiren bir disiplindir. "Sosyoloji, fiilî olarak gözlemlenebilir konularla ilgilenir, görgül (ampirik) araştırmaya dayalıdır ve olgulara anlam kazandıracak kuramları ve genellemeleri formüle etme girişimlerini içerir" (Giddens, 2012a, s. 13).

Giddens için, insanların etkileşimlerinden doğan davranışlarını incelemek bu görgül araştırma dışında görülmelidir. Gündelik hayat sosyolojisinin asıl gizemi bilindik yani aşına olunan toplumsal hayatın farklı gözlem ve yaklaşımlarla başka bir ifadeyle ele alınmasına dayanmaktadır. Bu farklı yaklaşım adeta gündelik hayatı yeniden keşfetme anlamını taşır. Gündelik hayat, toplumsal yapının dinamikleriyle beslenerek, insanların karşılıklı etkileşimiyle hem tüm gerçekliğini ortaya koyar yani toplumsal bir inşa sürecine girer inşa hem de bu inşa sürecinde gündelik pratiklerin kalıplaşmasına olanak tanır ve onları yeniden şekillendirir.

3.4.1. Yapı-Birey Dikotomisinde Gündelik Hayat Sosyolojisi

Çalışmamızın ana çerçevesini oluşturan Giddens sosyolojisindeki gündelik hayat izlerini aramak ve keşfetmek çalışmamızın seyri açısından önem arz etmektedir. Giddens'ın gündelik hayattaki yapı eylem ikiliğini aşma girişimi, yeni bir bakış açısıyla oluşturduğu yapılanma teorisi ve modernleşme açılımı, gündelik hayat sosyolojinin varlık metodolojine farklı bir anlam katmaktadır. Sosyoloji geleneğinin birey ve yapı ikileminin yarattığı sorunsalı çözümlemek, yine gündelik hayatı özümsemekle mümkün kılınacaktır. Yüzyıllardır toplumsal çözümlemenin merkezinde olan meselelerden biri yapı ve fail sorunsalıdır (Giddens ve Sutton, 2020, s. 52). Bu ikiliğin oluşturduğu çatışma hali toplumsal düzene karşı bir engel yaratmaktadır. Sosyoloji disiplini, çoğunlukla bireyi ve yapıyı ayırıştırarak, bu ikiliği karşı karşıya getiren düşünce geleneğine ait çoklu görüşlere taban oluşturmuştur. Yapıyı ele alan, makro temelli nesnelci görüş, bireye ait düşüncenin herhangi bir toplumsal alanı dönüştürücü gücü, olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşe karşı çıkan birey, fail sıfatıyla mikro sentezci bir bakış açısını savunmuştur. Ancak bu görüşünde yalnızca bireyi öncü kılması, gündelik hayatta eksik bir alan oluşturmuştur. “Fail merkezli sosyoloji anlayışları mikro düzeydeki bireysel eylemlere odaklanırken, sosyal yapıyı merkeze alan anlayışlar bireysel eylemleri ihmal ederek, makro düzeydeki büyük ölçekli olgulara yönelmiştir” (Giddens ve Sutton, 2020, s. 53). Gündelik hayat sadece makro ya da sadece mikro yaklaşımlara ait düşünce görüşlerinden çok daha fazlasını kapsamaktadır.

Ayrıca bu ikiliğin yarattığı kargaşa hali gündelik hayatın tam anlamıyla ifade edilmesini engellemektedir. Oysaki gündelik hayat bir çatışma değil aksine uzlaşma alanı sağlayarak, birey ve yapının ikiliğini aşma çabasına sahiptir. “Gerçekte, birey ve toplumsal düzen arasında 'diyalektik' bir ilişki vardır ve bu ilişki kolektif eylem biçimleriyle dolayım lanabilir” (Layder, 2014, s. 32). Burada toplumu bir bütün olarak ele alma ve yapı-birey ilişkiselliği ortaya koyma gerçekliği vardır. Bireyi ve bireyin yaşamsal faaliyetlerini, sosyal pratiklerini ve toplumsal alanı dönüştürecek bilinçli dünyasının varlığını, göz ardı eden makro anlayıştır. Toplumsal pratikler ve esnada gelişecek pratik bilinç bireyin gerçekliğine katkı sunacağı gibi yapı ve birey ilişkiselliğinde de önemli bir rol üstlenmektedir (Giddens, 2005, s. 124-125). Bu duruma karşıt olarak, yapıyı ve makro geleneği savunan görüşün, eksik çıkarımlara sebebiyet vererek toplumsal anlamada yetersiz kalacağını düşünen birey merkezli teori vardır. Toplumsal hayatı ilgilendiren tüm konuları barındıran gündelik hayat, aynı zamanda insan faaliyetleri, etkileşimleri ve iletişimleriyle de ilgilidir. Burada hem rutinleşmiş hem de rutin olmayan birçok şey gündelik hayat alanından geçmektedir. Sosyoloji geleneğinin yapı ve fail ikiliğini aşma girişimine gündelik hayat olanak sağlayacaktır.

Giddens, sosyal teoride düalizmlerin neden olduğu zıtlıkları eleştirerek, çalışmalarında özellikle düalizmlerin yol açtığı ayrımları aşmaya çalışmış ve esasında bu ayrımlar tartışmalar üzerine yoğunlaşmıştır. “Özellikle, "birey" ve "toplum" arasındaki ikicilik, yeni bir biçimde, eyleme ve yapının ikiliği diye kavranmaktadır”(Giddens, 1999a, s. 219). Genel olarak bakıldığında Giddens’in çalışmalarını uzlaşımçı ve sentezci bir kapsamda teorik bir perspektifle konumlandığından söz edilebilir. Giddens’in gayesi detaylı ve yoğunlaştırılmış bir teori yerine aydınlatıcı bir teori geliştirmek ve bu bağlamda sosyal bilimlere yardımcı olmayı sağlamaktır. Bu kapsamda geliştirdiği yapılaşma teorisi, yapının ikiliği üzerinden yapı-birey ve makro-mikro gibi düalizmlerin aşma girişiminin odağında yer alsa da bir çok alanı içermektedir. Bu alanlardan biri de gündelik hayat ve onun doğasıdır. Zaman ve mekân gerçekliği, gözetim ve modernite gibi alanlar yapılaşma teorisi içerisinde değerlendirilmektedir. Dahası Giddens bu teorisini geliştirirken klasik ve çağdaş birçok teorisinin düşüncesinden ve düşünce okullarından faydalanmıştır.

Ancak Giddens sosyal teorinin merkezi düşüncesindeki toplumsal hayatın yapı tarafından belirlendiği fikrine katılmamaktır. Öte yandan Giddens, yapılaşma teorisiyle birlikte kurmak istediği sentezci anlayışta, aynı zamanda karşıtlıkların ortak paydada uzlaştırma gayesini barındırmaktadır. Klasik geleneğin doğa bilimlerini model alan anlayışını eleştiren Giddens, Durkheim'in toplumsal olguları inceleme nesnesi saymasına karşın, yeni bir sosyoloji anlayışı geliştirerek asıl inceleme konusunun insanlar ve onların faaliyetlerinin önceden belirlenmiş kabullere dayanmaması gerektiğini savunmuştur. Aktörün tutum ve davranışlarını dışsal bir güç mekanizmayla engelleyen tavır geçerli değildir (Giddens, 2005, s. 188). Ona göre, insanlar özleri itibarıyla toplumsal dünyanın içinde yaşar ve sosyal hayatın inşasına katkı sunarlar. Bu inşa süreci insanlar ve onların etkinlikleri neticesinde değişim ve dönüşüm gerçekliğinde meydana gelmektedir. Devamlı olarak bilinçli amaçlarla oluşturulan davranış akışı, bireyin faillik yönünü ön plana çıkararak, bağımsız eylem gücünü de oluşturmaktadır (Giddens, 2005, ss. 194-195). Bu noktada insan bulunduğu alanı hem etkiler hem de ondan etkilenir. Duyuları ve duyguları olan insan, doğa bilimlerin bilgisinin farklı yönünde tavır ve davranışlarda bulunabilirler.

Toplumsal hayatın merkeziliğine doğa bilimlerini yerleştirmek Giddens'in eleştirdiği bir anlayıştır. "Doğa bilimlerinde her zaman, yasaların işleyişleri için sınırlayıcı koşullar bulunmaktadır" (Giddens, 1999a, s. 430). Giddens için, insan toplumsal hayatı ve kurumları etkileyecek, değiştirecek ve dönüştürecek güçte olduğu gibi kısıtlamalara da direnç sağlayabilmektedir. Bu noktada sosyolog, insanların gündelik hayattaki etkinliklerini analiz etmeli ve açıklamalıdır. Giddens için, gündelik hayattaki insan faktörü bilinçli ve akıl sahibidir. Durkheimci anlayışın, toplumsal olguları dışsal ve baskılayıcı olarak kodlamasına karşın, Giddens bireye verilmiş bu ön kabuller yerine bireye özel bir alan bırakılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca bu özel alanda birey kendi faaliyetlerini üretebilecektir. Kendi faaliyetlerini üreten ve yöneten bireyler, toplumsal hayatın aktif özneleri haline gelirler. Bu açıdan birey toplumsal hayatın analizini yaparak onu yorumlama fırsatı edinir. Burada belirtilmesi gereken, Giddens'in yapılaşma teorisinin salt yorumcu bir sosyoloji anlayışından ibaret olmadığıdır.

Özellikle fenomenoloji ve etnometodoloji temelli bu anlayış çerçevesinde Giddens, toplumsal hayatın yalnızca bireyci bir anlayış üzerine kurulmadığını ve toplumun bireyi yaratmadığı görüşündedir. Giddens, yapılaşma teorisiyle ve yapının ikiliği analizinde her alanı analiz ederek eylemin yapıyı, yapının da eylemi kabul ettiği bir anlayışı esas almaktadır (Giddens, 2012b, s. 145). Geleneksel ve yapısalcı olan anlayışı eleştiren Giddens, sosyolojinin birebir doğa bilimleriyle içselleştirilmesi düşüncesiyle aynı fikirde değildir. Toplum bilimi, doğa biliminin bir türevi ya da yansıması dışında çok boyutlu gerçeklikler içermektedir (Giddens, 1999a, s. 432). Toplumsal dünyanın birey üzerinde kapsayıcı ve kuşatıcı bir ön kabul belirleyemeyeceği düşüncesinde olan Giddens, bireyin kendine özgü anlam ve yorum dünyası olduğunu belirtmektedir. Bu dünya bireyin kendi iç güdülerıyla oluşturduğu, niyet ve etkinlikleriyle geliştirdiği bir dünyadır. Bu dünyaya dair bazı genellemelerde bulunulsa da tüm detaylarıyla önceden kestirmek ve bunu bir ön kabule dayandırmak oldukça zordur.

Toplumsal hayatın nesnelleştirme üzerine anlamlandırılmasını eleştiren Giddens, Durkheimci görüşe ait olan bu belirlenme yerine, sosyal hayatın bireye özgü analizleri öncelemesi gerektiğini ileri sürmektedir. “Bir toplumsal olgu kendisini, bireyler üzerinde dışardan etkide bulunma ya da bulunabilme gücüyle gösterir; bu gücün varlığı da gerek belli bir yaptırımın varlığıyla, gerekse kendisini engelleyici olabilecek her bireysel girişime karşı direnmesiyle belli olur” (Durkheim, 2013, s. 45). Bu analizleri yapacak olan sosyolog, bir başka deyişle toplum bilimci, aynı zamanda toplumun içinden biridir. Gündelik hayatın bilgisi olan sağduyu bilgisi, toplumsal hayatın etkileşim ritüelleriyle iç içedir. “...sosyolojik araştırma sürekli olarak bizim toplumun ne olduğu hakkındaki sağduyuya dayalı bilgimizi etkilemektedir” (Giddens, 2012b, s. 130). Bu ritüeller ve sosyolog arasında gözlemci ve gözlenen ilişkiselliği vardır. Giddens için bu durum oldukça önemlidir ve dikkate alınmalıdır. Sosyolog yani sosyal bilimci aynı zamanda bir gözlemci olarak çeşitli tahlillerde bulunmaktadır. Öte yandan Giddens, işlevselci anlayışa karşı eleştirel bir tutum takınarak sosyal hayatta aktörlerin toplumsal hayatın analizindeki rollerine dikkat çekmiştir. İşlevselcilik bir kurumsallaşma düzeni olarak, kurumların ve yapıların yeniden üretiminde rol üstlenmiş, bireysel gerçeklikleri dikkate almamıştır (Giddens, 1999a, s. 35).

Giddens, insan faaliyetlerine dair incelemelerde bulunulması gerektiği düşüncesindedir. Ona göre, sosyal teori, belirli teoriler çerçevesine odaklanarak, bilginin varlığı ya da var olan teoriyi çürüten organizmalara yoğunlaşmak yerine, insanların toplumsal hayata karşı biriktirdiği edinimlerle bulundukları mekânlara yaptıkları değişim ve dönüşümlere karşılık, somut teoriler oluşturmalıdır (Layder, 2014, s. 186). İnsan faaliyet ve etkinliklerinin toplumsal hayattaki önemine dikkat çeken Giddens, insan davranış ve eylemlerinin merkezi konumda değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Gündelik hayat basit ve rastgele oluşu barındırdığı ileri sürülse de teknolojinin gelişimi, küreselleşme, kapitalizm ve modernite gibi toplumu geliştirip, değiştiren ve aynı zamanda dönüştüren birçok oluşum gündelik hayatın içindedir. Gündelik hayat akıcı gerçekliklerle dolu olması nedeniyle tek seferde anlamlandırılması güçtür ve bu yüzden sosyal bilimcilerin, gündelik hayatın gizli özelliklerini yeniden keşfetmesi, görünenin altındaki görünmeyeni ortaya çıkarması gerekmektedir. Gündelik hayat, tarihin yapı taşlarına ev sahipliği yaparken aynı zamanda kültürün temellerini oluşturmaktadır. Ancak buna rağmen gündelik hayatın gerçekliği yerine teorik bilginin üstünlüğü ön planda olmuştur. Gündelik hayat, çatışma, gerilim, risk ve kargaşa gibi birçok oluşumu nitelendirirken, aynı zamanda toplumsal hayatın kültürünü oluşturmakta ve anlamlandırmaktadır. Toplum içinde yaşayan insanlar, kültürleri yaratır ve yaşarlar (Giddens, 1999a, ss. 339-340). Bu bağlamda kültür, gelenekler vasıtasıyla da devamlılığını sağlamaktadır.

Gündelik hayat gelişigüzel, sıradan ve basit tutumları gerçekleştiği bir mekân olarak belirtilse dahi bireylerin karşılıklı etkileşimleri bu alanda meydana gelmekte, bu durum ise yorumcu sosyoloji geleneği için önem arz etmektedir. Toplumsal gerçeklikler, gelenekler ve görenekler, kültürel yaşamışlıklar gündelik hayat içerisinde yer almakta ve insanların eylemleriyle yeniden üretilmektedir. Buradaki insan faktörü, içinde bulunduğu durum ve koşulları, içselleştirir, özümser ve rutinleştirerek yorumlar. Bu açıdan gündelik hayatın öznesi olan birey bilgilidir, akıl sahibidir ve sağduyu bilgisini elinde bulundurmaktadır. “Giddens yorumcu sosyolojilerin toplumsal yeniden-üretim sürecini bir kenara iterek toplumsal üretim problemine odaklandıklarını belirtir. Yani, onlar bir anlam merkezi olarak insan aktöre, etrafındaki sosyal gerçeklikleri yaratan özgür bir faile yoğunlaşma eğiliminde olmuşlardır” (Layder, 2014, s. 190).

Gündelik hayatta bireylerin karşılıklı olarak gerçekleştirdiği etkileşim sürekli olarak yeniden tekrar edilerek rutinleşmektedir. Bu bağlamda gündelik hayat bireyin toplumsal kurallara uymak durumunda olsa dahi gerçekliğini oluşturduğu alanda aktif rol oynamaktadır. Birey gerçekliğini oluşturduğu alanda eylemleriyle toplumun inşasına olanak sağlamaktadır. Gündelik hayat aşına olunanı içermesi nedeniyle basit ve olağan görülmektedir ancak aşına olunanın her koşulda gün yüzüne çıkarılmasını bekleyen başka bir yüzü vardır. Toplumu ilgilendiren her “şey” esasından gündelik hayat sosyolojini ilgilendirmektedir. Bu bağlamda gündelik hayatı keşfetmek, toplumsalı anlamak adına atılmış somut bir değerdir. İnsanların toplumsal faaliyetlerinin somut değerlerini ortaya koymak gündelik hayatla ilintilidir. İnsan doğasını tüm detaylarıyla kuşatan gündelik hayat, sosyoloğun toplumsal hayattaki değişim, dönüşüm ve gelişimi ortaya koymasıyla yeniden keşfedilebilecektir.

3.4.1.1. Gündelik Hayatın Yapısal Argümanları

20.yüzyılın ortalarından sonra gündelik hayat sosyolojisi, sosyoloji biliminin bir alt disiplini olarak keşfedilmeye başlamıştır. Bundan önceki dönem, birey ve bireyin davranışlarına sınırlama getirmiş, gündelik hayat sosyolojisi ise, klasik geleneğin bireye sınır çizen üslubuna eleştirel bir yaklaşım olarak doğmuştur. “Klasik sosyolojinin başlıca problemlerinden birisi, toplumu nesnel yasaların yönettiği bir sistem ya da yapı olarak gören anlayışı vurgulaması ile toplumsal yapının ve toplumsal değişimin şekillenmesinde öznenin, yani aktörün rolü arasındaki çelişkiydi” (Swingewood, 1998, s. 297). Toplum bilimi olan sosyoloji, farklı düşünürler tarafından çeşitli kuramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyoloji geleneğinin, en temelde makro anlayışı benimsemesi, mikro yaklaşıma karşı bir gerilim yaratmıştır. Bu gerilim aynı zamanda gündelik hayata karşı bir perde oluşturdu ve bu alanın göz ardı edilmesine neden olmuştur. Öte yandan mikro merkezli teoriler, yalnızca bireye ait özellikleri önceleyerek, toplumsal hayata karşı eksik bir sistem anlayışına sahip olmuşlardır. Yapısalcı teori, bireye karşı mesafesini korurken, mikro temelli etkileşimci teoriler de yapıya karşı uzak bir anlayış benimsemiştir. Fakat bazı teorisyenler yapı ve fail arasındaki çatışmanın bitmesi adına uzlaşımcı teoriler oluşturmuşlardır. A. Giddens, bu teorisyenlerden biridir.

Giddens için, toplum bilimini inceleme alanı olan sosyoloji disiplini önceden var olmuş bir düzenden ziyade insanların gündelik hayatta üretim ve yeniden üretimle inşa ettikleri gerçekliklerle ilgilenmiştir. Gündelik hayattaki birey, sağduyu bilgisi ve toplumsalı anlamlandıracak yorumcu kimliğiyle çeşitli çıkarımlarda bulunmaktadır (Giddens, 2003, ss. 47-48). Dahası, doğa bilimleri biyolojik bir tabanda vuku bulurken, insan eylemlerinin toplumsal hayatı değiştirici ve dönüştürücü gücü ancak insan faaliyetlerinin aktif yapısıyla gerçekleşecektir. Doğa hali hazırda varlığını korurken, insan davranışları aynı zamanda tarihi belirleyerek dün ve bugün oluşturulan temellere kaynaklık etmiştir. Bu noktada hali hazırda var olan doğa dünyasını değiştirme ve dönüştürme kabiliyetini elinde bulunduran insan doğayı üretecek pozisyonda değildir. Doğa bilimleri, insanın bilişsel varlığını göz ardı ederek, yapısal unsurları destekleyen yerleşik bir anlayışı temsil etmektedir (Giddens, 2003, ss. 17-18).

İnsanın aktif konumu olan faillik alanı koşulların öngörülememesi dolayısıyla sınırlanabilirken, yapı insan eylemlerine hem araç hem de sonuç olabilecek onu kısıtlamak yerine kavramsallaşmasına olanak sağlayan bir olgu olarak formüle edilmiştir. “Toplumsal pratiklerin yapılaşmasını araştırmak, yapının eylem aracılığıyla inşa edilerek nasıl oluştuğunu ve, buna mukabil, eylemin yapısal olarak nasıl inşa edildiğini açıklamaya çalışmaktır” (Giddens, 2003, s. 212). Bu bağlamda Giddens teorisinin kilometre taşları hermeneutik analiz ve toplumsal hayatta failin konumu ve belirleyiciliği olarak kurulmuştur. Sosyolojinin ve bu alanı temsil eden düşünürlerin, gündelik hayat alanının varlığını kabul etmesi ve onaylaması uzun sürmüştür. Gündelik hayattaki pratikler, etkileşimler ve edinimler bilindik olması gerekçesiyle göz ardı edilerek, sosyolojinin klasik gelenek savunucuları makro kuramları incelemeyi tercih etmişlerdir. Dahası gündelik hayatın gelişigüzel ve rastgele olduğu düşüncesi, onun araştırılmaya değer görülmemesine neden olmuştur. Öte yandan toplumsal hayatın sosyal analizinde düalizmlerin oluşturduğu ikilik toplumsal incelemeleri zorlaştıran bir mekanizma oluşturmuştur. İşlevselci ve yapısalci sistem teorileri topluma ait olguları incelerken bireyi çalışmalarının dışında tutmuşlardır. Burada yapı kavramı öncelenmiştir. Diğer yandan yorumcu teori sistemleri başta fenomenoloji ve etnometodoloji olmak üzere bireyi merkezi noktaya almışlardır.

Onlar için birey, toplumsal hayatın vurgulayıcı öznesidir. Ortaya çıkan bu ikilik başka ikilikleri de oluşturmuştur. Öncelikle yapının karşısında eylem, makronun karşısında mikro, nesnelliğin karşısında öznellik, toplumun karşısında birey ve kuramsal teorinin karşısında yorumcu teori yer almıştır. Bu ikiliklerin varlığı, toplumsal hayatın anlamlandırılma ve analiz serüvenine karşı bir sekte yaratmıştır. Dolayısıyla bahsi geçen ikiliklerin aşılması gerekmektedir. Bu ikilikler aşılmadığı takdirde devamlı olarak bir karşıtlık söz konusu olacak ve toplumsal hayatı çözümlemek zorlaşacaktır. Giddens, sosyal teorideki bu ikilikleri aşma girişimindedir. Klasik gelenek makro merkezli yaklaşım temelinde pozitivist, yapısalcı ve işlevselci bir anlayışla sosyolojiyi bir doğa bilimi olarak görmüştür. “Doğa bilimi, değişebilir olan *a priori*’lerimize göre birden fazla rasyonalite altında yürütülen bir bilgi etkinliği olması dolayısıyla tarihseldir” (Özlem, 2013, s. 214). Bu düşünce ise, gündelik hayata ve bireye karşı uzak bir tavır oluşturmuştur. Öte yandan sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji ve etnometodoloji akımları mikro merkezli bir sistemle, bireyi ve yorumsamacı anlayışı önemli bir unsur olarak ön plana almış fakat gündelik hayattaki yapı unsurunu görmezden gelmiştir. Dolayısıyla bu durum gündelik hayat alanında yapı ve birey ikiliğini oluşturdu. Ancak bireye yönelik oluşturulan kuramlar, gündelik hayat alanının görünür kılınmasına neden oldu ve bu sayede gündelik hayat araştırma konusu haline geldi

3.4.1.2. Gündelik Hayatın Eylemsel Varlığı

İnsanlığın varlığıyla başlayan gündelik hayat, aynı zamanda bireyin eylemsel hareketliliğini gerçekleştirdiği bir alandır. Gündelik kavramı sürekli tekrarlama ve benzer işlevlere sahip olma anlamına gelse de bireyin tüm yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir alana dönüşmüştür. Ancak bireye ait gerçeklikler, ana akım sosyolojinin kabulü dışındadır. Bu noktada, Giddens, yapının Durkheimci tarzda katı, sabit ve dışsal bir olgu olduğu kabulünün, aynı zamanda eylemin varlığını yok edici bir anlayışa dönüşeceği gerekçesiyle doğru bulmaz. “Bilimin, olgu ve nesneleri, günlük yaşamda yararlı görülen algılanış biçimiyle değil, oldukları gibi anlatan kavramlara gereksinimi vardır” (Durkheim, 2013, s. 76). Eyleyenin kısıtlayıcı bir tahakküm altında kalması ve eylemlerini gerçekleştirememesi yapının ikiliği kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Yapının ikiliği kavramını formüle eden Giddens için, yorumcu sosyolojiler eylemi öncelemiş fakat yapı kavramını anlamlandırmak noktasında eksik kalmışlardır. Yapının ikiliği sosyal teorinin özünde yer alarak, başka düalizmleri aşma girişiminde bulunacak yapı ve eylem arasındaki bağı temsil eden nihai bir oluşumdur (Layder, 2014, ss. 189-190). Yapısalcı ve işlevselci görüş ise tam tersi olarak yapı kavramını öncelemiş ve eylem kavramını eksik bırakmıştır. Birey ve toplum arasında bir ikilik oluşturan bu anlayışlara karşı Giddens, *sosyal pratikler* ve *üretim-yeniden üretim* kavramlarını geliştirmiştir. Toplumsal hayatın belirleyici unsuru olan insan, toplumsal faaliyetlerini gelişigüzel ya da tekdüze bir yöntemle değil, aksine belirli amaçlar dâhilinde gerçekleştirmektedir. “...toplumsal pratikler insanların içinde bulundukları ortamları değiştirme ve böylece geçmişten devraldıkları toplumsal koşulları (pratikler, bilgiler ve kaynaklar) yeniden yaratma yeteneklerini yansıtır” (Layder, 2014, s. 191). Fenomenoloji ve etnometodoloji bu amaçlı eylemlere kaynaklık etmektedir. Fenomenoloji ve etnometodoloji, refleksif alanlar oluşturarak, toplumsal alandaki eylemin davranış gerçekliğini ortaya koymaktadır. Tüm bu gerçekliklerle gündelik hayata yüklenen anlamlar ve bu alanda gerçekleşen eylemlerin tekrar tekrar üretildiğine dikkat çekmek gerekmektedir (Giddens, 2003, s. 9).

Bu üretim aynı zamanda bireyler arası etkileşimle de bağlantılıdır. Bireyler arası etkileşim ise gündelik hayatta sürekli olarak yinelenerek rutin eylemler haline gelmektedir. “...insan, kendi gerçeği içinde ortaya çıkan sorunlardan sorular yapıp, bunlara yanıt arar” (Lukacs, 1978, s. 149). Bu noktada devreye giren *refleksivite* kavramı rutin hayatın eylemsel çeşitliliğine olanak tanımıştır. Refleksivite toplumsal hayatta kurallar ve kaynaklardan yani yapıdan yararlanmaktadır. Giddens için yapıyı oluşturan kurallar ve kaynaklardır. Yapı aynı zamanda sistem kavramını meydana getirmekte ve kurumsallaşan her şeyi ilgilendirmektedir. Sosyal pratikler yapıya kaynaklık ederken, pratikleri şekillendiren bireyin eylemleridir. Toplumsal hayat Giddens için, doğa bilimlerinin kurallarının yanı sıra insan davranışları ve edinimleriyle varlığını şekillendirmektedir. İnsan burada eyleyen olarak aktiftir ve bilinçli davranışlarda bulunur. Giddens, toplumun sosyal sisteminde bilinçli eylemlerin olduğunu ileri sürmektedir (Kenneth ve Tucker, 1998, s. 56).

İnsan davranışlarının açıklanabilirliği ve anlaşılabilirliği dile bağlı olarak sosyal pratiklerin süzgecinden geçirilmiştir. Buradaki insan özne, gündelik hayatı açıklama çabasında hermeneutiğe başvurarak üretim ve yeniden üretimini gerçekleştirmektedir. “Toplumun üretimi, kendi üyelerinin aktif inşa edici becerileriyle, ancak kaynaklardan yararlanılarak ve söz konusu üyelerin farkında olmadıkları veya sadece belli belirsiz farkında oldukları koşullara bağlı olarak gerçekleştirilir” (Giddens, 2003, s. 207). Gündelik hayat her ne kadar monoton ve stabil olma haliyle birey tarafından eleştirilse de aynı şekilde birey bu monoton halde olmaktan vazgeçmek istememektedir. Gündelik hayatın yaşayan özneleri onu bilindik görmektedir. Aynı zamanda sosyoloji geleneği de yakın zamana kadar gündelik hayatın araştırılmaya değer olmadığını ifade etmekteydi. Oysa bu alan üzerinde çalışma yapmak oldukça önemlidir. Çünkü toplumsal hayata ait tüm kodlar gündelik hayat alanında gerçekleşmiştir. Sosyoloji geleneğinin ikiliklere karşı tartışmalı halinin, aşılma girişimleri yine gündelik hayat alanında çözümlendirilecektir. Düşünürlerin bunu fark etmesi ve buna göre, gündelik hayata anlam ve netice yüklemeleri gerekmektedir.

Gündelik hayat kendi içinde birçok alanı barındırmakta ve bu alanı araştırmak isteyenlere çokça imkân tanımaktadır. Gündelik yaşamda, toplumsallaşma ve bu çerçevede bireyleri bir arada bulundurma ve davranışlarını belirleme gerçekliği vardır (Swingewood, 1998, s. 169). Bu imkânlara yönelik kabullenici bir görüşle, gündelik hayata yaklaşmak, bu alanı öğrenmek ve tasdik etmek adına önemlidir. Gündelik hayat bizlere yapı ve birey hakkında detaylar vermektedir. Yalnızca birey tekelinde bireye ait öznelliklerle, gündelik hayat analizi yapılamayacağı gibi yalnızca yapı çerçevesinde bir tasvir yaratmakta gündelik hayata dair eksik bir betimleme oluşturacaktır. Toplumsal hayat içerisindeki gerçekliklerle karşılıklı bir etkileşim oluşturmaktadır. Toplumsal hayat ve doğal hayat aynı değildir. Doğal hayatta canlılar tek başına da yaşayabilmekte fakat toplumsal hayattaki her insan bir başka insana zorunlu olarak ihtiyaç duymaktadır. Bu durum aynı zamanda etkileşim kaynaklarını oluşturarak, bireyin toplumsal hayattaki inşa serüvenine katkısını ortaya koymaktadır. Gündelik hayatta eylemde ve etkileşimde bulunan birey, bu durumu yineleyerek kendi sosyal yaşamını da anlamlandırma deneyimine ulaşmaktadır.

Sosyal hayatın bir parçası olan insan, doğası gereği başka bir insana ihtiyaç duymaktadır. Gündelik hayat sosyolojisi geçmişten bu yana varlığını korusa da çalışma nesnesi olarak görülmemiştir. Oysa gündelik hayat sosyolojik teorideki birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Yapı ve eylem arasındaki ilişki ve bu durumun sosyal teorideki aşılma girişimi, gündelik hayat sosyolojinin özümsemesiyle bağlantılıdır. Yapı ve eylem gündelik hayat sosyolojinde hem görünür kılınmış hem de aralarındaki ilişkisellik ortaya koyulmuştur. Klasik geleneğin birey merkezli teorilerinin önemsiz sayması üzerine çeşitli görüşler ön plandadır. Bu görüşlerden biri de Parsons'a aittir. Ona göre, sosyal hayatın yalnızca insan davranışlarının rasyonel yönelimi dışında bazı kural ve normlar eşliğinde ortaya koyulacağı düşüncesindedir. "... Parsons'ın teorisinde de yapı merkezli bakış öne çıkmış, gündelik hayat alanının ve bu alanı anlamlandıran bireysel etkileşimlerin analizi geri planda kalmıştır" (Esgin ve Özben, 2020, s. 43). Dolayısıyla birey bağımsız bir varoluşa sahip olmadığı gibi yapısal unsurların çerçevesinde şekil almaktadır. Bu unsurlar dışsal ve baskılayıcıdır. Bireye dışarıdan dayatılan bir itici gücü simgelemektedir.

SONUÇ

Toplumu oluşturan bütünsel unsurların kilometre taşları, gündelik hayat üzerine kuruludur. Gündelik hayat, özünde basit ve sıradan olan şeylerin devamlı olarak üretilmesi ve yinelenmesi temellidir. Gündelik hayatın sürdürülebilir fonksiyonları ise, bu yinleme haline bağlıdır. Bireyler, gündelik hayatta yaşamsal faaliyetlerine, kendilerine göre çeşitlilik katabilir hatta çıkar ve amaçlarına göre davranabilirler. Bu durum bireyin günlük hayatın da aktif bir role bürünmesine neden olmaktadır. Gündelik hayat birçok alanı içinde barındırarak, anlam ve bütünlük esasları kapsamında, güçlü ve zayıf, gizli ve açık, basit ve karmaşık, aktif ve durağan gibi birçok unsuru özünde barındırmaktadır. Ancak gündelik hayat alanı, artık eskisi gibi göz ardı edilmiş ve geri planda kalmış bir alan değildir. Özellikle yakın geçmişte ele alınarak, sosyoloji bilimine, bir alt başlık oluşturan gündelik hayat sosyolojisinin gelişiminde mikro yaklaşımın rolü vardır. Gündelik hayatın görünür ve aşına olduğu iddiasına karşılık, bilinenin altındaki görünmeyeni araştırmak ve ortaya çıkarmak özellikle vurgulanmak istenmiştir.

Gündelik hayatın bazen basit, tekdüze, görünür olması bazen de karmaşık, çetrefilli ve görünenin altındaki görünmeyeni ortaya koymaya çalışması, bu alanın araştırılmaya değer olduğunu ve keşfedilmesi gereken bir bilgi deposuna sahip olduğunu göstermiştir. Gündelik hayat alanı esasında sosyolojik incelemelerin gerçekleştiği bir alandır. Mikro kuramlar, gündelik hayatın varlığının ve keşfinin gelişimine katkı sağlarken, makro kuramlar ise, gündelik hayatın yapının esaslarına bağlı olarak düzenlendiği ve üzerinde çalışması gerek görülmeyen bir alan olduğunu ifade etmişlerdir. Mikro yaklaşım, gündelik hayata, gündelik hayattaki eylemlerin gerçekliğine ve bireyin bilinçli faaliyetlerinin görünürlüğünün, gündelik hayat sosyolojinin kabulüyle gerçekleşeceği düşüncesindedir. Günümüzde de gündelik hayat alanı görünür ve bilindik olması gerekçesiyle göz ardı edilmiştir. Bu yüzden bu alana dair yapılan çalışmalar da azdır.

Çalışmamız, bu anlamda literatüre katkı sağlaması amacıyla önem teşkil etmektedir. Öte yandan çalışmamızda yapı ve fail ikiliğine dair gerçeklikler, gündelik hayat alanında ele alınmaya çalışılmıştır. Özellikle yapı ve birey ikiliğinin aşılma güçlüğü, bu ikilik arasındaki çatışmanın devamlılığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal hayat içerisinde yapı-fail ikiliğini aşmak ve bu ikiliğin arasındaki ilişkiselliği görünür kılmak çalışmamıza yönelik nihai çerçevenin oluşturulması maksadıyla önemlidir. Bununla birlikte çalışmamızda ifade edilen, yapı-birey ikiliğinin aşma girişimi, gündelik hayat üzerinde, yapı-birey kavramları arasındaki ilişkisellik ve etkileşim şekillerini anlamak ve anlamlandırmak düşüncesine dayandırılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Makro merkezli düşüncenin yapısalcılığı savunarak bireyi göz ardı etmesi, bununla birlikte mikro merkezli düşüncenin bireyin aktif konumuyla, toplumsal hayatı anlamlandırma düşüncesine karşın, yapısal unsurları görmezden gelmesi yapı-birey ikiliğinin yarattığı çıkmazı daha da kuvvetlendirmektedir. Bu ikiliğe dair bir çatışma halinin son bulması için, ikilik yaratan düşüncelerin de revize edilmesi gerekmektedir. Aksi halde bu çatışma hali devam edecektir. Bu ikiliği aşma girişiminde bulunan A. Giddens, aynı zamanda çalışmamızın asıl odak noktasında yer alan isim olmuştur. Giddens için, yapı ve birey arasında ortak bir etkileşim yer almaktadır.

Giddens, yapılaşma kuramında bu etkileşimi ifade ederken, üretmeyi ve yeniden üretmeyi yapıyla arasındaki etkileşimden öğrenen bireyin, aynı zamanda edindiği bu eylemi yapıyı üretmek için de kullandığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla yapı ve birey arasında devamlı bir etkileşim vardır. Öte yandan, Giddens'in çalışmalarına yön verdiği zamanlar aynı zamanda pozitivizmin eleştirildiği, klasik geleneklerin eksik ve çelişkili alanlarının gün yüzüne çıkarıldığı kısacası yeni bir oluşumun beklentisi içinde olunan bir zaman dilimine tekabül etmiştir. Bu noktada Giddens ilk etapta sosyolojinin ne'liğine yani amacına yönelik çalışmalar yaparak, doğa bilimlerine şekillendirilmiş, sosyoloji anlayışını eleştirmiştir. Pozitivizm, yapının hegemonya yaratan üstün belirleyiciliği ve bilgili insan eyleminin yok sayıldığı görüşleri, Giddens için, eleştiri süzgecinden geçirilmelidir. İnsan öznenin varlığını ortaya koymaya çalışan Giddens, fail kavramını ortaya atarak ve pozitivizmi eleştirerek modern hermeneutik okullara yönelmiştir.

Bu noktada daha sonra çifte hermeneutik ve yapının ikiliği olduğunu öne süren sistem ve yapının kendi gerçekliği çerçevesinde yapılaşma teorisini ortaya atmıştır. Giddens'in yapılaşma teorisinde, fail ussal ve bilinçli davranışlarda bulunarak bilgilerini refleksivite süzgecinden geçirmektedir. Buradaki insan özne, kendisini ve toplumu yenileyen ve değiştiren kapasitesiyle yapının belirlediği bir şey olmaktan çok daha fazlasıdır. Fail yaptığı eylemlerin tümünden sorumlu ve bu eylemlerin bilincindedir. Eylem kavramı, Giddens için, bilgi, marifet ve düşünme kapasitesinden oluşmuş bir insanın, tutum ve davranışlarını dönüştüren bir gerekçe olarak sentezlenmelidir. Bu görüşe yapılanma teorisinde yer veren Giddens, eylemin hareketlerinin bilincinde olduğunu ve ussal davranışlara sahip olarak içinde bulunduğu alanı yeniden revize edebildiği düşüncesindedir. Yapılaşma kuramı, toplum ve birey merkezli teorilerini birbirlerini göz ardı eden tutum ve düşünceleri ve bu durumdan kaynaklı oluşan belirsizliği engellemek adına formüle edilmiş bir kuramdır. Teorisinde toplumsal değişmeyi ele alan Giddens, bu değişimin tek boyutlu değerlendirmesi yerine, yeniden üretim şeklinde bir değişimden söz etmiştir. Bu noktada, yapılaşma teorisinde eylemde bulunan eyleyiciler ve yapı karşılıklı olarak bir etkileşim içindedir. Eyleyenler toplumu etkileyerek aynı şekilde toplumdan etkilenirken, yapı kurallardan ve kaynaklardan oluşmuştur. Dahası, toplum insani eylemlerin tezahürleri ve yapının belirleyici unsurları çerçevesinde adeta yapılanmıştır.

Bu yapılaşma bir ikilik oluşturan birey ve toplum kavramlarının dışında sosyal pratikleri özümsemiştir. Bu bakımdan, Giddens sosyal teorisini belirli amaçlar perspektifinde oluşturmıştır. İlk olarak yeni bir teoriden bahseden Giddens, geleneksel sosyolojinin eksik bıraktığı ve ihmal ettiği noktaları gün yüzüne çıkarıp aynı zamanda yeniden revize ederek değerlendirmiş ve yapılanma teorisinin özünü oluşturmıştır. Giddens bu çerçevede, hem yapılanma teorisıyla sosyoloji geleneğinin mantığını ve yöntemini yeniden oluşturmuş hem de modernlik kavramını, yapılaşma teorisine yaslayarak ve modernliğin özüne yönelik tasvirler yaparak, kurumların oluşumunun modernlikle ilişkiselliğini, çözümlemeyi hedef edinmiştir. Bu bilgiler devamında, Giddens, failin davranışlarının bilinci olduğunu ve aynı zamanda davranışlarının sonucunu idrak etme güdüsüne sahip olduğunu savunmuştur.

Giddens, yapılaşma teorisiyle uzlaşımçı ve sentezci bir sosyal teori kurmak istemiş, bu bağlamda pozitivizm ve tüm versiyonlarını reddederek modern hermeneutik okullara yönelmiştir. Hermeneutik kavramını çifte hermeneutik olarak, formüle eden Giddens, sosyal bilimler ve gündelik hayatın sıradan failinin dili arasında mantıksal bir bağ kurmak istemiştir. Öte yandan Klasik gelenekleri eleştirerek anlamlı bulduğu yönlerini yeniden revize etmiştir. Bu bağlamda yapılaşma teorisinin teorik bilgilere dayanmasının yanı sıra gündelik hayata yani günümüz gerçekliğine uyarlanması gerektiğini öne sürmüştür. Yani bu teorik bilgiler pratikte gündelik hayatta uygulanabilecektir. Giddens, kapsamlı ve çok yönlü görüşüyle modernizm, post modernizm, küreselleşen ve yenileşen toplum, cinsiyetçilik ve mahremiyet anlayışlarını failin ussal varlığıyla anlamlandırabileceğini ortaya koymuştur. Bu faile açık bir davettir ve Giddens sosyal teorisine faili davet ederek onu değişim ve dönüşüme ortak etmiştir. Kendi teorisinin günümüze uyarlanması gerekliliğinden bahsederek sosyolojiye dair bilgi ve birikimini günümüz toplumla ilişkilendirmeye çalışan Giddens, Aynı zamanda sosyolojinin ana akım geleneğinde, vazgeçilmez sayılan kavramlarının yanına, kendi formüle ettiği kavramları da ekleyerek yeni bir teori oluşturmaya gayret etmiştir. Sosyolojik düşünceye katkısı dolayısıyla Giddens, sentezci bir sosyoloji anlayışı kurarak yapının ikiliğini yapılaşma teorisiyle ortaya koymuştur. İlk etapta klasik ve çağdaş teorisyenlerin eksik bıraktıkları yönleri kimi zaman eklemeler kimi zamanda değişiklikler ve revize eden dönüşümler önermiştir.

Yapı merkezli teorisinin eylemi görmezden gelmesi, eylem merkezli teorisinin yapıyı dışlaması üzerine bağdaştırıcı bir teori kurmayı planlayan Giddens, yapıyı eylemin hem aracı hem de sonucu olarak görmüş, aynı zamanda onu kurallar ve kaynaklar olarak anlamlandırarak yapı-sistem ilişkiselini ortaya koymuştur. Buradaki sistem yapının kurumsallaşan işleyişini açıklama gayretindedir. Diğer yandan, sosyolojik teoride yer alan krizler, sosyolojinin günümüzdeki birçok alanı anlamlandırma noktasında yetersiz kalmasından kaynaklanmıştır. Klasik sosyoloji düşünürleri ve devamında gelen düşünürler, sosyoloji tarihinin akışında eksik noktalar bırakmışlardır. Dolayısıyla, sosyolojik gerçekliği günümüz toplumuna uyarlamak için yeni anlayışa ve yöntemlere ihtiyaç vardır.

Bu açıdan, teorik ve metodolojik eksikleri tamamlamak sosyal teorinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu noktada ilk olarak sosyolojik teoriye öncülük eden düşünürlerin teorilerini eleştirmek ve bu bağlamda tartışmaya açmak gerekecektir. Sosyolojik teoride nesnenin ne olduğu gerçeğinin tam anlamıyla özümsemişi ve toplumsal olgulara yerleştirilmesi oldukça önemlidir. Bu çerçevede sosyolojik hiçbir çıkarım belirsizlik taşımamalıdır. Bu bakımdan, İlk ve en önemli ayırım sosyolojik teorinin konusunun ne olduğudur. Burada yapı ve birey olarak iki ayırım yaşanmaktadır. Bu durum, sosyal teoride hem ikiliğe hem de belirsizliğe neden olmuştur. Belirsizlikler ise, her alanda olduğu gibi kriz ve kaosa neden olacaktır. Sosyolojinin bu ikiliği aşma girişimi, sosyal teorinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Sosyolojik teoride gerçekleşen gelişim, yenilik ve değişimler sosyal dünya'nın anlamlandırılması ve analiz edilmesine olanak sağlayacaktır. Sosyal teori sadece ampirik gözlemlere değil aynı zamanda yorumcu analizlerle de anlam bulacaktır. Doğa bilimleri nezdinde pozitivist yaklaşımın genel ve nesnel bilgi edinme ve içselleştirme geleneğinin dışında sosyal dünya kapsamlı, geniş ve karmaşıktır. Bu açıdan tek düze bir genel yargıya sığmayacak kadar çok yönlü çıkarımlar içermektedir.

Sosyal teorideki eksiklik ve ihmal edilmiş yönler, klasik gelenekten gelen doğa bilimleri ve buna bağlı olarak pozitivist yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Klasik gelenek ya da başka bir ifadeyle ana akım sosyoloji, başta Marx, Durkheim ve Weber'e ait görüşlerle şekillenmiştir. Bu bağlamda sosyal teori genel ve tekdüze bir anlayış yerine çok yönlü yaklaşımların birleşimleriyle oluşmalıdır. Öte yandan genel ve nesnel yönelimlerin sosyal teoride yaratacağı evrensellik anlayışının birey ve bireyin faaliyetlerinin görmezden gelinmesi ihmal edilmesine neden olacaktır. Toplamları inceleme nesnesi saymış sosyoloji biliminin dolaylı olarak incelediği alanlardan biri de insan ve insan davranışlarıdır. Bu yüzden insana ait gereklilikler yine sosyal teori içinde araştırılmalı ve incelenmelidir. Ancak klasik gelenek düşünürleri yapısal unsurların sosyolojinin araştırma konusu olduğunu ifade ederek, sosyolojik olgulardan, pozitivist yaklaşımdan, ampirizmden, toplumsal olguların bir 'şey' olarak ele alınması gerektiğinden vb. bahsetmişlerdir. Bilginin nesnel ve evrensel olduğunu, sosyal olguların dışsal olduğunu ve birey üzerinde yaptırım gücünün olduğunu da eklemişlerdir. Buna karşın birey merkezli teoriler yapıyı oluşturan nesnenin altını çizerek, bireysel unsurlara dikkat çekmektedir.

Bu ikili görüşler sosyolojik teoride kriz yarattığı gibi toplumsal düzenin oluşunu da olumsuz yönde etkilemektedir. Birey merkezli teorilere göre, toplum içinde eylemde bulunan insanlar doğa bilimlerinin nesneleri değildir ve bu anlamda değerlendirilmesi yanlış bir saptama olacaktır. İnsan içsel dünyası, duyguları ve bireysel gerçekliğiyle doğa bilimleriyle açıklanamayacak ölçüde çok yönlü içerimlere sahiptir. Aynı şekilde, pozitivism bu noktada yetersiz kalacağından, anlama ve yorumlama bilgisine sahip olan hermeneutik yaklaşım, insana özgü gerçekliğin açıklanmasına yardımcı olacaktır. Bu anlayışa göre, insan başlı başına toplumsal hayattaki her unsurdan farklıdır ve tekli bir ayrımla açıklanması ya da yorumlanması önemlidir. Dahası toplumu oluşturan, yöneten, geliştiren ve değiştiren yine insan ve onun davranışlarıdır. Bu bağlamda, hem pozitivist yaklaşımı önceleyen yapı merkezli teoriler hem de hermeneutik yaklaşımı önceleyen birey merkezli teoriler sosyolojik teorinin anlaşılmasını sınırlı kılmışlardır. Hermeneutik gelenek, bireye yönelik açılımda bulunurken, yapısal unsurları geri planda bırakmıştır. Pozitivist gelenek ise, bireysel unsurları çalışma konusu saymamıştır. Dolayısıyla bir tarafta yapı ve güç unsurları görmezden gelinirken, diğer tarafta ise birey ve davranışları göz ardı edilmiştir. Öte yandan yapısal ve işlevselci anlayış, toplumsal hayatın düzen akışına, yapıyı katarak, bireyi bu alanın dışına itmiştir.

Hermeneutik gelenek de tersi bakış açısıyla yapıyı bu alanın dışında görmüştür. Bu bakımdan, sosyoloji bilimi, belirsizlikler içeren yaklaşımların sonucunda eksik ve gündelik yaşamın sosyal analizini temsil etmekte yetersiz kalmış bir bilim haline gelmiştir. Bu yüzden, sosyolojideki belirsizlikler ve eksikleri revize etmek adına birçok çağdaş düşünür çeşitli teoriler geliştirmişlerdir. Bu çağdaş düşünürlerden biri olan Giddens, metodolojik ve teorik analizlerde bulunarak, özellikle yapı ve eylem ikiliği üzerine odaklanmıştır. Giddens, sosyolojik teoriye yapı ve eylem ikiliği paydasında sentezci bir teori geliştirerek, yapılaşma teorisini oluşturmuştur. Yapılaşma teorisi, sosyal teorinin gelişiminde destekleyici çıkarımlarda bulunurken, sosyal teorinin kriz ve problemlerine de çözüm bulmayı hedeflemiştir. Giddens için, sosyal teorinin asıl kriz noktası yapı-eylem ikiliğidir. Bu ikilik sosyal teorinin anlaşılmasını da güçleştirmiştir. Bu güçlüğü aşmak adına, Giddens, klasik ve çağdaş gelenek savunucularının eksik bıraktığı noktaları yeniden düzenlemek adına çalışmalar yapmıştır.

Bu bağlamda Giddens klasik ve çağdaş düşünürlerin sosyolojik teorideki yaklaşımlarını, eleştirel bir süzgeçten geçirerek, eksik ve ihmal edilmiş yönlerine karşı çıkarımlarda bulunmuştur. Esasında sosyoloji klasik ve çağdaş düşünürlerin yaklaşımları karşısında birçok problemle yüz yüze gelmiştir. Bu yüzden sosyolojik teoriye karşı metodolojik ve teorik yapısının revize edilmesine ihtiyaç vardır. Bu noktadan harekete geçen Giddens, ilk etapta klasik ve çağdaş düşünürlerin, sosyoloji teorisindeki yeri ve konumunu yeniden incelemeyi ve analiz etmeyi hedeflemiştir. Buradaki yeniden inceleme ve analiz etme bahsi geçen düşünürlerin fikirlerini tartışmaya açma manası taşımaktadır. Bu tartışmayı aynı zamanda sorgulama ilkesiyle yöneten Giddens, öncelikle teorik düzeyde ortaya çıkan eksikliklerin onarımı ve yeniden düzenlenmesi olarak revize etmeyi amaç edinmiştir. Diğer yandan sosyoloji bilimi içerisinde, modernlik, post modernlik, devlet, küreselleşme, kapitalizm, yapı, fail, makro ve mikro gibi birçok kavram bulunmaktadır. Bu kavramların tam anlamıyla anlaşılabilmesi de sosyolojik teoride krizler yaratmaktadır. Dolayısıyla bu anlamda gerçekleşecek yeniden düzenlemeler aynı zamanda radikal değişiklikler olmalı ve sosyolojik teorinin kriz yaratan yönlerine çözüm üretmeye gayret etmelidir. Bu bilgiler doğrultusunda, klasik ve çağdaş düşünürlerden kalma geleneklerin revize edilmesinde ilk amaç, sosyolojik teorideki ikilikleri aşmaktır. Bunlar; Pozitivizm-Hermeneutik, Yapı- birey, Makro-mikro, gibi karşıtlıklardır. Giddens için, sosyal dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için öncelikle bu ikiliklerin aşılması gereklidir.

Sosyolojik teorinin anlaşılır olması, içerisinde herhangi bir kriz, belirsizlik ve çelişki olmamasına bağlıdır. Giddens'in diğer bir yönelimi de sosyal teoride mantalite ve yöntemin revize edilmesi üzerinedir. Giddens bu anlamda oluşturduğu yeni teorisiyle, ontolojik ve epistemolojik yani toplumsal hayatın, toplum ve birey nezdinde, bilgi ve varlıksal gerçekliğiyle düzenlenmesine dayanmaktadır. Çünkü Giddens, yapılaşma teorisinin merkezindeki yapı ve birey ya da başka bir ifadeyle yapı ve eylem arasındaki ikiliğin birleştirici bir ikilik olduğundan söz etmektedir. Bu birleştirici ikilik aynı şekilde karşılıklı bir etkileşimden beslenmektedir. Yapısal ve işlevselci anlayışın bireyi ihmal eden yönelimini, yapılaşma teorisinin oluşumunun ana gayesinde, bir eksiklik olarak görerek bu eksikliği veya yetersizliği aşma girişimi vardır. Yapılaşma teorisinde birey, eylemde bulunan, bilgili bir özne konumundadır.

Buradaki bilgili birey sosyal pratikler vasıtasıyla toplumun üretimine ve yeniden üretimine katkı sunmaktadır. Ancak yapılaşma teorisi, eylemin toplumsal hayattaki rolü ve öneminden bahsederken, tamamen eylem merkezli teorilerle aynı yaklaşımda da değildir. Yani yapısal unsurları göz ardı eden bir yaklaşımdan da uzak durmuştur. Yapılaşma teorisinde eylemde bulunan bireyler karşılıklı bir etkileşimle, toplumu etkiledikleri gibi toplumdan da aynı oranda etkilenmişlerdir. Bu bakımdan yapı ya da eyleme farklı bir anlam yüklemek yerine birleştirici bir sentez kurmak önemlidir. Giddens, bireyin eylemlerini gerçekleştirirken, yapının aracı bir kuvveti olduğunu ifade ederek bu noktada kurallar ve kaynaklardan söz etmiştir. Yapılaşma kuramında, kurallar ve kaynaklar vasıtasıyla eylemde bulunan bireyler sosyal pratikler üreterek- yeniden üretmişlerdir. Bu bilgiler eşliğinde, sosyolojik teorinin araştırma nesnesi sadece yapı ya da sadece bireyin eylemleri değil, toplumsal üretimin gerçekleşmesiyle oluşturduğu sosyal pratiklerdir. Sosyal pratikler zaman ve uzam boyunca devamlı olarak üretilerek tekrar üretilmektedir. Toplumsal hayatta sosyal pratikler, yapıyı eyleme, eylemi de yapıya karşı yönlendirerek toplumsal bir süreç oluşturmaktadır. Giddens'ın buradaki amacı teorik olarak oluşan eksiklere karşı yeni ve sentezci bir teori oluşturmaktır. Bu yeni teori, zaman ve uzam kavramını içselleştirirken, pratik bilinç, düşünömsellik, yerinden çıkarma, bilgi stokları, risk, ontolojik güvenlik, koruyucu koza yapı ve eylemin ikiliği, rutinleşme gibi birçok kavramı da barındırmaktadır.

Bu bilgiler dışında, kurallar ve kaynaklardan oluşan yapı, eylemlerin hem aracı hem de sonucuyken, yapının ikiliği de sosyal pratikleri aracı ve sonucu konumundadır. Öte yandan Giddens için, eylem, yapısal işlevselci geleneğin eylem merkezli teorisindeki tekdüze bir anlama sahip olmadığı gibi yapı da eylemin dışında bir oluşum değildir. Zaman ve uzam boyunca gerçekleşen eylemsel faaliyetler, yapı ile karşılıklı etkileşim halinde meydana gelmektedir. Bu açıdan, sosyal teorinin oluşturduğu, sosyal değişimler (modernlik, post modernlik, küreselleşme) gibi kavramlar, Giddens'ın teorisinde yeniden analiz edilmiş ve çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler eşliğinde, modernlik başlı başına sosyal teorinin önemli görölen çözümlenmesi gereken kavramlarından biridir. Ancak modernlik konusunun tam olarak anlaşılamaması sosyal teoride krizlere yol açmıştır. Yine post modern anlayıştan doğan tartışmalar da modernliğin eksik yönelimleri kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır.

Giddens, post modernizme karşı mesafeli bir duruşa sahiptir. Ona göre, geleneksel anlayıştan kopuşu temsil eden modernizm, yeni bir yaşam gerçekliğini ifade etmektedir. Giddens için, modernlik radikalleşerek, köklü değişimlere yol açmış ve düşününsel anlamda gelişmiştir. Modernliğin yarattığı belirsizlik, risk ve gelenekselden kopuş her ne kadar sosyal teoride kriz yaratsa da Giddens, post modern anlayışın modernliğin bittiği yönündeki amaçsız yönelimlerini de reddetmiştir. Yapılaşma teorisiyle, sosyal teorideki belirsizlik ve çelişkiyi ortadan kaldırmak isteyen Giddens, toplumsal unsurları tekrar incelemiş ve analiz etmiştir. Burada modernlik ve buna bağlı olarak gelişen küreselleşmenin toplumsal alana yayılımı, sosyal teorinin araştırılıp çözümlenmesinde başvuru kaynaklarından biridir. Fakat sosyal teorideki krizlerin tamamı elbette bu yeni teoriyle aşılamayacaktır. Batı sosyolojisi, gelişmişliği ve öncü kriterleri nedeniyle önem teşkil etmektedir. Batıdan gelen, gelişmiş ve ilerleme kaydetmiş çalışmalar, günümüz varyasyonlarına uyarlanmaktadır. Ancak sosyolojinin neliği'nin ne olduğu gerekçisi ve bu anlamda gelişen belirsizler krize neden olmuştur. Sosyolojik teorinin mantığı, kapsamı ve yöntemi burada eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun nedeni batıda yaşanan değişim ve gelişimlere karşı sosyoloji sosyolojik teorinin aynı hızda ilerlememesi ve burada ortaya çıkan problemleri çözümleyememesidir.

Sosyolojinin klasik ve çağdaş düşünürleri tarafından geliştiren teoriler başta pozitivistliğe dayandırıldığında, yaşanan gelişmişliğin çok yönlü perspektifi çözümlenememiştir. Yapı merkezli teoriler her ne kadar eylem merkezli teorilerin araştırılmaya değer görülmemesi kanısına sahip olsa da, bireyin kimliği, benliği, duygu ve düşünceleri göz ardı edilmemesi gereken toplumsal gerçekliğe ve sosyolojik teoriye yön verecek unsurlardır. Birey, burada akıl sahibi, aktör ve fail konumundadır. Sıklıkla batı sosyolojisinden bahseden Giddens, bu sayede yaşanan krizlerin gün yüze çıktığını belirtmiştir. Giddens'ın buradaki ana gayesi de batı sosyolojisindeki kriz ve problemleri çözümlmek adına yeni bir teori geliştirmektir. Dahası yeni bir sosyolojik teori kuramı kapsamlı ve çok yönlü olmalıdır. Toplumun sosyo-kültürel yönlerinin ele alındığı ve günümüz şartlarıyla uyumluluğunun esas alınması bu bağlamda oldukça önemlidir. Batı sosyolojinde yaşanan kriz ve gerilimlerin sonucunda çaresiz kalan sosyoloji bilimi neredeyse gereksiz ve anlamsız görülmeye başlamıştır.

Sosyoloji adına açılan bu tartışma, toplumsal konuların çözümlenmesinde sosyoloji biliminin yeterli bir sıfat yüklenmemesi kaynaklı gerçekleşmiştir. Küreselleşme, modernleşme, politik güçler, savaşlar, kapitalizm ve yoksulluk gibi konuların yanı sıra birey ve bireyselleşme, rutin, etkileşim ve üretim gibi konular da batı sosyoloji ayağının çözümlemeye yetersiz kaldığı konulardandır. Dolayısıyla mevcut sosyolojinin hem mikro hem de makro sosyoloji geleneklerini anlamlandırma noktasında geri planda kalmıştır. Sosyolojik teorinin yeni bir gelişim evresine girmesi dolayısıyla gündelik hayat sosyolojisi de yeni bir anlam kazanmıştır. Günümüz problemlerinin anlama ve anlamlandırma noktasında önemli bir görev üstelenen gündelik hayat sosyolojisi, aynı zamanda mikro sosyolojinin katkılarıyla şekillenmiştir. Artık gündelik hayatın görünürde olduğu ve araştırılmaya değer olmadığı görüşü kırılarak, aksine gündelik hayatın bir bilgi deposu işlevi gördüğü ve topluma ait birçok unsuru içinde barındırdığı gözler önüne serilmiştir.

Çağdaş sosyolojideki önemli düşünürlerden biri olan Giddens, formüle ettiği yeni çalışması olan yapılaşma teorisinde sosyolojik bilginin mümkün olduğunu ve bu bilginin aynı zamanda toplumu yapılandırıldığını belirtmiştir. Buradaki önemli nokta, toplumsal üretimin sağlamlasında aktif rol üstlenen bilgili insanın ya da başka bir ifadeyle failin bu durumu olanaklı kılacağı düşüncesidir. Çünkü toplumsal hayatta her birey, pratikler üreterek yeniden üretmektedir. Bununla birlikte, bireyin aktif rol üstlendiği toplumsal hayatın sosyal değişimi yapılaşma tekelinde, modernleşme, küreselleşme ve endüstrileşme gibi unsurların dönüşümü, neticesinde gerçekleşecektir. Bu bağlamda modernite, beraberinde güvenlik, tehlike, risk ve sanayi gibi unsurları getirirken, küreselleşme de kapitalizm, ulus-devlet ve uluslararası işbirliği gibi kavramları türeterek bu alandaki ilişkiselliği ortaya koymuştur. Bu bilgiler ışığında, batı sosyolojinde yaşanan kriz ve problemlere karşın sosyolojik teorinin gelişim ve dönüşümüne katkı sağlayıcı bir alt disiplin olarak, gündelik hayat sosyolojisi, günümüz şartlarındaki toplumsal düzen çerçevesinde önemli katkılar sunabilmektedir. Dolayısıyla gündelik hayat sosyolojinin araştırılması ve incelenmesi günümüz toplumlarının çözümlenmesi adına önem teşkil etmektedir. Öte yandan sosyolojik teoride yaşanan çıkmazların başlıca sebeplerinden sayılan, yapı ve eylem ikiliği, yine gündelik hayat alanında analiz edilerek, çözümlenebilecektir.

Gündelik hayat alanı, çatışma yaratan yapı ve eylem ikiliğinin, ilişkisel bir toplumsal gerçeklik barındırdığını göstermek adına bu ilişkiselliğe, fırsat tanımış bir mekân işlevi görmektedir. Bu çalışmada, yapı ve eylem ikiliğinin aşılma gayreti ve bu ikili arasındaki ilişkisellik, başta Giddens'ın teorisi kapsamında olmak üzere, gündelik hayat alanında çözümlenmek istemiştir. Dahası gündelik hayat geçmişten bu yana var olmuş ancak araştırılmaya değer görülmemiştir. Özellikle makro yaklaşımların gündelik hayat alanının araştırmaya değer görülmemesi algısı, gündelik hayatın, yapı tarafınca oluşturulduğu düşüncesine dayandırılmaktadır. Öte yandan mikro sosyolojinin, eylem merkezli teorileri öncelemesiyle birlikte gündelik hayattaki bireysel faaliyetler, bireyin sosyal hayattaki konumu gündelik hayat sosyolojisi hakkında merak ve ilgi uyandırmaya başlamıştır. Yapısal-işlevselci makro merkezli teoriler ve düşünürleriyle, Birey merkezli eylem teorisi düşünürleri arasındaki uzlaşmama halinin devamlılığı ve bu bağlamda devam eden yapı-eylem ikiliği sosyolojik teoriyi çıkmaza götürmüştür. Ancak bu ikiliği aşmaya çalışan düşünürler vardır. Giddens bu düşünürlerden biridir.

Gündelik eylemin üretimi ve yeniden üretimi, gündelik hayat alanında gerçekleşmektedir. Bu bilgiler eşliğinde, gündelik hayat sosyolojisine dair gerçeklikler, başta sembolik etkileşimcilik, fenomenolojik yaklaşım, etnometodoloji hatta dramaturji kavramları nezdinde farklı görüşlerin tanımlamalarıyla açıklanmaya gayret edilmiştir. Bu açıdan çalışmamız ilk olarak, gündelik hayat alanının ve gündelik hayat sosyolojisini görünür kılma adına önem teşkil etmektedir. Daha sonra yapı-birey ikiliğinin, sosyolojik teoride yarattığı çıkmazı aşmak ve sosyolojik düşüncede bu anlamda düzen ve disiplin oluşturmak adına Giddens tarafından formüle edilen yapılaşma teorisi ve gündelik hayatın yapı ve birey ilişkiselliğine yaptığı vurgu, çalışmamıza önem yükleyen diğer unsurlardandır. Bunlarla birlikte, gündelik hayat sosyolojisinin hem birey hem de yapı unsurlarını önemseyen bir konum işlevi görmesi ve Giddens'ın yapılaşma teorisiyle bu anlamda ortak paydada yer edinmesi, gündelik hayat sosyolojisinin araştırılmaya değer görülmesinin önemi vurgulanmak istemiştir. Gündelik hayat sosyolojisine ait bir inşayı, Giddens teorisinde anlamlandırmayı hedeflemiş çalışmamızda, öncelikle Giddens'ın teorine ait, kavram haritası üzerinden bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Formüle ettiği yeni teorinde birçok düşünce akımı ve savunucularından etkilenen Giddens, çalışmalarında sentezci bir anlayışı benimsemiştir.

Bu noktada, Giddens teorisi ve gündelik hayat sosyolojinin gerçekliğini birleştirici bir sentezle ele alınmış ve anlamlandırılmak istenmiştir. Ancak Giddens'in yapıyı, eylem üzerinde sınırlılık yarattığı gerekçesiyle, olumsuz bir kavramsal olarak adlandırması, aynı şekilde yapının eylemsel faaliyetler nezdinde de bir engel yaratmadığı görüşü, eleştirel söylemleri de beraberinde yetirmiştir. Aynı şekilde, Giddens'in Postmodernist anlayış yerine, gelişmiş modern anlayışı öncelemesi, Postmodernist görüş savunucuları, tarafından eleştirilmektedir. Öte yandan Giddens'in ikilikleri aşma gayretiyle birlikte sosyal teoriyi tek bir kuramla açıklama çabası eksik bir çıkarım sağlayacaktır. Zaman zaman kullanılan örtük ifadeler, yapılaşmanın bir sonuç olduğu iddiası gibi görüşler, yine çeşitli düşünürler tarafından eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Fakat Giddens'in tüm çabası anlaşılır ve çözümlenebilir bir sosyal teori anlayışı yaratarak, toplumsal hayattaki birleştirici unsurları ön plana çıkarmaktır. Dolayısıyla Giddens, burada sosyal teorisi ve gündelik hayat alanının anlaşılabilirliğine sunduğu katkı ve önemle çalışmamızın ana merkezini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arslan, H. , Yavuzcan, İ. (2008). Türkçede Gadamer'e . Önsöz. İçinde: *Hakikat ve Yöntem I. Paradigma Yayıncılık*.
- Aron. (2010). Sosyolojik Düşüncenin Evreleri (K. Alemdar, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Bauman. (1999). Sosyolojik Düşünmek (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Balta, E. (2020). Marxizim, Ütopya ve Gündelik Hayat. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss. 53-67). Phoenix Yayınevi.
- Başdaner, O. (2020). Georg Simmel: Gündelik Hayatın Ayrıntıları. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss.69-102). Phoenix Yayınevi.
- Binay, B. ve Tatlıcan, Ü. (2020). Sembolik Etkileşimcilik ve Gündelik Hayatın Sosyolojisi. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss. 147-190). Phoenix Yayınevi.
- Bourdieu. (2016). Sosyoloji Meseleleri (F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin & A. Sümer Çev.). Heretik Yayınları.
- Binici, U. ve Tatlıcan, Ü. (2020). Harold Garfinkel'in Etnometodolojisinde Gündelik Hayat. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss.213-234). Phoenix Yayınevi
- Callımcos. (2013). Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış (Y. Tezgiden, Çev.). İletişim Yayınları.
- Collins, R. (2015). Sosyolojide Dört Ana Gelenek (Ü. Tatlıcan, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Craib, I. (1992). *Anthony Giddens*. Roudledge.
- Çabuklu, Y. (2010). *Postmodern Toplumdan Kesitler*. Paloma Yayınları.
- Çeğin, G. (2020). -Gündelik Hayatın Kavranışı İçin- Pierre Bourdieu' nün Kavramsal Repertuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss. 405-430). Phoenix Yayınevi.

- Çiğdem, A. (1997). *Bir İmkân Olarak Modernite: Weber ve Habermas*. İletişim Yayınları.
- Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Durkheim. (2013). *Toplum Bilimin Yöntem Kuralları ve Aile Toplumbiliminde Uygulanması*. (Ö. Ozankaya, Çev.). Cem Yayınevi.
- Elias, N. (2004). *Uygarlık Süreci 1* (E. Ateşman, Çev.). İletişim Yayıncılık.
- Esgin, A. (2008). *Anthony Giddens Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Ergin, B.,N. (2020). Sıradan İnsanların Gündelik Sanatları: De Certeau ve Gündelik Hayat. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss. 343- 370). Phoenix Yayınevi.
- Esgin, A. (2020). Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss. 13-34). Phoenix Yayınevi.
- Esgin, A. (2020b). Anthony Giddens: Yapılaşma Alanı Olarak Gündelik Hayat. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss.371-403) Phoenix Yayınevi.
- Esgin, A. ve Özben, M. (2020). Klasik Sosyoloji ve Gündelik Hayat: Durkheim'dan Parsons'a. İçinde A. Esgin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss.35-52). Phoenix Yayınevi.
- Fay. (2005). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaşam* (İ. Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Garfinkel. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.
- Gadamer, H. G. (2008). *Hakikat ve Yöntem I* (H. Arslan & İ. Yavuzcan, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Gardiner. (2016). *Gündelik Hayat Eleştirileri* (D. Özçetin, B. Taşdemir & B. Özçetin, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Giddens. (1994). *Modernliğin Sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (1996). *The Consequences of Modernity*. Polity Press.
- Giddens. (1999a). *Toplumun Kuruluşu* (H. Özel, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Giddens. (1999b). *İleri Toplumlarda Sınıf Yapısı: Marksist Yaklaşımın Eleştirisi* (Ö. Baldık, Çev.). Birey Yayıncılık.

- Giddens. (2000a). Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi (Ü. Tatlıcan, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Giddens. (2000b). Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi (M. Özay, Çev.). Birey Yayıncılık.
- Giddens. (2000c). Elimizden Kaçıp Giden Dünya (O. Akınhay, Çev.). Alfa Yayınları.
- Giddens. (2003). Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları: Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi (Ü. Tatlıcan & B. Balkız, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Giddens. (2005). Sosyal Teorinin Temel Problemleri: Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki (Ü. Tatlıcan, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Giddens. (2008). Ulus-Devlet ve Şiddet (C. Atay, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Giddens. (2010a). Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum (Ü. Tatlıcan, Çev.). Say Yayınları.
- Giddens. (2010b). Mahremiyetin Dönüşümü (İ. Şahin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Giddens. (2012a). Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş (Ü. Y. Battal, Çev.). Siyasal Kitapevi.
- Giddens. (2012b). Sosyoloji (C. Güzel, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2013). Yapısalcılık, Post-yapısalcılık ve Kültürün Üretimi. İçinde A. Giddens & J. Turner (Ed.), *Günümüzde Sosyal Teori* (ss.219-251). (Ü. Tatlıcan, Çev.). Say Yayınları.
- Giddens. (2017). Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği (M. Sözen & S. Yücesoy, Çev.). Metis Yayınları.
- Giddens. (2018). Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori (Ü. Tatlıcan, Çev.). İletişim Yayınları.
- Giddens, A. ve Sutton, W.P. (2020). Sosyolojide Temel Kavramlar (A. Esgin, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Giddens. (2020a). Toplumun İnşası: Yapılaşma Teorisinin Ana Hatları (Ü. Tatlıcan, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Giddens. (2020b). Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual*. Anchor Books.
- Goffman. (2014). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu (B. Cezar, Çev.). Metis Yayınları.

- Gordon. (2015). Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi. (Ü. Tatlıcan & H. Kösebalaban, Çev.). Küre Yayınları.
- Harvey. (1997). Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenler (S. Savran, Çev.). Metis Yayınları.
- Hadot. (2011). Wittgenstein ve Dilin Sınırları (M. Erşen, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Heritage, J., C. (2013). Etnometodoloji. İçinde A. Giddens & J. Turner (Ed.), *Günümüzde Sosyal Teori* (ss.253-305). (Ü. Tatlıcan, Çev.). Say Yayınları.
- Husserl. (2003). Fenomenoloji Üzerine Beş Ders (H. Tepe, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Jung. (1999). Keşfedilmemiş Benlik (B. İlhan, Çev.). İlhan Yayınevi.
- Kenneth, H. ve Tucker, J.R. (1998). *Anthony Giddens and Modern Social Theory*. Sage Publications.
- Kırış, E. (2019). Fransız Sosyoloji’inde Gündelik Hayat Çalışmaları. Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, 5 (9), 131-145. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/711431>
- Köse, H. (2020). Yaban Bilinç Ya Da Lefebvre’e Göre Gündelik Hayat İçinde A. Egin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss. 305-341). Phoenix Yayınevi.
- Layder. (2014). Sosyal Teoriye Giriş (Ü. Tatlıcan, Çev.). Küre Yayınları.
- Lefebvre. (2006). Diyalektik Materyalizm (B. Yıldırım, Çev.). Kanat Kitap Yayıncılık.
- Lefebvre. (2007). Modern Dünyada Gündelik Hayat (I. Gürbüz, Çev.). Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2012). Gündelik Hayatın Eleştirisi I (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2013). Gündelik Hayatın Eleştirisi II: Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre. (2014). Mekânın Üretimi (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2015). Gündelik Hayatın Eleştirisi III: Moderniteden Modernizme (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Lefebvre. (2018). Şehir Hakkı (I. Ergüden, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Lukacs. (1978). Birey ve Toplum (V. Atayman, Çev.). Günebakan Yayınları.

- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society: from the standpoint of a social behaviorist*. University of Chicago Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (2.baskı). (O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ritzer. (2013). *Klasik Sosyoloji Kuramları* (H. Hülür, Çev.). De Ki Basım Yayım.
- Schroeder. (1996). *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi*. (M. Küçük, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Swingewood. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi* (O. Akınhay, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Simmel. (2009). *Bireysellik ve Kültür* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Schutz. (2018). *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler* (A. Akan & S. Kesikoğlu, Çev.). Heretik Yayınları.
- Slattey. (2018). *Sosyolojide Temel Fikirler* (Ü. Tatlıcan & G. Demiriz, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Şentürk, Ü. (2020). *Husserl ve Schutz: Fenomenolojik Perspektif*. İçinde A. Egin & G. Çeğin (Ed.), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* (ss. 235-268) Phoenix Yayınevi.
- Turner, B.S (2014). *Klasik Sosyoloji* (İ. Çetin, Çev.). İletişim Yayınları.
- Özlem, D. (2013). *Felsefe ve Doğa Bilimleri*. Notos Kitap Yayınevi.
- Wallerstein. (2011). *Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş* (E. Abadoğlu & N. Ersoy, Çev.). Bgst Yayınları.
- Wallace, R. ve A., Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin İyileştirilmesi*. (L. Elburuz & M. R. Ayas, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Weber. (2013). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* (M. Köktürk, Çev.). BilgeSu Yayıncılık.
- Winch, P. (2007). *Sosyal Bilim Düşüncesi ve Felsefe* (Demir. Ö, Çev.). Vadi Yayınları.
- Yücedağ, İ.(2011). *Yapı-Eylem Düalizminden Toplumsal Alanlar Teorisine*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(4), 1475-1491. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223372>

ÖZGEÇMİŞ

Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünden 2017 yılında mezun oldu. 2019 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Özel öğretim kurslarında rehber öğretmen olarak çalıştı. Halen özel bir kurumda rehber öğretmen olarak çalışmaktadır.

